

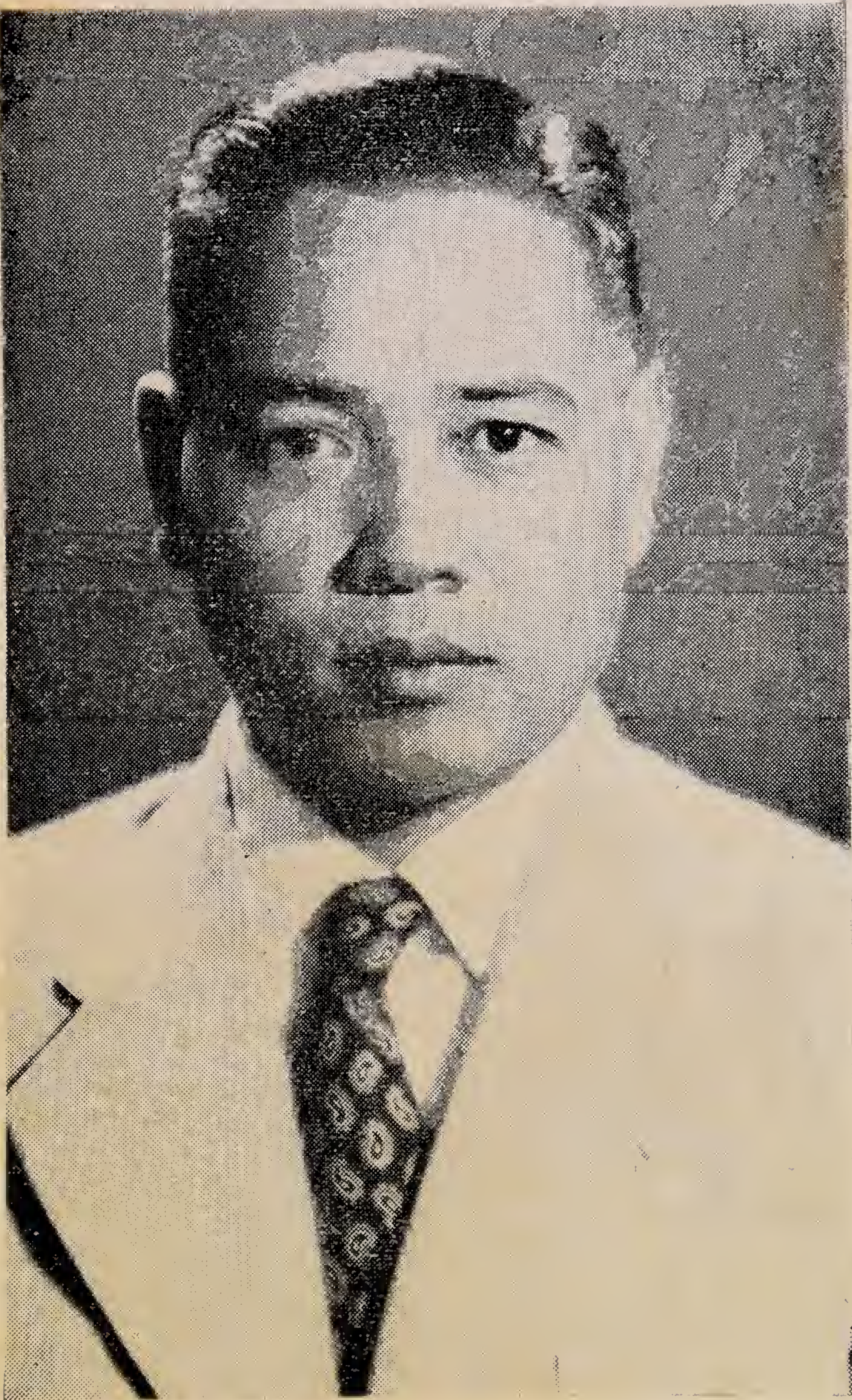
อนุสรณ์

ในงานพระราชทานเพลิงศพ

นายสัคค์ ศรีเพ็ญ

ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส

วันจันทร์ ที่ ๖ พฤษภาคม ๒๕๑๑

ระลึกถึงพ่อ

พ่อเกิดเมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๖ เป็นลูกคนสุดท้องของท่านปู่ท่านย่า (พระยาสัจจาภิรมย์ อุดมราชภักดี และคุณหญิงเหลี่ยม สัจจาภิรมย์ ฯ) ตอนนั้นท่านปู่มีตำแหน่งราชการอยู่ ณ จังหวัดฉะเชิงเทรา ที่นั่นจึงเป็นบ้านเกิดของพ่อ

พ่อเรียนจบชั้นมัธยมบริบูรณ์ที่โรงเรียนมัธยมวัดเทพศิรินทร์ ระยะที่พ่อเรียนอยู่ที่โรงเรียนวัดเทพศิรินทร์ พ่อก็เริ่มมีเพื่อนฝูงมากมาย พ่อมักจะมีเรื่องความหลังซึ่งตลกครึกครื้นเมื่อครั้งเป็นนักเรียนมาเล่าให้พวกลูกๆ ได้หัวเราะอยู่บ่อย ๆ จากโรงเรียนวัดเทพศิรินทร์พ่อเข้าเรียนต่อในโรงเรียนกฎหมาย ซึ่งต่อมาก็คือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ชีวิตของพ่อแวดล้อมอยู่ด้วยเพื่อนฝูงมิตรสหาย พ่อเป็นคนรักเพื่อนและให้ความสำคัญต่อเพื่อนเสมอ ทั้งนี้เพราะพ่อถือคติที่ว่า "การรู้จักคนที่จะกินด้วย สำคัญกว่าอาหารที่เราจะกินเข้าไป" และลูก ๆ ก็ได้รู้ว่าพ่อกับเพื่อน ๆ ของพ่อในสมัยหนุ่ม ๆ นั้น " เซียน " ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าหนุ่ม ๆ สมัยปัจจุบันเลย

พ่อจะรักใครมาก่อนสักกี่คนก็ตามที แต่คนที่พ่อรักเป็นคนสุดท้าย แต่งงานด้วยเป็นครั้งแรก ครั้งเดียว และครั้งสุดท้าย ก็คือ แม่ (ปริยา ปริยานนท์) ซึ่งเป็นลูกสาวคนโตของคุณตาคุณยาย (พระยานายกนรชนวิมลราชภักดี และคุณหญิงช้อย นายกนรชน ฯ) พ่อกับแม่มีลูกด้วยกัน ๔ คน เป็นลูกสาว ๓ คน และลูกชายคนสุดท้องหนึ่งคน ท่านปู่ตั้งชื่อให้หลานทั้งสี่ว่า สีต์ประไพ พิไลศรี ฉวีวรรณ และพันธุ์สัคค์

พ่อกับแม่ตกทุกข์ได้ยากมาด้วยกันเป็นหลายหน และหลายแห่ง แล้วแต่โชควาสนาในชั้นแรกพ่อเข้ารับราชการที่กรมเจ้าท่า กระทรวงคมนาคม ต่อมา

ย้ายเข้าทำงานที่กรมบัญชีกลางกระทรวงการคลัง พ่อเคยเป็นข้าราชการชุดแรกที่เข้ารับมอบดินแดนจังหวัดพระตะบอง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๔ โดยมีตำแหน่งเป็นผู้ช่วยคลังจังหวัด เวลานั้น คุณสิริ ปกาสิต อดีตผู้อำนวยการสำนักงบประมาณมีตำแหน่งเป็นคลังจังหวัด พ่อกับแม่อยู่ที่พระตะบองนาน ๙ เดือน จึงย้ายกลับกรุงเทพ ฯ หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ พ่อลาออกจากราชการ มาประกอบอาชีพส่วนตัว ภายหลังจึงเข้าทำงานที่ธนาคารมณฑล (ปัจจุบันคือธนาคารกรุงไทยจำกัด สาขาสามยอด) พ่อทำงานที่นี้เป็นแห่งสุดท้ายในชีวิตของพ่อ

พ่อจากแม่และลูก ๆ ไปอย่างกระทันหัน อย่างที่ไม่มีใครคาดหมายมาก่อนแม้แต่ตัวพ่อเอง เช้าของวันที่ ๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ พ่อไปทำงานตามปกติ ตอนเที่ยงพ่อกลับมาพักผ่อนที่บ้าน และบ่นกับคนในบ้านว่า เวียนศีรษะมีความรู้สึกเหมือนจะเป็นลม แล้วพ่อก็อาเจียรออกมาเป็นโลหิต ใครคนหนึ่งโทรศัพท์ไปบอกแม่ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แม่จึงรีบกลับบ้าน แล้วช่วยกันพาพ่อไปโรงพยาบาลศิริราช พ่อได้รับการรักษาพยาบาลอย่างดียิ่งจากแพทย์และพยาบาล แต่ก็ไม่ทันการเสียแล้ว พ่อจากเราไปตอนจวนเที่ยงวันของวันที่ ๘ กรกฎาคม นั้นเอง ตอนนั้น ลูกพ่อคนหนึ่งยังเรียนหนังสืออยู่ทางจังหวัดภาคเหนือ และลูกชายคนเดียวของพ่อก็อยู่ไกลออกไปโพ้นทะเล

พ่อเป็นคนโอบอ้อมเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ พ่อพอใจที่จะได้คบเพื่อนไม่ว่าเพื่อนพ่อจะเป็นคนในระดับใดก็ตาม พ่อเป็นคนตั้งใจดีและปรารถนาดีต่อทุก ๆ คนที่พ่อได้รู้จัก ได้พบ ได้เห็น พ่อเป็นคนที่มีอารมณ์ขันมากพอ ๆ กับรักความเป็นระเบียบแบบแผน อีกสิ่งหนึ่งที่พ่อรักมาก คือ หนังสือ พ่อเก็บรวบรวมหนังสือไว้มากมายหลายประเภทในห้องสมุดย่อย ๆ ในบ้าน พ่อรักที่จะได้อ่าน ได้คิดและบางทีก็เขียนด้วยตัวของพ่อเอง พ่อสนใจงานประพันธ์ทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นข่าวสารการเมืองในหน้าหนังสือพิมพ์ เรื่องแต่ง เรื่องแปล ไปจนกระทั่งบทความ

ทางธรรมะ ปรัชญา ตัวพ่อเองเคยเขียนบทความบ้าง แปลเรื่องบ้าง ลงตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ และนิตยสารรายเดือนต่าง ๆ เป็นนิจ นอกจากนี้พ่อยังชอบเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่าง ๆ ให้ได้ไปดู ไปเห็นสิ่งต่าง ๆ ด้วยตาของตนเอง พ่อพูดเสมอว่า "การท่องเที่ยวเป็นกำไรของชีวิตพอ ๆ กับการอ่านหนังสือ"

หนังสือ "เทวกำเนิด" ที่ท่านกำลังจับต้องอยู่นี้ แม้จะเป็นงานที่ท่านปู่เรียบเรียงขึ้น แต่พ่อก็มีบทบาทเป็นผู้ช่วยสำคัญ พ่อช่วยค้นเอกสารช่วยแปลข้อความจากภาษาต่างประเทศ และเรียบเรียงใหม่ในหลาย ๆ แห่ง รวมทั้งเป็นผู้ให้คำอธิบายศัพท์หรือความโดยละเอียดประกอบเรื่อง หากสารัตถะประโยชน์ของหนังสือเล่มนี้จะพึงเกิดมีขึ้นเพียงใด ก็ขออุทิศกุศลผลบุญนั้นให้กับพ่อ

การจากไปของพ่อนับเป็นการสูญเสียครั้งใหญ่หลวงต่อแม่และลูก ๆ เป็นที่อาลัยอาวรณ์ต่อคนหลาย ๆ คน ความเป็นคนรักเพื่อนและความโอบอ้อมอารีของพ่อได้รับผลสะท้อนอย่างเห็นได้ชัดในเวลานี้ เพื่อน ๆ ของพ่อหลายต่อหลายคน รวมทั้งผู้ที่เคยได้รับอุปการะจากพ่อ พากันมาจากที่ต่าง ๆ มาหาพ่อ มาให้ความรำลึกแก่พ่อ พ่อ ซึ่งเป็นคนธรรมดาสามัญ ไม่มียศถาบรรดาศักดิ์แต่อย่างใด พ่อมีแต่น้ำใจที่จะเจือจานได้อย่างไม่มีวันหมดสิ้น และกระแสน้ำใจที่หลั่งไหลตอบมาเมื่อพ่อหาชีวิตไม่แล้วนี้ เป็นที่ซาบซึ้งและปลาบปลื้มยิ่งแก่แม่และลูกของพ่อทุกคน จนยากที่จะหาคำตอบขอบคุณใด ๆ มาตอบแทนให้ได้สาสมมากไปกว่าคำว่า "ขอบคุณ" ให้ปรากฏ ณ ที่นี้

เราทุก ๆ คนคิดถึงพ่อ เรายังจดจำภาพอิริยาบทต่าง ๆ ของพ่อได้ติดตา จำทุกสิ่งทุกอย่างที่พ่อเคยพูด เคยเตือน ทุกขณะอารมณ์ ไม่ว่าจะเป็น รัก ห่วง สงสาร โกรธ เราได้แต่บอกกันเองว่าพ่อสบายแล้ว พ่อหลุดพ้นแล้ว แต่เราก็ตระหนักแก่ใจตัวเองดีว่าพ่อจะไม่มีวันหลุดพ้นไปจากห้วงอาลัยของเรา แม่ และลูก ๆ และอาจจะของใคร ๆ อีกหลายคน

ด้วยอานุภาพคุณพระศรีรัตนตรัย พร้อมด้วยกุศลบุญราศี ที่แม่ – ลูก ๆ และญาติมิตร ได้ร่วมกันบำเพ็ญอุทิศในการพระราชทานเพลิงศพพ่อครั้งนี้ ขอจงเป็นปัจจัยให้เกิดกัลปนาผล อำนวยความสุขเกษมสำราญสมมโนปณิธานแก่พ่อในสุคติสัมปรายภพโน้นเทอญ

แม่ และลูก ๆ ของพ่อ

๖ พฤษภาคม ๒๕๑๑

เทวกำเนิด

โดย

พระยาสัจจาภิรมย์ ท.ม., ต.จ.ว., น.บ.ท.

(สรวง ศรีเพ็ญ)

คำนำ

หนังสือ "เทวกำเนิด" นี้ ท่านเจ้าคุณสัจจาภิรมย์ (สรวง ศรีเพ็ญ) ผู้เป็นบิดาของข้าพเจ้าได้รวบรวมมาจากหนังสืออันว่าด้วยเทวะหลายเล่มด้วยกัน อาทิเช่น จากบ่อเกิดรามเกียรติ์และนารายณ์สิบปางภาคผนวกของล้นเกล้าล้นกระหม่อมรัชกาลที่ ๖ บ้าง จากปทานุกรม Hindu Classical Dictionary ของ J. Dowson บ้าง ครั้งแรกก็เพื่อพิมพ์แจกเป็นบรรณาการในคราวทำบุญอายุครบ ๔ รอบใน พ.ศ. ๒๔๗๔ จากนั้นก็มีผู้ขอนำไปพิมพ์แจกในงานศพบ้าง ไปจำหน่ายบ้าง ตลอดจนได้แจกในงานศพของตัวท่านเอง รวมกันก็นับว่าเป็นจำนวนหลายพันเล่มแล้ว ถึงกระนั้นก็ปรากฏว่าหาอ่านกันไม่ค่อยได้ บัดนี้มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้มีความปรารถนาจะพิมพ์ขึ้นเพื่อเป็นประโยชน์แก่นักศึกษาในฐานะเป็นหนังสือประกอบการเรียนในทางวรรณคดี ข้าพเจ้าเห็นเป็นเกียรติแก่ท่านเจ้าคุณสัจจาภิรมย์ผู้ล่วงลับไปแล้ว จึงในฐานะที่ข้าพเจ้าผู้เป็นทายาทและได้รับมอบสิทธิในการทำหนังสือจากท่านบิดา ก็อนุญาตให้จัดพิมพ์ได้ตามประสงค์ แต่ในต้นฉบับเดิมนั้นไม่ได้กล่าวท้าวความถึงมูลเหตุที่มาของเทวะต่าง ๆ ไว้ อันอาจทำให้ผู้อ่านบางท่านเกิดความฉงน เพราะขึ้นต้นก็เริ่มเรื่องพระศิวะ พระวิษณุ พระพรหมา ฯลฯ โดยไม่มีต้นสายปลายเหตุอย่างใด จึงเห็นว่าควรจะแสดงถึงมูลฐานที่มาของเทวดาไว้บ้างพอเป็นสังเขป

อันว่าเทวะหรือเทวดานั้นต่างชาติต่างเหล่าก็ย่อมมีอยู่ด้วยกันทั้งนั้น ของฝรั่งก็มี ของจีนก็มี ของแขกอาหรับก็มี แต่ในเรื่อง "เทวะกำเนิด" นี้ มิได้กล่าวถึงเทวะของทุกชาติทุกภาษา แต่บรรยายเฉพาะเทวะของชนชาวฮินดูหรือแขกอินเดียเท่านั้น ทั้งนี้ก็เพราะเทวะของฮินดูย่อมร่วมเป็นเทวดาของชาวไทยด้วย เนื่องจากชนชาติต่าง ๆ ในแหลมมลายูนี้ ส่วนมากสืบวัฒนธรรมจากชาวภารตในแดนอินเดียมาแต่ดึกดำบรรพ์แล้ว เทวดาจึงเหมือน ๆ กัน ทั้งเรื่องราวก็เลียนลอกแบบมาจากอินเดีย เป็นแต่เสริมแต่งให้เป็นไทย ๆ เสียบ้าง เช่นพระอินทร์ของไทยเป็นเทวดาที่มีเกียรติมาก ในพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงความสำคัญของพระอินทร์เป็นผู้ยอพระเกียรติพระพุทธเจ้าอยู่เนือง ๆ ถึงกับถือว่าเป็นคู่พระบารมีเท่า ๆ พระพรหม คนไทยเก่า ๆ มักจะอธิษฐานอยากเป็นพระอินทร์กันอยู่โดยมาก แต่พระอินทร์ของฮินดูนั้นมีความประพฤติค่อนข้างจะเละเทะ ถึงกับเป็นดอกดวงทั่วตัว แต่เรียกให้โก้ว่า สหัสนัยน์เปลี่ยนดอกเป็นนัยน์ตา มิหนำซ้ำฤทธิ์เดชก็หย่อน ๆ ไป มักจะรบแพ้พวกอสูรอยู่บ่อย ๆ เป็นต้น ฉะนั้นเพื่อให้รู้ว่าที่มาของเทวะฮินดูเป็นมาอย่างไร จึงขอนำเอาแนวที่ท่าน "เสฐียรโกเศศ" ได้ทำไว้เกี่ยวกับเรื่องทวยเทพของอินเดียมาเป็นบทเกริ่นเสียก่อน หวังว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์บ้างตามสมควร และเมื่อท่านได้อ่านตลอดแล้วโปรดตรึกตรองดูว่า "เทวดาสร้างคน หรือคนสร้างเทวดา"

สัคค์ ศรีเพ็ญ

พ.ศ. ๒๕๐๗

สารบัญ

หน้า

บทเกริ่น

ต่อไปนี้จะเล่าเรื่องราวของชนชาติหนึ่ง ซึ่งในประวัติศาสตร์ให้ชื่อว่าอริยกะ หมายถึงมนุษย์ในสมัยดึกดำบรรพ์พวกหนึ่ง ซึ่งยกเข้าไปตั้งหลักแหล่งอยู่ในอินเดียแล้วมีเชื้อไขสืบต่อกันมาจนทุกวันนี้ ได้แก่พวกแขกชาวฮินดู คนพวกนี้แหละที่ได้สร้างเทวดาขึ้นมาไหว้กราบนับถือกัน นักปราชญ์ฝรั่งได้สอบสวนค้นคว้าในหลักภาษาและวรรณคดีที่เก่าแก่ที่สุดของอินเดีย คือคัมภีร์พระเวทเอาไปสอบเทียบกับของฝรั่งและของเปอร์เซียแล้ว ลงสันนิษฐานยุติความเห็นว่า ภาษาฝรั่งที่ใช้พูดกันอยู่ในยุโรปเป็นส่วนมากก็ดี ภาษาเปอร์เซียรุ่นเก่าก็ดี และภาษาสันสกฤตก็ดี ย่อมมีกำเนิดสืบมาจากภาษาของชนชาติหนึ่งในสมัยดึกดำบรรพ์ ซึ่งเขาให้ชื่อว่า ภาษาอริยกะ หรือต่อมาเปลี่ยนเป็นภาษาอินเดียยุโรป เพราะฉะนั้นถ้าว่ากันในทางภาษา ชนชาติชาวต่าง ๆ ในยุโรป อินเดีย และเปอร์เซีย ส่วนมากย่อมจะมีเชื้อสายร่วมเผ่าพันธุ์กันมาแต่เดิม แต่โดยเหตุที่แยกย้ายกันไปอยู่ในแดนต่าง ๆ ห่างเหินจากกันไปไกลเป็นเวลาล่วงมาช้านานหลายพันปี แล้วต่างพวกไปผสมเข้ากับชาติอื่น อีกทั้งดินฟ้าอากาศตลอดจนเหตุการณ์อื่น ๆ เป็นปัจจัยให้ชนชาติอินเดียยุโรปมีลักษณะผิวพรรณผิดแผกแตกต่างกัน จนในปัจจุบันนี้จะเรียกว่าต่างชาติกันก็ควรอยู่ เพราะถูกผสมกันหมดแล้ว จนผิวเนื้อของชาวอินเดียไม่ขาวเท่าฝรั่ง ทั้งภาษาที่

ใช้พูด ก็อาจยืมเอาของชาติอื่นไปปนกันได้ จะถือว่าพูดภาษาไหนก็เป็นชาติเจ้าของภาษานั้นไม่ได้เสียแล้ว

ย้อนกล่าวสมัยดึกดำบรรพ์ ชนชาติอินเดียยุโรปนี้ก็หนึ่ง ได้ชื่อแยกโดยเฉพาะในทางภาษาและประวัติศาสตร์ว่าชาติอินเดียอิหร่านอพยพจากภูมิลำเนาเดิมซึ่งจะเป็นที่ไหนในอาเซียกลางเวลานี้ ทราบไม่ได้ชัด ลงไปสู่ดินแดนเหนือประเทศเปอร์เซีย แล้วเกิดแตกออกเป็นสองสาขา สาขาหนึ่งแยกไปอยู่แดนอิหร่านหรือเปอร์เซียเวลานี้ ได้แก่ชาวอิหร่านหรือเปอร์เซียอีกสาขาหนึ่งแยกไปอยู่ในแดนตะวันตกเฉียงเหนือแห่งอินเดีย คือ ลุ่มน้ำสินธู ได้แก่ชาวอริยกะ หรือฮินดู

ที่ชนชาติอินเดียอิหร่าน แยกย้ายกันไปคนละทางเกิดเป็นสองสาขาขึ้นนั้น มีเค้าเรื่องปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระเวทของชาวอริยกะและในคัมภีร์เซนอะเวสตะของชาวอิหร่าน กล่าวไว้คล้ายคลึงกัน แต่ว่าเป็นไปในอาการอันตรงกันข้าม คือในพระเวทกล่าวว่า พวกเทพมีพระ*อินทร*เป็นบดีหรือหัวหน้า ต้องสู้รบขับเคี่ยวกับพวกอสูรเสมอมา และกล่าวว่าเทพและอสูรเป็นพี่น้องร่วมชนกเดียวกัน คือเป็นเหล่ากอพระ*กัศยปประชาบดี* แต่ต่างมารดา พวกเทพเกิดจากนาง*อทิติ*จึงได้ชื่อ*อาทิตย์* (ในพระเวทแบ่งเทพไว้สามพวก พวกละสิบเอ็ดองค์ รวมด้วยกันเป็นสามสิบสามองค์ เรียกว่า *ไตรทศเทพ* คือ พวก*อาทิตย์เทพ*สถิตแดนอากาศ มี*พระวรุณ*หรือ*พิรุณ*เป็นหัวหน้า พวก*รุทรเทพ*สถิตแดนระหว่างอากาศกับแผ่นดิน เรียกว่าแดน*อันตริกษะ* เป็นที่อยู่

ของอัปสร วิทยาธร และคนธรรพ มีพระวายุเป็นหัวหน้า พวกวสุเทพสถิตพื้นแผ่นดิน มีพระเพลิงเป็นหัวหน้า ในคัมภีร์ปุราณะ กำหนดเทพทั้งสามพวกนี้ให้มีกำเนิดจากนางอทิติ) ส่วนพวกอสูรเกิดจากนางทิติและนางทนะ จึงได้ชื่อว่าแทตย์และทานพ พวกเทพเป็นผู้มีใจดีแต่ชอบเสวยน้ำเมาชนิดหนึ่ง ทำจากเถาไม้เรียกว่าโสม นัยว่าเอาไปคั้นน้ำแล้วหมักไว้จนเกิดธาตุเมา ผิดกับพวกอสูรซึ่งว่าเป็นผู้ดุร้ายใจบาปหยาบช้า แต่ว่าไม่กินน้ำโสม

คราวนี้ ถ้าว่าตามเรื่องในคัมภีร์เซนอะเวสตะของชาวอิหร่านจะได้ความเป็นทำนองเดียวกัน แต่ความกลับกันตรงข้าม ในนั้นเรียกพวกที่ใจดีมีลักษณะสูงว่าอสุระ และเรียกพวกใจบาปหยาบช้าว่าเทวะ ซึ่งมีหัวหน้าชื่อพระอินทร์เป็นนักเลงขี้เมาชอบกินน้ำโสมคราวละมาก ๆ จนมีคติต่อมาว่าถ้าจะถวายสังเวยแก่พระอินทร์ อะไรไม่โปรดยิ่งไปกว่าน้ำโสม จึงได้มีพิธีถวายน้ำโสมแด่พระอินทร์เป็นพิเศษเรียกว่า *โสมยัชญ* และเมื่อพระอินทร์เสวยเข้าไปแล้ว ในคัมภีร์เซนอะเวสตะกล่าวว่ามักโวโอ่อวดและเอะอะเที่ยวเกะกะระราน

ชาติอริยกะหรืออารยันนั้นเมื่อยังรวมกันเป็นพวกเดียว ได้มีขนบธรรมเนียมประเพณีและลัทธิอยู่แล้ว ครั้นกาลล่วงมาหลายร้อยปี ชาติอารยันแตกออกเป็นก๊กเป็นเหล่า โดยแยกกันไปอยู่ในแดนต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น นักปราชญ์ได้พยายามเทียบลัทธิศาสนาของบรรดาชาติอารยันที่แตกแยกอยู่ในปัจจุบันนี้ด้วยความพินิจ

พิเคราะห์ ทราบได้เป็นเลา ๆ ว่า ชาติอารยันเมื่อยังรวมกันอยู่ นับถือเทวดามีจำนวนมากมาย เทวดาเหล่านั้นมีหน้าที่ปกครองดูแลความเป็นไปของประชาชน หรือปศุสัตว์ มีเทวดาอีกจำพวกหนึ่งอยู่บนสวรรค์เหนือเทวดาแต่เดิมมา เรียกชื่อในภาษาเดิมว่า เทวะ แปลว่าผู้เปล่งแสงหรืออีกนัยหนึ่งผู้อยู่ในที่เล่นสบาย เทวะเหล่านั้นมีลักษณะเป็นธรรมชาติต่างๆ เช่น ลม ฟ้า อากาศ ในชั้นเดิมก็ปรากฏว่านับถือพวกเทวะ เช่น ฟ้า เดือน ตะวัน แสงอรุณ ลม ไฟ อยู่แล้ว แต่ไม่ได้ขนานนามเทวะเหล่านี้ ลมก็คงเรียกว่า ลม หาได้ตั้งชื่ออื่น ๆ ขึ้นโดยเฉพาะไม่ (เช่น *อัคนี* คือ ไฟ) พิธีสำหรับอ้อนวอนขอความช่วยเหลือจากเทวะ ก็น่าจะเป็นอย่างง่าย ๆ แต่เห็นกันว่าการสวดอ้อนวอนและการพลีบูชา จะต้องสำเร็จด้วยความรู้พิเศษ เพราะฉะนั้นผู้มีความรู้ในทางนี้เขาจึงนับถือว่าเป็นคนสำคัญ คำว่าพราหมณ์ในภาษาสันสกฤตนั้นต่อมาเรียกว่า*พราหมัณ*

เมื่ออนุมานดูเค้าความในคัมภีร์พระเวท ซึ่งเป็นคัมภีร์เก่าแก่ที่สุดของอินเดียกับคัมภีร์อะเวสตะของชาวปาร์ซีคือเปอร์เซียเดิม ก็พอจะจับเค้าได้ว่า คณะเทวะอันเป็นที่นับถือมาแต่กาลดึกดำบรรพ์นั้น ชาติอินเดียอิหร่านได้ขนานชื่อเฉพาะให้แล้ว เช่นมีชื่อปรากฏในคัมภีร์พระเวทว่า *อรรยมัน มิตระ โสม* ส่วนในคัมภีร์อะเวสตะของปาร์ซีก็มีชื่อพ้องเช่นเดียวกัน หากแต่แปร่งสำเนียงออกไปบ้างเล็กน้อย เช่น *อะหริมัน มิถระ โหมฺ* ความคิดความอ่านในเรื่องลักษณะเทวะเหล่านี้

ก็เจริญแยบคายขึ้นมาก เช่นเดิมนับถือไฟว่าเป็นเทวะองค์หนึ่ง ตกมาในตอนนี้ไม่ถือไฟ เป็นเทวะ คงถือเพียงเป็นลักษณะของเทวะองค์หนึ่งปรากฏให้เห็น หาใช่เทวะองค์นั้นจะมีรูปร่างเป็นไฟทีเดียวไม่ ส่วนการบูชาก็มีวิธีมากจุกจิกยิ่งขึ้น มีกำหนดกฎเกณฑ์อย่างนั้นอย่างนี้ และมีบทผูกขึ้นไว้สำหรับเสกเป่าภาวนาด้วย ที่อยู่ของเทวะ เห็นว่าเป็นบนสวรรค์ชั้นฟ้าสูงขึ้นไปทางศีรษะตน การบูชาจึงต้องมีแท่นสำหรับเผา เพื่อให้เปลวและควันพลุ่งขึ้นไปบนฟ้า เมื่อพวกตนได้ดื่มสุรากันสนุกสนาน เห็นว่าพวกเทวะไม่ควรแห้งแล้งจึงทำเครื่องดื่มเซ่นเทวะ ด้วยน้ำจากเถาไม้ชนิดหนึ่ง ในสันสกฤตเรียกว่าโสม (ในคัมภีร์อะเวสตะเรียก โหม คือ –ส เป็น –ห เช่น สินธู เป็น หินดูหรือ ฮินดู, อสัม เป็น อหม) ต่อมา โสมนี้กลายเป็นเทวะขึ้นอีกองค์หนึ่ง คือ พระจันทร์

พวกอริยกะยังคงถือพวกเทวะเหมือนอย่างเดิม แต่จัดหมวดเทวะออกเป็นสามพวก พวกที่หนึ่งอยู่ในสวรรค์ มีชื่อเป็นต้น *วรุณ, สุรยะ, สวิตฤ, วิษณุ, อุษา, อทิติ, มิตระ, อรรยมัน* และ *อัศวิน* พวกที่สองอยู่ในฟ้า (อากาศ) คือ*วาตะ, อินทระ, รุทระ, ปรรชันยะ* และ *มารุต* พวกที่สามอยู่ในพื้นโลก คือ *อัคนิ, โสม* และ *ยม* พิธีบูชาพวกเทวะ โดยมากเป็นยัญกรรม มีการฆ่าสัตว์บูชาเป็นต้น แต่ที่มีพิธีมาก ก็ในเรื่องจัดน้ำโสมซึ่งเล่าไว้แล้ว บูชาพร้อมกับเนย เวลาบูชามีบทสำหรับสวดขับ ในการบูชานี้ เมื่อยังไม่ได้ปลูกสร้างเทวสถานหรือทำรูปเทพขึ้นบูชา ก็คงทำพิธีกันกลางแจ้ง

ตามเรื่องที่เล่ามานี้ น่าจะเห็นได้ทันทีว่า ชาวอริยกะ และชาวอิหร่านคงเป็นญาติวงศ์พงศ์พันธุ์กันมา ต้นเหตุที่ต้องแยกแตกจากกันไป เพราะด้วยอะไรทราบไม่ได้แน่ แต่มีผู้ลงความเห็นอยู่อย่างหนึ่งซึ่งก็น่าฟังอยู่บ้าง ว่าต้นเหตุคงเกิดเพราะอสูรซึ่งเป็นบรรพบุรุษชาวอิหร่านไม่ชอบนิสัยขี้เมาเกเรเป็นพาลของพวกเทพ ซึ่งเป็นบรรพบุรุษชาวอริยกะ จึงเกิดเป็นศัตรูสู้รบกันขึ้นที่เรียกในเรื่องเทพนิยายว่า*เทวาสุระสงคราม* ถ้าจะฟังเอาเค้าความในเรื่องราวท้าว*สักกะ*หรือพระอินทร์ ที่กล่าวไว้ว่าสวรรค์ชั้น*ดาวดึงส์* ซึ่งเป็นที่สถิตของเทวดานั้นเดิมเป็นพิภพของพวก*อสูร* พวกเทวดามีพระอินทร์เป็นหัวหน้า คิดเห็นว่าสถานที่นั้น ควรเป็นที่อยู่ของเทวดามากกว่า จึงแย่งเอาเสียโดยคิดอุบายมอมเหล้าพวกอสูรจนมึนเมาแล้วช่วยกันจับพวกอสูรที่เท้าพุ่งลงมหาสมุทร ให้ศีรษะตำลงไปก้นบึง (อุทฺธํปาโท อวํสิโร) ไปตกอยู่ในบาดาลใต้เขาพระสุเมรุ ซึ่งต่อมาได้เป็นอสูรพิภพที่อยู่ของพวกอสูร นัยว่ากลับเป็นที่สนุกสนานปานเมืองสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เหมือนกัน เมื่อพวกอสูรสร่างเมาฟื้นสติแล้วก็เห็นโทษแห่งการดื่มสุราจึงไม่ดื่มสุราอีกต่อไป เหตุฉะนั้นจึงได้ชื่อว่า*อสุระ*หรือ*อสูร* ครั้นเมื่อมาระลึกถึงสวรรค์ที่พวกเทพแย่งเอาไป พวกอสูรก็คิดแค้นใจ จึงยกพวกขึ้นไปรบกับพวกเทพอยู่บ่อย ๆ ซึ่งในเรื่องว่าอสูรเป็นพาลยกพวกขึ้นไปราวีตอแย ที่แท้ดูเหมือนเทวดาผู้มีอารยธรรมเสียอีกที่ไปเกเรแก่พวกอสูรก่อน

ลัทธิพราหมณ์นั้นเกิดก่อนพุทธกาลนานไกล แสดง "*พรหมา*" เป็นมูลเดิมของโลก เรียก "*อัตตา*" หรือ "*อาตมัน*" เป็นนามธรรมหรือธรรมชาติ ฉะนั้นคำ "*พรหม*" จึงเป็นนปุงสกลิงค์ เพราะไม่ใช่ตัวบุคคล โลกรวมทั้งมนุษย์และสิ่งทั้งหมด ออกจาก*พรหม* (ดุจมติบัดนี้ว่า ออกจากดวงอาทิตย์) ทางแห่งศานติสุข คือเข้าอยู่ในพรหมเสียให้ได้ มนุษย์ผู้ตกอยู่ในสังสารวัฏ ต้องเวียนว่ายตายเกิดเพราะกรรม จึงยังเข้าถึง*พรหม*ไม่ได้ ต่อเมื่อเห็นแจ้งใน*พรหมญาณ* จึงจะบรรลุ*นิรวาณ* หรือ*โมกษะธรรม* เข้ารวมอยู่ในพรหมได้

ต่อมา ลัทธิฮินดูแตกออกจากลัทธินี้ กล่าวว่าการที่โลกออกจาก*พรหม*นั้น คือ*พรหม*เป็นผู้สร้าง *พรหม*จะต้องเป็นบุคคลเป็น*ปุลลึงค์* จึงเรียกว่า "*พรหมา*" ภายหลังก็เกิดผู้สร้างอื่นอีกคือ พระ-*อิศวร*, พระ*นารายณ์* เมื่อมนุษย์กลับเข้าสู่ถิ่นของพระผู้สร้างได้ก็ไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิดเหมือนกัน

ครั้นต่อมาในราวพันปีเศษขึ้นไป ศาสนาพราหมณ์ในอินเดียมีคัมภีร์ในจำพวกปุราณะขึ้นมาใหม่อีก คัมภีร์เหล่านี้มีลักษณะผิดจากคัมภีร์พระเวท เพราะคัมภีร์พระเวทกล่าวด้วยลัทธิศาสนาของชาวฮินดูทั่วๆ ไป การเคารพบูชาทวยเทพก็เป็นอย่างเดียวกัน ยังไม่มีการนับถือพระเป็นเจ้าอันแบ่งแยกออกเป็นนิกาย ส่วนคัมภีร์ปุราณะ กล่าวด้วยลัทธิศาสนาแบ่งเป็นนิกาย โดยยกเอาพระเป็นเจ้าทั้งสามนั้นองค์ใดองค์หนึ่งขึ้นเป็นใหญ่สูงสุด เป็นต้นว่าคัมภีร์ปุราณะของชาวฮินดูที่นับถือพระ

*ศิวะ*เป็นพระเจ้าสูงสุด ในคัมภีร์นั้นก็ยกความเป็นใหญ่สูงสุดให้แก่พระ*ศิวะ* ส่วนพระ*พรหมา*และพระ*วิษณุ*ก็ถือเสมือนเป็นพระเจ้ารองจากพระศิวะลงมา เช่นในนารายณ์สิบปางของเรากล่าวว่าพระ*อิศวร* (พระศิวะ) ผู้เป็นเจ้าเอาพระหัตถ์เบื้องซ้าย ลูบพระหัตถ์เบื้องขวาทิ้งออกไปให้บังเกิดเป็นองค์พระ*นารายณ์*ขึ้นองค์หนึ่ง แล้วเอาพระหัตถ์เบื้องขวาลูบ พระหัตถ์ เบื้องซ้ายทิ้งออกไปก็บังเกิดเป็นพระ*มหาพรหม*องค์หนึ่ง ดังนี้ แสดงว่า เรื่อง นารายณ์ สิบปาง ฉบับเก่า ของเรา เป็นเรื่อง ของพราหมณ์ในนิกาย*ไศวะ* ซึ่งนับถือยกย่องพระ*ศิวะ*ว่าเป็นใหญ่กว่าพระ*พรหมา*และพระ*วิษณุ* คราวนี้ถ้าว่าถึงพวกพราหมณ์ที่นับถือพระ-*วิษณุ*เป็นใหญ่ก็จะกล่าวความตรงกันข้าม คือบอกว่าพระ*พรหมา* เกิดจากดอกบัวที่ผุดจากพระนาภีพระ*วิษณุ* และพระ*ศิวะ*ก็มีเทวกำเนิดจากพระนลาตพระ*วิษณุ* ส่วนพระ*พรหมา*ซึ่งในยุคที่เกิดคัมภีร์ปุราณะนั้นไม่มีประชาชนนับถือเป็นนิกายโดยเฉพาะ เพราะตามคติถือว่าท่านไม่ให้ร้ายใคร คือมีพระคุณอย่างเดียว คนก็นอนใจไม่สู้เอาใจใส่เหมือนพระ*วิษณุ* และพระ*ศิวะ* ซึ่งมีพระเดช เพราะพระเดชนั้น กริ้วขึ้นมาก็ให้ร้ายได้ง่าย ๆ คนจึงต้องประจบประแจงและกลัวเกรงมากกว่าพระ*พรหมา* แต่กระนั้นในคัมภีร์ยังไม่ทิ้งคติเดิมคือกล่าวว่าพระ-*พรหมา*เป็นปฐมเทพผู้สร้างสิ่งทั้งหมด ถึงพระ*วิษณุ*และพระ*ศิวะ*ก็ออกจากพระ*พรหมา* ส่วนทวยเทพองค์อื่น ๆ ที่รองลงมา ก็มีเรื่องราวพันเผือไปในทำนองเดียวกัน

คัมภีร์*ปุราณะ*มีอยู่ด้วยกัน ๑๘ คัมภีร์ จัดเป็นสามพวก คือที่ยกย่องพระ*พรหมา*พวกหนึ่ง ที่ยกย่องพระ*วิษณุ*พวกหนึ่ง และที่ยกย่องเทวดา*หมวดพระศิวะ*พวกหนึ่ง (เทวดาหมวดพระศิวะได้แก่พระ*อุมา* พระ*คเณศ* และพระ*ขันธกุมาร*) นอกนี้ยังมีคัมภีร์ชั้นรองลงมาเรียกว่า *อุปปุราณะ*อีก ๑๘ คัมภีร์ คัมภีร์ปุราณะเหล่านี้ ชาวฮินดูนับถือเป็นหลักในลัทธิศาสนา

ส่วนความคิดของพราหมณ์ในเรื่องเทวดา ก็มีการเปลี่ยนแปลงด้วย ณ บัดนี้พวกพราหมณ์ออกจะมีความเชื่อว่า มีเทพองค์หนึ่งเป็นใหญ่กว่าเทพทั้งหลายเรียกว่าพระเป็นเจ้าหรือพรหม ซึ่งเป็นผู้สร้างสกลโลกหรือเป็นประชาบดี หรือเป็นผู้มีภาวะทิพย์อันหาเขตมิได้ และจะแยกให้เห็นโดยต่างหากไม่ได้ เพราะพระลักษณะของพระองค์ย่อมมีปรากฏแทรกแซงอยู่ในเทวดามนุษย์และสิ่งทั้งปวงทั่วไป เทวดาอื่น ๆ เดิมก็เป็น*มัจจะ*คือผู้ต้องตาย แต่อาศัยบำเพ็ญตบะและกระทำพลีกรรมบูชา พระเป็นเจ้าจึงจำประทานความไม่ตายคือ*อมร* ให้บรรดาเทวดาต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่นับถือกันมาแต่ครั้งเดิม บางองค์ประชาชนเสื่อมความนับถือ มีฐานะด้อยลง แต่บางองค์กลับเฟื่องฟูขึ้น เช่น *รุทระ* ซึ่งเดิมเป็นเทพประจำพายุ บัดนี้แตกแยกออกเป็นสององค์ และขนานชื่อขึ้นใหม่ องค์หนึ่งเรียกชื่อว่า *ศิวะ* เป็นเทพอยู่เขา และอีกองค์หนึ่งเรียกชื่อว่า *วิษณุ* อยู่ทะเล

ลัทธินิกายต่าง ๆ ที่ประชาชนพลเมืองนิยมนับถือในสมัยนี้ คือการบูชาพระ*วิษณุ*หรือพระ*ศิวะ*โดยอาศัยเหตุในตำนานต่าง ๆ ของ

มหาเทพทั้งสอง ซึ่งมีปรากฏอยู่ในหนังสือมหาภารตะ รามายณะ หรือในคัมภีร์ปุราณะเป็นที่ตั้ง และยังมีความเข้าใจอย่างใหม่เกิดขึ้นในลัทธิ คือเห็นว่า*เทวี*ซึ่งเป็นชายาของมหาเทพ เช่น พระ*อุมา* หรือพระ*ลักษณมี* ย่อมทรงกำลังของเทพสามีไว้เรียกว่า*ศักติ* องค์พระ-*วิษณุ* หรือพระ *ศิวะ* นั้น มนุษย์จะเข้าถึงได้ด้วยยาก เพราะฉะนั้นต้องอาศัยบูชา*ศักติ* จึ่งจะได้สมความปรารถนา

ส่วนลัทธินิกายบูชาพระ*ศิวะ* ทางอินเดียภาคใต้ ก็มีอาจารย์ชื่อ*มาณิกกะวาศคร* มีความเจริญวัฒนาการเหมือนกัน ท่านผู้นี้เป็นหัวหน้าของนิกายไศวะรุ่นเก่า ซึ่งภายหลังเรียกว่านิกาย*ไศวะสิทธานตะ* นิกายนี้มีประวัติยืดยาว และเป็นลัทธิที่นับถือกันมากในแคว้นมัทราส มีลัทธิว่าผู้ใดบูชาพระ*ศิวะ* พระองค์ย่อมทรงช่วยผู้นั้นโดยวิธีประทานพรเป็นต้น และนับถือพระ*อุมา*ว่าเป็นศักติของพระ*ศิวะ* มาณิกกะรจนาบทสวดขับเป็นภาษาทมิฬ ด้วยถ้อยคำอันไพเราะเรียกว่า *ครุวาศคม* แปลว่าการออกวาจาอันศักดิ์สิทธิ์ ในเทวาลัยของพระ*ศิวะ*ในประเทศของชาติทมิฬ ประชาชนย่อมสวดขับบทกาพย์เหล่านี้มาจนปัจจุบัน หลักการเคารพบูชาของมาณิกกะเรียกว่า *ภักติ* คือ *ภักดี*

ครั้นในราวต้นพุทธกาล ได้มีการยกย่องพระ*ราม*และพระ*กฤษณะ*ว่าทั้งสองนี้คือพระ*วิษณุ* อวตารลงมา ลัทธิฮินดูที่นับถือพระ*วิษณุ*ก็เฟื่องฟูขึ้น มีผู้นิยมเลื่อมใสมาก คณะสำคัญที่เป็นหัวหน้าในนิกายนี้เรียกว่า*ภาควัต* แปลว่าผู้บูชาพระ*ภควาน* คือ พระผู้ควรบูชา

ส่วนนิกายที่นับถือพระ*ศิวะ*เป็นใหญ่ก็ไม่ยอมอยู่หลัง พระ*ศิวะ* จึงมีโคศักดิ์สิทธิเป็นพาหนะ มีตรีเป็นเทพศัสตรา มีศิวลึงค์เป็นเครื่องหมายบูชา นอกจากนี้ยังได้คิดทำพวงลูกประคำขึ้นสำหรับเป็นคะแนนการภาวนา และนับถือกันว่าพระ*ศิวะ*เป็นองค์ฤาษีที่ควรเป็นแบบอย่างของฤาษีทั่วไป พระ*วิษณุ*ซึ่งอวตารลงมาเป็นพระ*ราม*หรือ*กฤษณะ*ก็ดี มีสภาพเป็นพระเจ้าเสมอด้วยพระ*พรหมา* (ไม่ใช่พรหมซึ่งเป็นนปุงสกลึงค์) ผู้รังสฤษฎ์โลก.

เมื่อได้ความพอเป็นสังเขปว่า เทวดามีเค้าความเป็นมาอย่างไรดังสรุปมาข้างต้นนั้นแล้ว ในบทต่อไปนี้ก็จะเริ่มประวัติของเทวดาหรือ "เทวกำเนิด" ไปตามลำดับชั้นความสำคัญของเทวะแต่ละองค์ ตามที่รับฟังกันมา

เทวกำเนิด

ใบแทรกแก้คำผิด

หน้า	บันทัด	คำผิด	คำถูก
๒	๒๖	ที่สถต	ที่สถิต
๔	๓	ประวัติพระทักษา	ประวัติพระทักษะ
๕	๑๓	พระพุทธ	พระพุธ
๑๐	๔	พทธาวตาร	พุทธาวตาร
๑๓	๑๘	นางรัมภา เงือก	นางรัมภา อัปสร
๑๔	๑๓	มสัยบุราณะ	มัสยปุรณะ
๑๔	๑๖	ระพรหมธาดา	พระพรหมธาดา
๑๔	๑๗	ระพิษณุ	พระพิษณุ
๑๕	๕	ระพรหมา	พระพรหมา
๑๕	๑๔	รหมพระนทา	พรหมพฤนทา
๑๗	หัวเรื่อง	พระเบ็นเจ้าของ– –พราหมณ์	พระพรหมา
๑๗	๒	พราพรหมา	พระพรหมา
๑๘	๑๒	ไปตื่นเอาโลกทสร้าง	ไปตื่นเอาโลกที่สร้าง
๑๙	๘	ปล่อยม้าเทยวไปตามใจ	ปล่อยม้าเที่ยวไป– –ตามใจ
๒๐	๑๔	ไพชยนย์	ไพชยนต์
๒๑	๗	นางหลยา	นางอหลยา

หน้า	บันทัด	คำผิด	คำถูก
๒๒	๑๖	เท้าอู่ทอง	ท้าวอู่ทอง
๒๓	๒	พระธันทาตธาตุ	พระทันตธาตุ
๒๔	๕	แต่ไม่ตรงกับสีพระอินทร	ซึ่งไม่ตรงกับสีพระ– –อินทรของเรา
๒๘	๑	สัตบาป	สัตวบาป
๒๙	๑๑	ในพระมนู	ในคัมภีร์พระมนู
๓๒	๑๙	ทิ, ที	ที่
๓๓	๖	โชตรรฐู	ใจตร–รถ
๓๓	๑๑	บางทีจะตรงนับปู่	บางทีจะตรงกับปู่
๓๓	๑๔	ปุลัสย์	ปุลัสตย์
๓๔	๔	เจตร–รถหรือมนธร	เจตร–รถอยู่บน– –ยอดเขามันทร
๓๔	๑๑	อิษะลักษิ	อิศะลักษิ
๓๕	๓	พระมรรตัณฑะ	พระมารตตาณฑ์
๓๕	๕	๓. อริยมนาทิตย์	๓. อรยมนาทิตย์
๓๖	๖	ยมนา	ยมุนา
๓๖	๑๖	พระขันธกุมาร	พระขันทกุมาร
๔๐	๖	เป็นบุตรรีพระทักษะ	เป็นบุตรีพระทักษะ
๔๐	๑๓	จึ่งผ่อนให้โรคนั้นพัก ๆ	จึ่งผ่อนให้โรคนั้น– –เป็นพัก ๆ
๔๒		พระพุธและพระราหู กับพระจันทร	พระพุธ, อนึ่งพระ– ราหูกับพระจันทร

หน้า	บันทัด	คำผิด	คำถูก
๔๒	๒๒	พระพระราหู	พระราหู
๔๔	๔	น้ำลางพระเนตร	น้ำล้างพระเนตร
๔๕	๗	อวันตี	อวันติ
๖๑	๙	ส่วนทางโหราศาสตร์ว่า	ส่วนทางโหราศาสตร์ ว่าด้วยตำนาน
๖๒	๑	แต่ไม่ทันพระยาครุฑ	แต่ไม่ทัน, พระราหู
๖๓	๑๓	ทศฤษี	สัปตฤษี
๖๓	๑๙	ก็ชอน๋	ก็ช่อน๋
๖๕	๒๑	พรหมณรรษี	พรหมรรษี
๖๖	๖	ไม่มีทอยู่	ไม่มีที่อยู่
๖๖	๑๑	เท่านน	เท่านั้น
๖๘	๖	ปราคชโยดิษะ	ปราค–ชโยติษะ
๖๙	๒	ชคันมาต	ชคันมาตา
๖๙	๑๕	นางภัทรกาลี	นางกาลิกา
๗๑	๑๘–๑๙	กะฎี	กะดี
๗๓	๕–๗	ตารากาสูร	ตารกาสูร
๗๔	๑๕–๑๖	เทวดาดึงข้างหัว อสูรดึงข้างหาง	เทวดาดึงข้างหาง อสูรดึงข้างหัว
๘๑	๑๕	เจ้าแม่สุริยะหรือทนความเหม็นไม่ได้	เจ้าแม่สุริยะทนความเหม็นไม่ได้
๙๐	๑๒	พิรพ	พิภพ
๙๐	๑๕	บีตุฤ	บีตฤ

หน้า	บันทัด	คำผิด	คำถูก
๙๐	๒๐	พระชนกชนนีทง ๒	พระชนกชนนีทั้ง ๒
๙๐	๒๑	ไม้ ๒ อันถกัน	ไม้ ๒ อันถูกัน
๙๑	๙	พะอินทร	พระอินทร
๙๒	๑๓	พาหนะโดยเฉพาะมฤค	พาหนะโดยเฉพาะคือ มฤค
๙๒	๑๗	กน	กัน
๙๓	๕	ธรรม	กรรม
๙๓	๗	ไตตฺติรียพรหมณะ	ไตตฺติรียพราหมณะ
๙๓	๙	สุรานคิ	สุาางคิ
๙๓	๑๘—๑๙	สุราสูร	เทวอสูร
๙๖	๑๕	(ซานซ่าน)	(ซาบซ่าน)
๙๗	๓	อัศวิมี	อัศวินี
๙๗	๕	ดาวคางหนู	ดาวคางหมู
๙๗	๗	อสิเลส	อสิลัส
๙๘	๑๖	พระอัศวร	พระอิศวร
๑๐๐	๘	นางนางมัทรี	นางมัทรี
๑๐๐	๙	เหมือนกับ	เหมือนกัน
๑๐๑	๕	มีลูกกับเทวดาไว้	มีลูกกับเทวดาได้

หน้า	บันทัด	คำผิด	คำถูก
ข.	๙	สินธู	สินธุ
๘.	๕	จัตุรภุช	จตุรภุช
๙.	๑	ศิว	ศิวะ
๙.	๗	ริสยา	ริษยา
๓๐.	๖	ปรัศจิมทิศ	ประจิมทิศ
๔๑.	๒๐, ๒๑, ๒๒,	อิศาน	อิสาน
๔๕.	๑๔	สีแดงหลัว	สีแดงสลัว
๖๗.	๒	สมมุต	สมมุติ
๗๘.	๕	เป็นมาก	เป็นอันมาก

พระอิศวร

มหาเทพของพราหมณ์

พระอิศวร[๑]

ในยุคไตรเพท[๒] ยังไม่ปรากฏว่ามีพระอิศวรหรือศิวะ คงมีเทพบุตรอยู่องค์หนึ่ง พอเกิดมาก็ร้องไห้ พระผู้ให้บังเกิดจึงประทานชื่อตามนิมิตว่า *รุทร*[๓] เป็นเทวดาที่มีอำนาจมาก เป็นใหญ่เหนือการสรรเสริญและยัญกรรมทั้งปวง เป็นผู้ล้างผู้ทำลาย ซึ่งถือกันว่าทำให้สอาดปราศจากโทษมลทิน เพื่อได้มีกำเนิดใหม่ เหตุนี้*รุทร*จึงได้นามว่า*ศิวะ* (กรุณา หรือชุบให้สะอาด) *พระรุทร*นี้ตามกำเนิดว่าเป็นโอรส*พระกัศยป*กับนาง*สุรภี* บางตำหรับก็ว่าเกิดจากพระนลาฏของ*พระพรหมา* และบางแห่งว่าเกิดด้วย*พระพรหมา*บำเพ็ญตบะเสโทไหล จึงได้เอาไม้ขูดที่โขนง ฉวีถลกโลหิตหยดลงไปในไฟ ก็บังเกิดเป็นองค์เทพบุตรมีนามว่า *รุทร* แต่ในคัมภีร์บัทมบุราณะว่า *พระมหาสวายมภูว* ซึ่งเรียกนามโดยตรงว่า*พระปรพรหม* ๆ องค์นี้หมายถึง องค์ *พระนารายณ์* หรือ

---

๑. พระอิศวรนี้ ทางพราหมณ์เขานิยมเรียกกันว่า *ศิวะ*

๒. พราหมณ์แบ่งหนังสือเป็น ๓ ยุค คือ *ยุคไตรเพท* เป็นครั้งแรก ถัดมาสมัยกลางเรียกว่า *ยุคอิติหาส* และครั้งหลังนี้เรียกว่า *ยุคปุราณะ* ส่วนพระเวทชั้นแรกมีเพียง ๓ คัมภีร์ คือ ๑ *ฤคเวท* ๒ *ยัชุรเวท* ๓ *สามเวท* จึงเรียกว่าไตรเพท ภายหลังเพิ่มขึ้นอีกคัมภีร์หนึ่งชื่อ *อถรรพเวท* และถึงแม้จะมี ๔ คัมภีร์ก็ยังเรียกว่าไตรเพทอยู่นั่นเอง

๓. รุทร–ร้องไห้ เพราะเมื่อเกิดก็ร้องขอชื่อกับพระ *ประชาบดี* หรือ *พระพรหมา* ถึง ๘ ครั้ง และก็ได้ชื่อต่าง ๆ ตามลำดับทั้ง ๘ ครั้ง คือ *ภพ, สรรพ, ปศุบดี, อุครเทพ, มหาเทพ, รุทร, อีศาน, อะศะนิ*

พระพิษณุเป็นเจ้าในภาคนี้ บางตำหรับทำรูปเป็นเทวดามีหน้า ๓ หน้า มีนามว่า พระ*ตรีมูรติ* (ดูที่นารายณ์) ซึ่งได้ทรงสร้างพระ*ศิวมหากาฬ* จากบั้นกลางพระองค์เพื่อช่วยกันสร้างโลก ส่วนในตำหรับที่มีในหอพระสมุดวชิรญาณว่า พระอิศวรสร้างพระองค์เอง คือเมื่อเพลิงบรรลัยกัลป์สังหารโลกสิ้นแล้ว เป็นอากาศว่างเปล่าอยู่ พระเวท, พระธรรมทั้งหลายประชุมกันเข้า ก็บังเกิดซึ่งองค์พระเป็นเจ้ามีนามว่า*พระปรเมศวร* จากนั้น*พระปรเมศวร*ก็สร้างพระเป็นเจ้าองค์ต่อ ๆ ไป รูปโฉมพระอิศวรมักจะมีสีกายขาว (ในยัชุรเวทว่ากายสีแดง อถรรพเวทว่าสีกายดำ) มี ๓ ตา ตาที่ ๓ นี้อยู่ตรงหน้าผาก[๑] มีรูปพระจันทรครึ่งซีกอยู่เหนือตาที่ ๓ นั้น[๒] เกศามุ่นเป็นชฎารุงรัง[๓] มีประคำกะโหลกหัวคนคล้องคอ[๔] มีสังวาลเป็นงู[๕] คอสีนิล[๖] นุ่งหนังเสือ หนังช้าง หรือหนังกวาง บางปางก็เปลือยกาย จึงมีนามว่า *ทิคัมพร* (นุ่งฟ้า) ที่สถิตอยู่บนเขาไกลาศในเทือกเขาหิมาลัย[๗] ทางทิศตะวันตก บางคาบชอบอยู่

---

๑. ตาที่ ๓ นี้มีอานุภาพมาก อาจบันดาลให้เป็นไฟผลาญได้ทุกอย่าง และเป็นเครื่องหมาย อดีตานาคตญาณและปัจจุบัน บางตำหรับหมายถึงไตรเพท ในยัชุรเวทว่ามีถึงพันตา

๒. เคยเอาพระจันทรเป็นปิ่นปักผมเข้าไปในเทวสภา เป็นเครื่องหมายแห่งการนับเดือน

๓. เอาพระเกศาเป็นที่ทรมานพระคงคา โดยให้พระคงคาไหลผ่านไปตามผมที่มุ่นไว้รุงรังก่อนที่จะไหลลงมายังโลกพิภพ ไม่ให้ตูมตามลงมาผลาญโลก ดูกำเนิดพระคงคา

๔. เป็นเครื่องหมายนับยุค

๕. เป็นเครื่องหมายนับปี

๖. เสวยพิษพระยานาค คอเลยไหม้เมื่อคราวเทวดา อสูร กวนน้ำอมฤตในปางกูระมาวตาล และนิยมกันว่า "ศอดำ" งามนัก

๗. เป็นเทือกเขาใหญ่ปันแดนทางเหนือของภารตวรรษ ชาวอินเดียนับถือกันมาก โดยนิยมกันว่าเป็นที่สถิตแห่งเทวดาและพระประชาบดี หรือ ฤษีสำคัญ ๆ เป็นอันมาก

ตามสุสาน (ป่าช้า) มีภูตผีเป็นบริวาร จึงมีนามว่า*ภูเตศวร* มีอาวุธ ตรีศูล ชื่อ *ปินาก* ธนูชื่อ *อชคพ* คทายอดหัวกะโหลกชื่อ *ขัฏวางค์* บางทีก็ถือบาศ (บ่วง) บ้าง ถือบัณเฑาะบ้าง มฤคบ้าง สังข์บ้าง มีพระมเหสีชื่อ *อุมา* หรือ *บารพตี* มีโอรส ๒ องค์ ซึ่งออกหน้าออกตาชื่อ *พระคเณศ* หรือ*วิฆเนศ* ๑ *พระขันทกุมาร* (*สกันทน์*) ๑ และชายาอื่น ๆ ก็มีอีก เช่น *พระคงคา* และ*นางสนธยา*[๑] เป็นต้น

นามของพระอิศวรมีนับร้อย คือเรียกตามฤทธิ์ตามเดช หรือตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น หรือที่เป็นอยู่ของเธอ เช่นเรียกว่า*พระมหาเทพ* คือพระผู้เป็นเจ้าใหญ่ยิ่งสูงสุด หรือ *พระตรีโลจนะ* (มี ๓ ตา) หรือ *นิลกัณฐ์* (คอดำ) *จันทรเศขร* (เอาพระจันทร์เป็นปิ่น) เป็นต้น พาหนะของเธอคือ โค*อุศภราช*เผือกผู้[๒]

---

๑. สนธยา หมายถึงเวลาขมุกขมัว ซึ่งเป็นหัวต่อกลางวันกับกลางคืนเมื่อตอนพระอาทิตย์จะอัสดงคต ในคัมภีร์ศิวปุราณะ ว่านางเป็นธิดาพระพรหมา ครั้งหนึ่งพระพรหมาจะทำโทษนาง ๆ ได้แปลงเป็นเนื้อหนีไปในอากาศ พระพรหมาก็แปลงเป็นกวางตามไป พระศิวะเห็นเข้าก็แผลงศรถูกเศียรกวางขาด พระพรหมาก็กลับร่างเป็นอย่างเดิม แล้วเข้าไปทำความเคารพพระศิวะ ซึ่งอาจเดาว่าตอนนี้เป็นพวกทางไศพยนิกายเป็นผู้รจนาขึ้น โดยยกพระศิวะ และข่มพระพรหมาให้มีศักดิ์ต่ำลง ส่วนศรที่พระศิวะแผลงไปนั้นเลยค้างอยู่ในอากาศ นับโดยลำดับเป็นนักษัตร์ที่ ๖ ชื่อ *อารทร* และเศียรกวางก็คงค้างอยู่ท่ามกลางนักษัตร์ที่ ๕ ชื่อ *มฤคศิร*

๒. โคอุศภราชนี้ มีนามว่า *พระนนทิ* เป็นเทวดาองค์หนึ่ง นับถือกันว่าเป็นเทพเจ้าแห่งสัตว์จัตุบาท โดยปกติมีรูปเป็นภูตหรือมนุษย์ วิมานอยู่ ณ เขาไกลาศ ขณะใดพระอิศวรจะเสด็จแล้ว พระนนทิจึงจะแปลงรูปเป็นโคให้ทรงไป พระนนทิเป็นอธิบดีแห่งเทพบริวารของพระอิศวร และถ้าพระอิศวรทรงระบำ พระนนทิก็ทำหน้าที่ให้จังหวะและตีตะโพน รูปพระนนทิถ้าจะทำให้เข้าใจง่าย ต้องเขียนรูปเป็นบุรุษ มีเศียรเป็นโค มีอาภรณ์อย่างเทวดา ถือไม้เท้า หรือนั่งตีตะโพน

ลักษณะความเป็นอยู่โดยปกติของพระศิวะดังว่ามาข้างบน จะคงเป็นนิจก็หาไม่ พระองค์ย่อมเปลี่ยนได้ตามใจนึก จะเห็นได้ในสมัยเมื่อตอนไปปราบพระทักษะพ่อตา (ดูประวัติพระทักษา) พระองค์มีลักษณะอย่างประหลาด ทั้งก็ใช้นามใหม่ว่า "*วีรภัทร*" ในคัมภีร์วายุบุราณะว่าเศียรและตากับเท้ามีถึงอย่างละพัน ท้องโตมาก ปากแสยะมีเขี้ยว รัดเกล้าประดับด้วยพระจันทร์ครึ่งซีก นุ่งหนังเสือเปียกไปด้วยโลหิต อาวุธนั้นมีกระบองและหอกอย่างละพัน กับมีจักร, สังข์, ธนู, ขวานและโล่ห์อีก ในปางนี้ชาวเมืองทางแคว้นมหาราษฎร์มักนับถือบูชา และมักทำรูปไว้เคารพ แต่อาจเห็นทำกรไว้เพียง ๘ กรเท่านั้น

อีกลักษณะหนึ่ง ในปางที่มีนามว่า *พระไภรพ* เป็นปางที่ดุร้ายมาก ถ้าหากไม่ทรงโค*นนทิ*ก็ทรงม้าหรือสุนัข มีลักษณะหน้าตาอย่างดุ แขนขาดำ (*อสิตางค์*) ผิวเนื้อดำ (*กาฬ*) ปิ่นที่ปักสีแดง (*ตามรจุฑา*) หรือมีจันทรเป็นปิ่น (*จันทรจุฑา*) บางปางก็มีชื่อว่า *ปัญจมุขี* (๕ หน้า) เคยเห็นภาพทำรูปอิศวรมีหน้า ๔ หน้าอย่างพระพรหมา แต่มียอดขึ้นข้างบนอีกหน้าหนึ่ง พวกพราหมณ์ในอินเดียแถบตะวันตกนิยมว่า เมื่อบูชาแล้วอาจบันดาลให้หายการเจ็บป่วย และอาจบนขอลูกก็ได้[๑] ในบาง

---

๑. เรื่องบนขอลูก ดูก็น่าเป็นการขบขัน เพราะได้เคยเห็นบางพวกไปขอลูกกับพระสังฆจาย (กัจจายนะ) ที่จะเห็นท้องท่านโต ๆ ก็เลยเข้าใจเอาง่าย ๆ ว่าในนั้นคงมีลูกแยะ บางทีความกระหายไม่สมประสงค์ เลยบนดะไปถึงต้นโพธิ์ต้นไทร หนัก ๆ เข้าถึงกับไปร้องขอกับพระพุทธปฏิมาก็มี เช่น บนขอกับพระแก้วมรกตบ้าง พระประธานวัดโสธรบ้าง วัดพนัญเชิงบ้าง วัดเกตุไชโยบ้าง วัดป่าโมกข์บ้าง สุดแต่ผู้ขอจะนึกว่าที่ใดศักดิ์สิทธิ์อาจให้ลูกตนได้ก็ไป ขอคติการขอลูกกับเทวดาหรือพระเป็นเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์นี้ เคยมีเป็นตัวอย่างมามากต่อมาก

ถิ่นไม่สามารถจะทำเป็นเทวรูปได้ ก็มักเอาหินทั้งๆแท่งทาแดงสมมุติให้เป็นเทวรูปองค์พระบัญจมุขีนั้นก็มี บางคาบท่านก็มักแผลงเล่นสนุกๆ คือทำองค์ให้เป็น ๒ เพศ ๆ หญิงครึ่ง (อิตถี) ชายครึ่ง (ปุง) มีนามว่า "*อรรธนารี*" หรือ "*อรรธรีศวร*" คือเป็นทั้ง*พระอิศวร*ก็เรียกได้ เป็น*พระบารพตี*ก็เรียกได้ ซีกข้างซ้ายอันเป็นอันครึ่งของ*พระบารพตี*นั้น มีเสือหมอบอยู่ ส่วนซีกข้างขวาอันเป็นครึ่งของพระอิศวรนั้น มีพระ-นนทิ (โค) หมอบอยู่ ตามรูปเขียนมักทำเป็น ๔ กร ซีกขวามีแม่พระคงคาไหลจากพระเศียร และบางครั้งพระอิศวรเคยแปลงเพศเป็นหญิง (อิตถี) แท้ๆก็มี เช่นครั้งหนึ่งกำลังแปลงเป็นนารีในที่ระโหฐาน เพื่อล้อพระอุมาเล่นในเมื่อทรงพระสำราญ ฉะนั้นสรรพสิ่งทุกอย่างในบริเวณนั้นก็กลายเพศเป็นอิตถี (เพศหญิง) ไปหมด เผอิญคราวนี้ท้าว*อิลราช*ผู้เคราะห์ร้ายได้ซุ่มซ่ามเข้าไปในที่นั้น เลยกลายเป็นนารีมีนามว่า *อิลา* ให้ดูประวัติพระพุทธและเรื่องท้าวอิลราชเถิด ต่อจากที่บรรยายนี้ พระอิศวรจะไปแผลงขึ้นที่ใดอีกยังไม่พบที่มา

อภินิหารความศักดิ์สิทธิ์ของพระอิศวรนี้ สุดแต่ผู้ที่นับถือ ถ้าเป็น*ไศพยนิกาย*ก็ว่าพระอิศวรเป็นใหญ่กว่าใคร ๆ แต่ถ้าเป็นหนังสือ

แม้แต่เมื่อครั้งพระรามจะเกิด ก็ว่าท้าวทศรถตั้งพิธีขอ กับในทศชาดกอื่น ๆ ในทางพุทธศาสนาก็ทำพิธีขอลูกอยู่บ่อย ๆ และก็มักจะเคยได้ดังปรารถนาเสียด้วย เมื่อไม่ถึงสองพันปีนี้เขายังถือว่า พระเยซูคริสตเป็นลูกพระจิตต์ ซึ่งเรียกตามภาษาของเขาว่า "โฮลิโกสท์" กลับมาเป็นพยานสนับสนุนว่า พระเป็นเจ้าหรือเทวดาอาจเป็นพ่อคนก็ได้ ซึ่งยิ่งทำให้นึกขบขันถึงนักนิพนธ์หรือนักนิยายสมัยกระโน้น

*ไพษณนิกาย*ก็ชิงเอาความเป็นใหญ่ไปให้ไว้กับพระนารายณ์ บางคราวเคยแสดงว่าพระอิศวรแพ้ฤทธิ์พระนารายณ์ก็มี[๑] บางครั้งถึงให้พระ-อิศวรแสดงความเคารพ และพระนารายณ์ต้องมาช่วยปราบศัตรูของพระอิศวรก็มี[๒] พระอิศวรนี้มีพระหทัยกอปรไปด้วยกรุณา ใครขอพรก็ให้ง่าย ๆ จะไปดีไปชั่วไม่เอาพระหทัยใส่ เป็นผู้ล้าง ผู้ทำลาย ซึ่งเขาถือกันว่ากรุณาให้ไปเอากำเนิดใหม่ และเป็นผู้สร้างด้วย มีเครื่อง

---

๑. ปรากฏว่าทวยเทพไม่ตกลงกันว่า พระอิศวรกับพระนารายณ์ใครจะมีฤทธิ์กว่ากัน จึงไปเชิญให้พระผู้เป็นเจ้าทั้งสองประลองฤทธิ์กัน พระอิศวรก็ทรงรัตนธนูหมายยิงพระนารายณ์ แต่พระนารายณ์เปล่งสุรเสียงตวาดครั้งเดียว รัตนธนูของพระอิศวรก็อ่อนปื้อแป้ไป เพียงเท่านี้ทวยเทพก็ลงมติกันว่า พระนารายณ์มีฤทธิ์มากกว่าพระอิศวร ซึ่งไม่ต้องสงสัยว่าอุทาหรณ์นี้เป็นพวกข้างฝ่ายไพษณนิกายเสกขึ้น

๒. ครั้งหนึ่งพระอิศวรได้ประทานพรให้แก่ *พฤกาสูร* อันเป็นลูก *พระกัศยป* ให้มือหนึ่งของพฤกาสูรมีฤทธิ์ดุจเพลิงกรด เมื่อได้แตะลงบนศีรษะใคร ผู้นั้นก็จะไหม้เป็นจุณไป แต่พฤกาสูรสงสัยว่าจะมีฤทธิ์เช่นนั้นจริงหรือไม่ ใคร่อยากจะทดลอง จึงตรงเข้าไปหาพระอิศวร ยกมือขึ้นจะวางบนศีรษะของพระอิศวรเอง พระอิศวรกลับกลัวฤทธิ์ที่ได้ให้แก่พฤกาสูรถึงต้องหนี และพฤกาสูรก็ไล่ตามไป ทีนี้ร้อนถึงพระนารายณ์ต้องมาช่วย ดูเหมือนแปลงเป็นมาณพ พบพฤกาสูร ๆ ก็เล่าเรื่องที่ตามพระอิศวรมาก็โดยหวังจะทดลองพร พระนารายณ์จึงว่าเธอนี่เป็นผู้โฉดเขลาเชื่อง่ายนัก อาจเสียผลในที่ทั้งปวง ถ้าจะลองเอามือวางดูบนเศียรของตนก็จะรู้ว่าความจริงเป็นอย่างไร

นัยว่า พฤกาสูรเห็นจริงตามคำแนะนำของพระนารายณ์ เอามือของตนที่ได้รับพรนั้นวางลงบนศีรษะของตนเอง ทันใดนั้นร่างกายของพฤกาสูรก็ต้องเพลิงกรดไหม้เป็นภัสมธุลีสูญชีพในขณะนั้น นี่เป็นอุทาหรณ์ที่พระนารายณ์เคยช่วยปราบศัตรูของพระอิศวร ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพระอิศวรมีฤทธิ์น้อยกว่าพระนารายณ์

หมายในการสร้างที่เรียกกันว่า *ศิวลึงค์* (ใครไม่เคยเห็น ไปดูที่วัดพระเชตุพน–วัดโพธิ์)

ชื่อของพระอิศวรยังมีอีกหลายชื่อซึ่งเรียกกันต่าง ๆ ตามฤทธิ์เดชและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เช่น *อโฆระ* (น่าสพรึงกลัว), *คงคาธร* (ผู้ทรงซึ่งแม่พระคงคา), *คิรีศะ* (ผู้เป็นใหญ่แห่งขุนเขา), *กาละ* (เวลา), *มฤตยุนชัย* (ผู้ปราบความตาย), *อุคระ* (ดุ) *วิศวนาถ* (เป็นที่พึ่งแห่งโลก) ฯลฯ

พระนารายณ์

พระนารายณ์อยู่ในตำแหน่งพระผู้เป็นเจ้าผู้ถนอมโลกองค์หนึ่งแห่งพระเป็นเจ้าทั้ง ๓ ของพราหมณ์ นามของเธอมีนับพัน คือ เรียกตามฤทธิ์ ตามเดช ตามเหตุการณ์ ที่ใช้เรียกอยู่เสมอนั้น เช่น *วิษณุ* หรือ*พิษณุหริ* (ผู้สงวน) *อนันตไศยน* (นอนบนอนันตนาค) *ลักษมีบดี* (ผัวลักษมี) *จัตุรภุช* (สี่กร)

ในฤคเวท พระนารายณ์มีนามเพียง *พิษณุ* และมิได้เป็นเทวดาชั้นสูงอย่างไร เป็นเพียงองค์กำลังของดวงตะวันเท่านั้น ในยุคไตรเพทปรากฏว่า พระพิษณุเป็นสหายกับพระอินทร์ แต่พระอินทร์กลับเป็นใหญ่กว่า จนต่อมาในมหาภารตะ และ ยุคปุราณะ ความรุ่งเรืองของพระพิษณุเจริญขึ้น จึงเลยเป็นใหญ่เป็นโต เข้ายึดนาม*นารายณ์*แต่สมัยนั้นมา นามว่า *นารายณ์* นี้ ชั้นเดิมเป็นนามเรียกพระพรหมามาก่อน ได้ถูกแย่งไปเป็นนามของพระพิษณุ ในสมัยที่มีความรุ่งโรจน์ขึ้นภายหลัง

พระนารายณ์นี้มีกำเนิดว่า (นารายณ์สิบปางฉบับของหอพระสมุด) เมื่อเพลิงบรรลัยกัลป์สังหารโลกสิ้นแล้ว พระเวท, พระธรรมก็มาประชุมกันเข้า จึงบังเกิดพระผู้เป็นเจ้าองค์หนึ่ง มีนามว่า*พระปรเมศวร* (พระอิศวร) พระองค์มีประสงค์จะสร้างสวรรค์สร้างแผ่นดินซึ่งเป็นการใหญ่จำจะต้องสร้างผู้ช่วยพระองค์ จึงเอาพระหัตถ์ซ้ายมาลูบพระหัตถ์ขวา ก็บังเกิดองค์*พระนารายณ์*เป็นเจ้าขึ้น แล้วโปรดให้เป็นผู้สอนศิลปศาสตร์แก่กษัตริย์ และให้ไปอยู่ ณ *เกษียรสมุทร* คราวใด

พระนารายณ์

เกิดทุรยุคพระนารายณ์ก็มีหน้าที่ไปปราบ โดยคิวโองการบ้าง โดยถูกอัญเชิญจากพวกเทวดาบ้าง ที่เรียกว่า *อวตาร*

การอวตารของพระนารายณ์มีมาก แต่ที่นิยมกันว่าเป็นปางใหญ่ ๆ มีอยู่ ๑๐ ปาง คือ ๑. *มัตสยาวตาร* หรือ *มัจฉาวตาร* เป็นปลาไปปราบ*สังขอสูร* หรือ *หัยครีพอสูร* ซึ่งเป็นผู้ลักคัมภีร์พระเวทของพระพรหมธาดา หรือพระเวทที่ไหลออกจากโอษฐ์พระพรหมเมื่อบรรทมหลับ เพราะความริษยา ๒. *กูรมาวตาร* หรือ *กัจฉปาวตาร* เป็นเต่าไปปราบ*อสูรมัจฉา* ซึ่งคิดจะทำลายแผ่นดินที่ทรงเขาพระสุเมรุให้พัง แต่ฉบับนารายณ์ ๑๐ ปางของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๖ ว่า เพื่ออนุเคราะห์ในการกวนน้ำอมฤตสำหรับความไม่ตายของพวกเทวดา ๓. *วราหาวตาร*เป็นหมูไปปราบ*เหรัณยักษ์* ซึ่งจะม้วนแผ่นดินทั้ง ๔ ทวีปไปทิ้งบาดาล เพื่อให้โลกคงอยู่จนเวลานี้ ๔. *นรสิงหาวตาร* เป็นนรสิงห์ไปปราบ*หิรัณตาสูร* (*หิรัณยกศิปุ*–ก็เรียก) ซึ่งกำเริบตั้งตัวเทียมพระเป็นเจ้า และทำทุกข์ให้แก่ทวยเทพ ๕. *วามนาวตาร* (บางแห่งเรียก *ทวิชาวตาร* เป็นพราหมณ์หนุ่ม) เป็นคนเตี้ยไปปราบท้าว *ตาวันตาสูร* หรือท้าวพลิ ซึ่งขอที่แผ่นดินต่อพระเป็นเจ้าได้แล้ว กระทำการรังแกสัตว์มนุษย์ และ เทวดา ๖. *ปรศุรามาวตาร* เป็นรามสูร (พราหมณ์–ไม่ใช่ยักษ์) ไปปราบกษัตริย์ *อรชุน* (*การตวิรยะ*)ซึ่งรังแกพราหมณ์[๑] ๗. *รามาวตาร* หรือ *รามจันทราวตาร*

๑. ที่เล่ากันมาในพวกเราว่า รามสูรเป็นยักษ์ ซ้ำเกณฑ์ให้เธอคอยแต่ชิงแก้วของนางเมขลาในกลางอัมพรเมื่อเวลาฤดูฝน และถ้าเมขลาไม่ยอมให้เธอจับได้ เธอก็พิโรธขว้างด้วยขวาน อันเป็นเทพศัตราประจำกร แต่ทุกครั้งต้องขว้างผิด

เป็น *พระราม* ไปปราบ *ท้าวราพณ์* คือ *ทศกัณฑ์* ซึ่งเป็นยักษ์ที่อาธรรม์รังควานเทวดาและมนุษย์ ๘. *กฤษณาวตาร* เป็น *พระกฤษณ*ไปปราบ *ท้าวพาณาสูร* (นัยว่าท้าวราพณ์ไปเกิด) ในเรื่อง อนุรุท หรือปราบอสูรชื่อ *พญากงส์* ๙. *พทธาวตาร* เป็น *พระสมณโคดม* ปราบ *ท้าววัสดีมาร* หรือเพื่อประทานธรรมแก่โลกฉบับหอพระสมุดว่าไปหลอก *ท้าวตรีปุรัม* เอาศิวลึงค์คืน ๑๐. *กัลกิยาวตาร* เป็นมหาบุรุษจะบันดาลให้โลกเป็นบรมสุข ปางนี้จะมีต่อไปในอนาคต[๑] ที่สุดแห่งกลียุคนี้

ในฉบับของหอพระสมุด มีอวตารแทรกเกินอยู่อีก ๒ ปาง คือ *มหิงสาวตาร* เป็นกระบือเถื่อน ๑ *อัปสราวตาร* เป็นนางเทพอัปสรไปปราบ *นนทุกข์* ๑ แต่ขาดไม่มีอยู่ ๒ ปาง คือปาง *ปรศุรามาวตาร* กับ *ปางกัลกิยาวตาร* ฉะนั้นจึงคงมี ๑๐ ปางเท่ากัน (ในภควัตปุราณะว่ามีถึง ๒๒ ปาง) ในปางต่าง ๆ เหล่านี้ เคยมีพวกนักศึกษาประวัติศาสตร์สำแดงความเห็นว่า บางปางเป็นปกรณ์เปรียบเทียบแถลงเกี่ยวด้วยความเปลี่ยนแปลงแห่งธรรมชาติ และบางปางก็มีเค้าความจริงปะปนอยู่บ้าง.

เพราะเมขลาเธอหลบเก่งมาก ส่วนขวานรามสูรนั้นบางครั้งก็ว่ากันว่า เคยมาตกลงในมนุษยโลก มักถูกคนและสัตว์ตายปีละมาก ๆ ที่เราเรียกกันว่า ฟ้าผ่า บางคนถึงอ้างว่าเคยเก็บขวานรามสูรได้ก็มี บางแห่งว่าเป็นหิน บางแห่งว่าเป็นทองแดง น่าประหลาดไหม ?

๑ ทางพุทธว่าจะมีพระศรีอารย์ จีนเรียกไมไล ญี่ปุ่นเรียกไมโรกุ ทางคริสต์ว่าจะมีเมตสิอาร์ ทางอิสลามว่าจะมี มหดี มาโปรดให้โลกเป็นสุขในอนาคต ลักษณะเดียวกับ กัลกี ของพราหมณ์ ใครจะเอาอย่างไร ?

แต่ในมหาภารตะ ว่าความนิยมแต่เดิมนั้น มี *พระปรพรหม* อยู่องค์เดียวในโลก ตามคำภีร์วราหบุราณะว่า *พระปรพรหม* ก็คือองค์*พระนารายณ์* นั่นเอง แต่พระปรพรหมเป็นอรูปกเทพ คือไม่มีตัวตน ครั้นประสงค์จะสร้างสกลโลก จึงได้ทรงแบ่งภาคของพระองค์เองขึ้นเป็นรูปกเทพ คือ *พระพิษณุ* แล้วพระปรพรหมจึงประทานพรให้แก่พระพิษณุ เป็นผู้สร้างสิ่งทั้งปวง และเป็นผู้บริหารโลกทั้งสาม เป็นที่นับถือแห่งชนทั้งหลาย ทั้งเป็นผู้ปฏิบัติตามปรารถนาของพรหมและเทวดาด้วย แล้วพระปรพรหมก็คืนเข้าสู่ความเป็นธรรมดาแห่งพระองค์

ต่อมาในปัทมบุราณะ ได้กล่าวว่า เมื่อพระพิษณุเริ่มจะสร้างโลก พระองค์ทรงแบ่งภาคเป็น ๓ คือ เป็นผู้สร้าง ๑ เป็นผู้บริหาร ๑ เป็นผู้สังหาร ๑ ในกาลนี้พระองค์ได้สร้าง *พระพรหมา* จากสีข้างขวาสำหรับเป็นผู้สร้าง และสร้าง *พระพิษณุ* จากสีข้างซ้ายเพื่อบริหารโลก แล้วสร้าง *พระศิวมหากาฬ* (อิศวร) จากบั้นกลางพระองค์เพื่อล้างโลก[๑]

---

๑ ภาคนี้กระมังที่พราหมณ์ในอินเดีย ฝ่ายข้างพวกไวษณพ อ้างตามคัมภีร์บุราณะว่า พระเป็นเจ้าปางนี้ ชื่อ พระตรีมูรติ ซึ่งได้เคยเห็นรูปเขียนเป็นมนุษย์ ๓ เศียร

เมื่อพิจารณาตามกำเนิดของพระนารายณ์ที่กล่าวมาตอนนี้แล้ว ดูยำกันนุงอยู่ เพราะพระปรพรหม ก็ว่า เป็นนารายณ์ที่ไม่มีตัวแล้วสร้างนารายณ์ให้มีตัวขึ้น คือ พิษณุ แล้วพิษณุ กลับสร้างออกไปอีก ๓ คือ สร้างพรหม ๑ ศิวะ (คือ อิศวร) ๑ พิษณุตัวของตัวเองอีก ๑ ดูออกจะเลอะ แต่เขาสรุปว่าทั้ง ๓ นี้ ก็คือนารายณ์องค์เดียว คล้ายลัทธิคริสตังที่ว่าพระยะโฮวา ๑ พระจิต ๑ พระเยซู ๑ ทั้ง ๓ ก็คือพระเป็นเจ้าองค์เดียวกัน ขอให้ดูสูตรสวรรค์ทั้ง ๒ ลัทธิเถิด ๓ หนึ่งเป็น ๑ ไม่ใช่ ๓ หนึ่งเป็น ๓ อย่างของเราเดี๋ยวนี้

พระนารายณ์ มีมเหสีทรงนามว่า *ลักษมี*[๑] วิมานเป็นแก้วมณี มีพระยาครุฑเป็นพาหนะ มีอนันตนาคราชเป็นบัลลังก์ ที่สถิตเรียกว่า *ไวยกูนฐ์*[๒] ณ เกษียรสมุทร รูปพระนารายณ์มักเขียนเป็นบุรุษหนุ่ม กายเป็นสีนิลแก่ อาภรณ์อย่างกษัตริย์ เสื้อทรงสีเหลือง มีสี่กร ทรงตรีคทา (ชื่อ *เกาโมทกี*) จักร (ชื่อ *สุทรรศน์* หรือ *วัชระนาภ*) สังข์ (ชื่อ *ปัญจชันย*) บางแห่งว่ามีธนู (ชื่อ *ศารง*) และดอกบัว (*ปทุม*) กับพระขรรค์ (ชื่อ *นันทก*) บนอุระมีขนเขาเขียนเป็นรูปยันต์*ศรีวัตสะ* ดังนี้ มีแก้วทับทรวงชื่อ *เกาสตุภ*[๓] มีวลัยแก้ว ชื่อ *สยมันตก*[๔]

ส่วนสีกายของพระนารายณ์นั้นหาได้คงที่ไม่ เปลี่ยนไปตามยุค คือใน กฤดายุค สีขาว เพราะโลกประกอบไปด้วยธรรมเปี่ยมยิ่ง ครั้น

---

๑ บางตำหรับว่า พระพิษณุเคยมีมเหสีถึง ๓ องค์ คือ *พระสรัสวดี* และ *พระคงคา* ด้วย มเหสีทั้ง ๒ นี้ก็มีศักดิ์เท่ากันกับ *พระลักษมี* จึงต่างมีทิฏฐิมานะไม่ลงกัน ความร้อนพระหทัยคงกระทบกระเทือนถึงพระพิษณุ ๆ คงไม่อยากรับความรำคาญ หรือขบไม่แตก หรือขาดความสามารถ ที่จะปกครองเมียอย่างไรสักอย่าง จึงสู้เสียสละยอมยกพระสรัสวดีประทานให้พระพรหมา และให้พระคงคาเป็นมเหสีแก่พระศิวะ ส่วนพระนารายณ์ (พิษณุ) คงเหลืออยู่แต่พระลักษมีองค์เดียว ดูก็มีความสุขพอแล้ว แต่บางตำหรับว่า นางธรณี ก็เป็นชายาพระนารายณ์ด้วยเหมือนกัน พวกฝรั่งอาจถือเยี่ยงนี้กระมัง จึงมีกฎหมายให้มีเมียคนเดียว และคิดว่าในไม่ช้าไทยเราก็อาจเห็นพ้องด้วย

๒ ว่ามีเขตวัดโดยรอบสองหมื่นโยชน์และเป็นทองทั้งแท่ง

๓ แก้วนี้เกิดจากทะเลในคราวเทวดากับอสูรกวนน้ำอมฤต

๔ แก้วนี้นัยว่ามีคุณที่บันดาลให้เจ้าของได้ทองวันละ ๘ หาบ และป้องกันภัยอันเกิดแก่สัตว์หรือคน หรืออัคคี หรือน้ำ ทั้งป้องกันรางร้ายต่าง ๆ ก็ได้ด้วย แต่เจ้าของต้องเป็นผู้สุจริต ถ้าเจ้าของทุจริตแล้ว แก้วนี้อาจเป็นเครื่องผลาญชีวิตเสียก็ได้

ในไตรดายุค สัตย์ธรรมเสื่อมลง ๑ ส่วนใน ๔ สีกายพระนารายณ์เป็นสีแดง ตกมาในทวาปรยุค สัตย์ธรรมเสื่อมลงไปกึ่งหนึ่ง สีกายพระนารายณ์เป็นสีเหลือง ครั้นมา ณ บัดนี้เข้าเขตกลียุค[๑] สัตย์ธรรมเหลือ ๑ ส่วนใน ๔ มีแต่ยุคเข็ญภัยต่างๆ พระนารายณ์จึงมีสีกายดำ ดังที่ว่าไว้ข้างบนที่ให้เขียนเป็นสีนิลแก่ ก็คือดำนั่นแหละ ฯ.

บางแห่งก็กล่าวกันว่า แม่น้ำคงคาอันศักดิ์สิทธิ์ผุดขึ้นมาจากพระบาทของพระวิษณุ

สมยานามของพระนารายณ์มีต่างๆกัน ตั้ง ๑,๐๐๐ ชื่อ จะยกมาแต่เพียงบางชื่อ เช่น อนันต (ไม่สิ้นสุด), จตุภุช (สี่กร) ทาโมทร (มีเชือกพันรอบเอว) กฤษณะ หรือ โควินทะ หรือ โคปาล (ผู้เลี้ยงวัว) ชลศายิน (นอนเหนือน้ำ) มุรารี (ศัตรูแห่งมุร) นระ (ผู้ชาย) นารายณ์ (ผู้เคลื่อนไปในน้ำ) ปัญจายุทธ (ผู้ทรงอาวุธ ๕ ชนิด), ปีตามพร (ทรงเครื่องเหลือง), ปุรุโษตมะ (ยอดคน) ฯลฯ

---

๑ ถ้าอยากทราบว่า กลียุค มีเกณฑ์อย่างไร ให้ดูว่าด้วยกัลป์ท้ายประวัติพระพรหม อนึ่งน้ำอมฤตอันประเสริฐที่เทวดาและอสูรกวนกันในอวตารปางที่ ๗ นั้น ได้เกิดของวิเศษขึ้นมา ๑๔ อย่าง คือ ๑. น้ำอมฤต ๒. หมอธันวันตริ ซึ่งเป็นเทวแพทย์ ๓. พระลักษมี ชายาของพระนารายณ์ ๔. สุรา เทพีแห่งเหล้า ๕. พระจันทร์ ๖. นางรัมภา เงือก ๗. ม้าอุจฉัยห์ศรพ ๘. เพ็ชรเกาสตุภ ๙. ต้นปาริชาต ๑๐. วัวสุรภี ๑๑. ช้างไอราวัต ๑๒. สังข์ ๑๓. ธนู ๑๔. พิษ

พระพรหมา

พระพรหมา นี้ นามที่ใช้กันอยู่บ่อย ๆ นั้น เบ็นต้นว่า *ธาดา* หรือ *วิธาดา* (ผู้ทรงไว้) *โลเกศ* (จอมโลก) *ปรเมษฐี* (เบ็นใหญ่ในสวรรค์) นอกจากนี้ยังเรียกอย่างอื่นก็มีอีกมาก.

กำเนิดของพระพรหมานั้น ต่างตำหรับก็ต่างว่ากันไปคนละทาง สุดแต่ความนับถือของชนผู้เล็กสรรขึ้น ในมานวธรรมศาสตร์ว่า เมื่อโลกว่างเปล่าอยู่ *พระอาตมภู* (ผู้เกิดเอง) ประสงค์จะสร้างสิ่งทั้งปวง จึงสร้างน้ำขึ้นก่อน แล้วทรงเอาพืชหว่านลงในน้ำ จากนั้นพืชได้บังเกิดเบ็นไข่ทอง ต่อมาไข่นี้แตกออก ปรากฏเบ็นองค์พระพรหมาอยู่ในนั้น[๑] และเพราะเหตุปฏิสนธิในไข่ทอง จึงได้นามว่า *หิรัณย์ครรภ์*[๒] แล้วพระพรหมาก็แบ่งพระองค์เบ็น ๒ ภาค คือ ชาย ๑ หญิง ๑ แล้วทรงสร้าง *พระพิษณุ* ๆ สร้าง *พระวิราช* ๆ สร้าง *พระมนูสวายัมภู* ซึ่งเบ็นพระมนูองค์ที่ ๑ แล้วพระมนูองค์นี้สร้างมนุษย์ต่อ ๆ มา ซึ่งมีความหมายว่ามนุษย์ในโลกนี้พระพรหมาเบ็นผู้สร้าง ในมัสยบุราณะว่า พระพรหมาได้สร้างนางขึ้นองค์ ๑ มีนามว่า *ศตรูปา* หรือ *สรัสวดี* เพื่อให้ช่วยกันสร้างสัตว์, มนุษย์, เทวดา, อสูร, และสรรพพืชพรรณใด ๆ ในโลกต่อไป ส่วนคัมภีร์ วราหบุราณะ ว่า *ระพรหมธาดา* ได้บังเกิดในดอกบัว อันผุดขึ้นจากพระนาภีของ *ระพิษณุ* (นารายณ์) ในขณะที่

---

๑ บางตำหรับว่า เปลือกไข่แตกออกเบ็น ๒ ซีก ๆ หนึ่งอยู่เบื้องบนเบ็นฟ้า อีกซีกหนึ่งเบื้องต่ำ เบ็นแผ่นดิน

๒ หิรัณย์ ในที่นี้แปลว่าทอง ไม่ใช่เงิน อย่างที่เข้าใจกัน

พระพรหมา

บรรทมหลับอยู่บนหลัง *อนันตนาคราช* ณ เกษียรสมุทร แล้วพระพรหมาองค์นี้จึงได้สร้างมนุษย์และสรรพสัตว์ทั้ง ๓ โลก แต่คัมภีร์บัทมบุราณะกล่าวถึงกำเนิดพระพรหมาไปอีกทางหนึ่งว่า เมื่อพระพิษณุเป็นเจ้ามีประสงค์จะสร้างโลก จึงทรงแบ่งภาคพระองค์เองออกเป็น ๓ คือ สร้าง *พระ รหมา* จากปรัศว์เบื้องขวา สร้าง *พระพิษณุ* (พระองค์เอง) จากปรัศว์เบื้องซ้าย สร้าง *พระศิวมหากาฬ* จากบั้นกลางพระองค์ (ปางนี้บุราณะว่า ชื่อ *พระตรีมูรติ*)

พระพรหมามีพระมเหสีคือ *พระสรัสวดี* นิยมกันว่ามีสีกายแดง (ลัทธิลามะฝ่ายธิเบตว่าสีกายขาว มีสี่หน้า[๑] (บางทีใช้เรียกเป็นนามของพระพรหมาว่า *จัตุรมุข*) แปดหู (*อัษฎกรรณ*) สี่กร (บางแห่งว่า ๘ กร) ถือธารพระกร ๑ ช้อน ๑ (สำหรับหยอดเนยในไฟ) หม้อน้ำ ๑ คัมภีร์ ๑ (ลัทธิลามะว่า ถือดาบหรือธง) กับมีประคำคล้องคอ มีธนูชื่อ ปรวีตะ มีหงส์เป็นพาหนะ (ลามะว่า ม้าขาว) ที่สถิตเรียกว่า *รหมพระนทา* อยู่ในพรหมโลก[๒]

---

๑ Hindu Classical Dictionary by J. Dowson หน้า 57, ว่า เดิมพระพรหมามีเศียรถึง ๕ ภายหลังปรากฏว่า ทำให้พระศิวะโกรธในฐานกล่าววาจาสบประมาท พระศิวะจึงบันดาลด้วยฤทธิ์ใช้พระเนตรดวงที่ ๓ แลดูเศียร ๑ ของพระพรหมาก็บังเกิดเป็นเพลิงไหม้เป็นจุณไป ฉะนั้น เศียรพระพรหมา จึงคงเหลืออยู่บัดนี้ ๔ เศียร หรือ ๔ หน้าเท่านั้น

๒ โลกอันเป็นที่อยู่ของพวกพรหม ในไตรภูมิว่า สูงกว่าสวรรค์ขึ้นไป และแบ่งพวกพรหมไว้หลายประเภท คือ *รูปพรหม* หมายถึงพรหมที่มีรูปประเภทหนึ่ง *อรูปพรหม* หมายถึงพรหมที่ไม่มีรูปประเภทหนึ่งและบางประเภทมีแต่รูป ไม่มีจิต บางประเภทมีแต่จิตไม่มีรูป ในจำพวกที่มีรูปเรียกว่า รูปาจร มี ๑๖ ชั้น คือ

พระพรหมา เป็นผู้มีน้ำพระทัยเย็นๆ กอปรไปด้วย เมตตา, กรุณา, มุทิตา, อุเบกขา ซึ่งมีในจรรยาทั้งสี่นี้มีประจำอยู่ในองค์พระพรหมา ทางพระพุทธศาสนาจึงได้เรียกว่า *พรหมวิหาร* คือ ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของ พรหม อนึ่งใครจะตั้งความเพียรบำเพ็ญตบะกรรมหรือยัญญกรรม แม้ไม่ต้องมาก ขอพรอะไรก็ไม่ใคร่ขัด ที่ปรากฏว่าพวกยักษ์มารอะไรได้รับพรนั้น โดยมากได้จากพระพรหมาแทบทั้งนั้น ที่ว่าได้จากพระอิศวร อาจผิด เพราะอาจเข้าใจนามว่า *โลเกศ* และ *ปรเมษฐ์* ซึ่งเป็นนามของ พระพรหมา ไปยกให้เป็นนามของพระอิศวรเสียละกระมัง

ชั้นที่ ๑ ชื่อ *พรหมปาริชชาภูมิ* ๒ ชื่อ *พรหมปโรหิตาภูมิ* ๓ ชื่อ *มหาพรหมาภูมิ* ๔ ชื่อ *ปริตตาภูมิ* ๕ ชื่อ *อัปปมาณาภูมิ* ๖ ชื่อ *อาภัสสรภูมิ* ๗ ชื่อ*ปริตตสุภาภูมิ* ๘ ชื่อ *อัปปมาณสุภาภูมิ* ๙ ชื่อ *สุภกิณหาภูมิ* ๑๐ ชื่อ *เวหัปผลาภูมิ* ๑๑ ชื่อ *อสัญญีภูมิ* ๑๒ ชื่อ *อวิหาภูมิ* ๑๓ ชื่อ *อตัปปาภูมิ* ๑๔ ชื่อ *สุทัสสาภูมิ* ๑๕ ชื่อ *สุทัสสีภูมิ* ๑๖ ชื่อ *อกนิฏฐาภูมิ* ใน ๑๖ ชั้นพรหมนี้มีแต่บุรุษ หามีสตรีไม่ และในชั้นที่ ๑๑ ชื่อ อสัญญี ชั้นเดียวที่องค์พระพรหมาหารู้จักไหวติงไม่ เพราะมีแต่รูปไม่มีจิต พวกนี้กระมังที่เราเรียกว่า *พรหมลูกฟัก* ส่วนอีก ๑๕ ชั้นนั้นรู้จักเคลื่อนไหวได้และมีจิต ส่วนที่เป็นอรูปาวจรว่าอยู่สูงขึ้นไปอีก เป็นพรหมที่ไม่มีรูป คงมีแต่จิต จัดไว้ ๔ ชั้น คือชั้นที่ ๑ ชื่อ*อากาสานัญจายตน* ชั้น ๒ ชื่อ *วิญญาณัญจายตน* ชั้น ๓ ชื่อ *อากิญจัญญายตน* ชั้น ๔ ชื่อ *เนวสัญญานาสัญญายตน* ใน ๔ ชั้นของพรหมพวกนี้ว่ามีที่อยู่เป็นอากาศ และว่าปฏิสนธิของพวกพรหม เกิดทางอุปปาติก คือเกิดขึ้นเป็นตัวเป็นตน หรือเกิดมีจิตขึ้นได้เองทีเดียว และผู้ที่จะไปเกิดเป็นพรหมได้ ก็ต้องบำเพ็ญตบะฌาณเบื้องต้น แต่ปฐมฌาณจนถึงปัญจมฌาณ ใครจะได้อยู่พรหมโลกชั้นใด ก็แล้วแต่ภูมิฌาณที่ตนได้บำเพ็ญในกิจนั้น ๆ.

พระพรหมานี้ เกิดมาแล้วมีอายุได้ ๑๐๐ ปีแห่งพรหมโลก[๑] ถ้าสิ้นอายุของพราพรหมาแล้ว เป็นคราวมหาประลัย โลกธาตุทั้งหลายแม้แต่องค์พระพรหมาเอง ก็สูญสิ้นกลายสภาพเป็นเดิม (ธาตุ) ทั้งหมด ส่วนโลกที่ว่าพระพรหมาสร้างให้พวกเราอยู่กันทุกวันนี้ จะมีอายุอยู่ได้เพียงวันหนึ่งของพระพรหมาเท่านั้น ซึ่งเรียกกันว่า กัลป์ อันมีความหมายตามมติของพราหมณ์ ว่ามีเวลาเท่ากับ ๑๒,๐๐๐,๐๐๐ ปีสวรรค์[๒] และปีหนึ่งของสวรรค์เท่ากับ ๓๖๐ ปีมนุษย์ ในกัลป์นี้แบ่งออก ๑,๐๐๐ ส่วน ในส่วนหนึ่งเรียกว่ามหายุคคือ ๑๒,๐๐๐ ปีสวรรค์ และในมหายุคนี้คิดเทียบปีในมนุษย์ก็ได้ ๔,๓๒๐,๐๐๐ ปี ในมหายุคหนึ่งยังแบ่งเป็น ๔ ยุค ดังนี้ คือ

กฤดายุค	๔๘๐๐	ปีสวรรค์	๑,๗๒๘,๐๐๐	ปีมนุษย์
ไตรดายุค	๓๖๐๐	,,	๑,๒๙๖,๐๐๐	,,
ทวาปรยุค	๒๔๐๐	,,	๘๖๔,๐๐๐	,,
กลียุค	๑๒๐๐	,,	๔๓๒,๐๐๐	,,

เวลานี้ตกอยู่ในกลียุค คือยุคสุดท้ายที่จวนจะสิ้นอีกมหายุคหนึ่งแล้ว ในทางไสยศาสตร์เริ่มนับตั้งต้นกลียุคแต่วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ก่อนพุทธศักราช ๒๕๕๙ บัดนี้ศักราชกลียุคล่วงได้ ๕,๐๓๓ ปีแล้ว ยังคงเหลืออีก ๔๒๖,๙๖๗ ปีเท่านั้น (คำนวณ พ.ศ. ๒๔๗๔) ก็จะสิ้นกลียุค ซึ่งตามตำหรับว่าจะเกิดมหาภัยทั่วโลกธาตุคือจะมีไฟประลัยกัลป์เผาผลาญ

๑ อายุของพระพรหมานี้ตามในไตรภูมิบอกว่า มีอายุตั้งแต่ ๑ มหากัลป์ถึง ๘๔,๐๐๐ มหากัลป์ แล้วแต่ภูมิญาณที่บำเพ็ญจะได้ไปอยู่ชั้นใดตามสูงและต่ำ.

๒ ตามเตภูมิกถาตอนกล่าวด้วยนรกภูมิว่า กัลป์หนึ่งนั้นประมาณว่า มีภูเขาลูกหนึ่งสูง ๑ โยชน์ กว้าง ๓ โยชน์ ในระยะ ๑๐๐ ปี มีเทวดาเอาผ้าทิพย์อ่อนดังควันไฟมากวาดครั้งหนึ่ง เมื่อใดภูเขานั้นราบเสมอเพียงแผ่นดิน นั่นแหละเป็นเครื่องหมายแสดงว่ากัลป์หนึ่ง

หมดครั้งหนึ่ง ต่อเมื่อพระพรหมาตื่นนอนขึ้นมาก็สร้างโลกใหม่เสมอ ๆ ไป[๑] จนตราบเท่าอายุขัยแห่งพระพรหมานั้น ซึ่งบัดนี้อายุของพระ-พรหมาล่วงได้ ๕๐ ปีแล้ว ขอให้สังเกตไว้เสียด้วยว่า การสร้างโลกนั้นต่างนิกายก็ต่างชิงกัน ยกการสร้างโลกไปไว้ในพระผู้เป็นเจ้าของตน เช่นพวกคริสตัง และยิว ว่าพระยะโฮวาเป็นผู้สร้าง พวกอิสลามว่าพระอัลเลาะห์เป็นผู้สร้าง พวกพราหมณ์ที่นับถือข้างพระนารายณ์และพระอิศวร หรือ พระพรหมา ก็ต่างว่าพระเป็นเจ้าของตนเป็นผู้สร้าง ข้างจีนที่ปรากฏในไคเพ็กเรื่องซำฮองโงวเต้ว่า พระเซ็กเกียมองนีฮุด-โจ๊ว[๒] ได้ใช้ให้คุนต่อเปงชาน้าไปจัดการสร้างโลกขึ้น ดังนี้ พอจะเรียกว่ายำขนานหนึ่งได้หรือไม่

---

๑. พระพรหมานอนหลับครั้งละกัลป์ คือ นับเวลาเท่ากับกลางวันของพระพรหมาวันหนึ่ง เมื่อพระพรหมาสร้างโลกแล้วก็นอน ไปตื่นเอาโลกที่สร้างทำลายแล้ว แล้วก็สร้างกันใหม่ เมื่อสร้างแล้วก็นอนกันอีก ดังนี้เสมอ ๆ ไป ตลอดอายุ ๑๐๐ ปีของพระพรหมา ซึ่งถ้าจะคำนวณเป็นปีของมนุษย์แล้ว ไม่มีมาตราจะเรียก และจะเป็นตัวเลขถึง ๑๓ ตัว การสร้างโลกของพระพรหมาเห็นจะเป็นการเหน็ดเหนื่อยมาก ถึงต้องนอนพักครั้งละกัลป์ และเพราะการนอนมากนี่กระมัง ที่พวกเราจะไปเห็นเข้า จึงถวายสมญาอีกอย่างหนึ่งว่า พรหมลูกฟัก คือ นอนอยู่เฉย ๆ ไม่ทำอะไรเลย เหมือนลูกฟักที่วางไว้ การสร้างโลกของพวกคริสตังก็ว่า พระเป็นเจ้าของเขา (พระยะโฮวา) ได้สร้างโลกและสรรพสิ่งทั้งปวงในโลกอยู่ถึง ๖ วัน ก็ว่าจะเหน็ดเหนื่อยมาก ครั้นวันที่ ๗ จึงต้องหยุดพักทำนองเดียวกัน ที่เรียกว่าเป็นวันซะปาโต คือวันอาทิตย์ (พวกมิสชันนารีว่า วันที่พระเป็นเจ้าหยุดงานเป็นวันที่ ๗ ต้องเป็นวันเสาร์ ดูเยเนซิส บท ๒ ข้อ ๑-๓) ที่ชาวตะวันตกของเราถือเป็นวันหยุดงานนี่แหละ

๒. คำนี้ น่าจะตรงกับ พระสักยมุนีพุทธเจ้าของเรา ซึ่งท่านคงไม่ยอมรับว่า พระองค์ท่านเป็นผู้สร้างโลกเป็นแน่.

ในหนังสืออภิธานศัพท์ฮินดู ของ เจ. ดาวสัน ได้บรรยายเรื่องของ*พระพรหมา*ไว้ตอนหนึ่ง ซึ่งยังไม่มีกล่าวไว้ในตอนต้น เห็นสมควรจะเอามาบรรยายไว้เสียที่นี้ด้วย คือ

ในคัมภีร์พระเวทและคัมภีร์พราหมณะ ไม่ได้เอ่ยถึงนาม *พรหมา* เลย ชื่อพระผู้สร้างสรรพสิ่งทั้งปวงในคัมภีร์นั้น คงเรียกว่า *หิรัณยครรภ* บ้าง *ประชาบดี* บ้าง มาปรากฏชื่อเอาในคัมภีร์ศตบถพราหมณะ ในความตอนหนึ่งว่า "พระองค์ (*พรหมา* – นปุงสกลึงค์) เป็นผู้สร้างเทวะทั้งปวง สำหรับเทวะที่ประจำโลกนั้นคือ *พระอัคนิ* (ไฟ) ประจำพื้นพิภพ *พระวายุ* (ลม) ประจำจักรวาล *พระสุริยะ* (ตะวัน) ประจำท้องฟ้า

นอกจากนั้น ยังมีข้อที่น่าสังเกตอยู่ ๒ ข้อ ประการที่หนึ่ง ในฐานะที่พระองค์เป็นเชษฐ์บิดรของสรรพสิ่งทั้งปวง แต่พระองค์ก็ได้ทำงานอันน่าประหลาดอย่างหนึ่ง นั่นคือการสมสู่อยู่ด้วยพระธิดาของพระองค์เอง เป็นต้นมีนามว่า *วาจ* หรือ *สรัสวดี* (คำพูด), *สนธยา* (พลบค่ำ), *ศตรูปา* (ร้อยรูป), ฯลฯ ประการที่สอง ก็คือ ในคราวที่พระองค์ตกอับสับราศี ทั้งพระวิษณุและพระศิวะ ซึ่งพระองค์ทรงสร้างขึ้นมาเอง กลับแย่งเอาความดี ความศักดิ์สิทธิ์ ความนับถือบูชา จากประชาชนผู้เคารพไปเสียจากพระองค์โดยไม่ค่อยจะให้ความเป็นธรรมนัก

ในคัมภีร์ศตบถพราหมณะและมนู กล่าวว่า พระผู้เกิดเอง (อาตมภู) ทรงเสกน้ำขึ้นมาเป็นครั้งแรก แล้วโปรยพืชลงไปใน

น้ำนั้น พืชนั้นก็บังเกิดเป็นไข่ทอง พระองค์จึงได้แบ่งภาคลงไปเกิดในไข่นั้นเป็น *พระพรหมา* ปฐมชนกของโลก เพราะเหตุที่พระองค์ทรงมีกำเนิดจากน้ำ (*ระนะ*) พระพรหมาจึงได้ชื่อว่า *พระนารายณ์* (ผู้สถิตย์อยู่ในน้ำ) ในคัมภีร์จะเห็นได้ชัดว่าชื่อ *นารายณ์* นั้นหมายถึง *พระพรหมา* โดยตรง แต่ต่อมาได้กลายไปเป็นชื่อของ *พระวิษณุ* ไปได้ ในคัมภีร์รามายนะก็ยังกล่าวอยู่ว่า เดิมมาก็เป็นน้ำอยู่ทั้งสิ้น แผ่นดินอยู่ใต้น้ำ เมื่อ*พระพรหมา* (อาตมภูว) พร้อมด้วยทวยเทพบังเกิดขึ้นแล้ว พระพรหมาในรูปของหมูป่าได้ลงไปขุดเอาแผ่นดินขึ้นมาจากใต้น้ำ แล้วจึงทรงสร้างสรรพสิ่งทั้งปวงขึ้นด้วยความช่วยเหลือของบรรดานักสิทธิ์ ซึ่งเป็นบุตรของพระองค์ พระองค์ได้สร้าง พระ*มารีจิ* จากพระองค์ แล้วพระมารีจิได้ให้กำเนิดแก่ พระ*กัสยป* ซึ่งเป็นบิดาของพระ วิวัสวัต พระวิวัสวัตให้กำเนิดแก่ *พระมนู*

แต่ในคัมภีร์วิษณุปุราณะกล่าวว่า *พระพรหมา* ซึ่งได้นามว่า *นารายณ์* ได้เป็นผู้สร้างสรรพสิ่งทั้งปวง พระ*ประชาบดี*ในครั้งกระโน้นจึงทรงรูปเป็น ปลาบ้าง เต่าบ้าง ฯลฯ และในการต่อมาจึงได้ทรงรูปเป็นหมูป่า แล้วเสด็จลงไปในน้ำ พวกนิกายไวษณจึงอ้างว่า ตามเรื่องที่กล่าวนี้ ก็เห็นได้ชัดว่า พระประชาบดี หรือ *พระพรหมา* นั้นก็คือ *พระนารายณ์* นั่นเอง เพราะการทรงรูปเป็น ปลา, เต่า, หมูป่านั้น ล้วนแต่เป็นการอวตารปางหนึ่ง ๆ ของพระ*นารายณ์*นั่นเอง นอกจากนั้นในคัมภีร์มหาภารตะยังกล่าวไว้อีกว่า *พระพรหมา* ผุดขึ้นมาจากสะดือหรือดอกบัว อันขึ้นมาจากสะดือของพระ*นารายณ์* เพราะ

เหตุนั้น *พระพรหมา* จึงมีนามว่า *นาภิชะ* (เกิดจากสะดือ), *กันชะ* (ดอกบัว), *สโรชิน* (ผู้ทรงไว้ซึ่งดอกบัว), *อับชะชะ* หรือ *อับชะโยนิ* หรือ *กันชะชะ* (เกิดจากดอกบัว) ล้วนแต่เป็นเรื่องที่สร้างให้พระพรหมาต่ำกว่าพระวิษณุ บางเรื่องก็สร้างให้พระพรหมาเป็นผู้สนับสนุนผู้ซึ่งพระวิษณุจะต้องไปปราบ เช่นเป็นผู้ประสาทพรแก่*ท้าวพลี* ให้เป็นเจ้าของโลก พระวิษณุต้องอวตารเป็นคนค่อมในปาง*วามนาวตาร* ปราบท้าวพลีด้วยเล่ห์ปัญญา จนท้าวพลิยอมแพ้ ไม่มีแผ่นดินจะอยู่ พระวิษณุจึงอนุญาตให้ไปอยู่บาดาล หรือให้พรแก่*ท้าวราพนาสูร* (*ทศกัณฐ์*) กับพรรคพวก จนทำให้เกิดเดือดร้อนแก่ทวยเทพและฤษีชีไพร พระวิษณุก็ต้องอวตารมาปราบอีก จนวายวอดไปทั้งโคตร์ ล้วนให้เห็นว่าฤทธิ์เดชของพระพรหมาสู้พระวิษณุหรือพระนารายณ์ไม่ได้ทั้งนั้น

พระพรหมมายังมีสมยานามอีกมากมาย เช่น *วิธิ – เวธาส ทรุหิณ – สราษฎริ* (ผู้สร้าง), *ธาตริ – วิธาตริ* (ผู้รักษา), *ปิตามหะ* (พ่อของพ่อ) *โลเกศ* (เจ้าโลก) *ปรเมษฐ์* (เป็นใหญ่ในสวรรค์) *สนัต* (โบราณ) *อาทิกวิ* (กวีแรก) *ทรุฆณะ* (ขวาน) ฯลฯ

พระอินทร

จัตุโลกบาล

พระอินทร์

ผู้ที่จะได้เป็นพระอินทร์นี้ ตามตำหรับทางไสยศาสตร์ว่า จะต้องเป็นผู้ที่ได้เคยทำพิธีอัศวเมธ[๑] ถึง ๑๐๐ ครั้ง ผลของอานิสงส์จึงจะส่งให้เป็นถึงพระอินทร์ได้ และ พระอินทร์นี้เป็นใหญ่อยู่ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์[๒] กำเนิดของพระอินทร์ว่า เป็นโอรสพระ*กัศยปเทพบิดร* และ

---

๑. พิธีอัศวเมธ ทำได้แต่เฉพาะผู้เป็นพระราชาธิบดี การที่ทำก็มุ่งหมายเพื่อขอพรพระเป็นเจ้า ในสมัยโบราณกาลนิยมว่าเป็นพิธีสำหรับขอลูก ต่อมาภายหลังจึงถือกันว่าเป็นพิธีแผ่อำนาจ แรกลงมือทำจะต้องกระทำการบูชาไฟ (อัคนิษโฏม) และสมโภชม้าตัวรัก แล้วก็ปล่อยม้าเทยวไปตามใจ มีกองทัพตามไปด้วย เมื่อผ่านเข้าไปแว่นแคว้นใด ผู้ครองแว่นแคว้นนั้นยอมอ่อนน้อม ก็ต้องรับรองม้าด้วยความเคารพ ถ้าไม่ยอมก็ต้องรบกับกองทัพที่ตามม้านั้นไป เมื่อม้านี้เที่ยวไปได้ ๑ ปีโดยไม่มีอุปสรรคอย่างใดแล้ว ก็นำม้านั้นกลับมา แล้วสมโภชฉลองกันเป็นการใหญ่ จึงฆ่าม้าตัวนั้นบูชายัญ (เผาไฟ) โดยปกตินัยว่าผู้ฆ่าม้าจะต้องเป็น พระอัครมเหสี (เค้าความทำนองเดียวกับ Hindu Classical Dictionary by J. Dowson M.R.A.S. Page 28.)

พิธีนี้ในรามายณะก็เคยทำ ๒ ครั้ง คือ ท้าวทศรถทำขอโอรสครั้งหนึ่ง ที่เรียกว่าพิธีกวนข้าวทิพย์ และพระรามทำเพื่อลองอำนาจครั้งหนึ่ง ที่เรียกว่าปล่อยม้าอุปการ

๒. สวรรค์ในเทวภูมิมีอยู่ ๖ ชั้น เรียกว่า ฉกามาวจร เรียงลำดับกันขึ้นไปคือ ๑. ชั้นจาตุมหาราชิกา เป็นที่สถิตของพวกจัตุโลกบาลอยู่จอมเขายุคุนธร ๒. ชั้นดาวดึงส์ เป็นที่สถิตของพระอินทร์ อยู่จอมเขาสิเนรุราช ๓. ชั้นยามา เป็นที่สถิตของพระสยามเทวราช อยู่สูงกว่าชั้นดาวดึงส์และสูงกว่าดวงอาทิตย์ ๔. ชั้นดุสิต เป็นที่สถิตของท้าวสันดุสิต อยู่สูงขึ้นไปจากชั้นยามา ๕. ชั้นนิมมานรดี เป็นที่อยู่ของเทวดาจำพวกหนึ่ง ไม่ปรากฏว่ามีใครเป็นประมุข อยู่สูงกว่าชั้นดุสิตขึ้นไปอีก ๖. ชั้นปรนิมมิตวสวัตตี เป็นที่สถิตแห่งเทวราชผู้เป็นประมุข ๒ องค์ คือ พระปรนิมมิตวสดีฝ่ายหนึ่ง พระยามาราธิราชผู้เป็นขุนแห่งหมู่มารทั้งหลายหนึ่ง.

*พระอทิติ*เป็นแม่ นามของเธอมีเป็นอันมาก ว่าเฉพาะที่เรียกกันเสมอ เช่น *สหัสสนัยน์* (พันตา), *เมฆวาหน* (ขี่เมฆ), *เพชรปาณี* (ผู้ถือวัชระ), *มรุตวาน, ศักระ, มเหนทร, มัฆวาน, อมรินทร์* เป็นต้น รูปร่างพระ-อินทร์ในยุคไตรเพทว่า ผิวกายเป็นสีแสด หรือสีทอง แต่ในชั้นหลังๆ ว่า สีนวล แต่ของเราว่าสีเขียว จะมีที่มาอย่างไรยังค้นไม่พบ รูปเขียนต่างๆ แม้จะมาจากอินเดีย ก็เขียนเป็นสีเขียว คงไม่ใช่พวกเรามาเปลี่ยนสีพระอินทร์เอาเอง เธอมีแขนยาวมากและเปลี่ยนรูปได้ตามใจนึก โปรดถือวัชระกว่าอย่างอื่น วัชระนี้เธอใช้ปราบพฤตาสูร (ผีร้ายแห่งความแห้งแล้งของฤดูกาล) อาวุธอย่างอื่นก็ยังมีอีก คือ ศรชื่อ *ศักรธนู,* พระขรรค์ชื่อ *ปรัญชะ,* ขอ, ร่างแห (สำหรับใช้ตลบศัตรู) มีรถทองเทียมด้วยม้าสีแดง (ชื่อ *วิมาน* หรือ เวชยันต์) มีม้าสำหรับทรงสีขาว ชื่อ *อุจไฉศรพ*[๑] เมืองที่สถิตเรียก *อมราวดี* (ในเทวภูมิว่า ชื่อเมืองตรัยตรึงศ์) มีปราสาท ชื่อ *เวชยันต์* หรือ *ไพชยนย์* สวน ชื่อ *นันทน์* ๑ *จิตรลดา* ๑ *ปารุสก* ๑ มีแท่น ชื่อ *บัณฑุกัมพล* มีช้าง ชื่อ *ไอราพต*[๒] หรือ *เอราวัณ* เธอชอบเสวยน้ำ

---

๑. เป็นม้าแก้ว เกิดขึ้นจากเกษียรสมุทร คราวเทวดาและอสูรทำน้ำอมฤต.

๒. ในเทวภูมิว่า เป็นเทวดา ขณะใดพระอินทร์จะไปไหน เทพบุตรองค์นี้จึงจะแปลงร่างเป็นช้าง แต่ว่ามีเศียรถึง ๓๓ เศียร ซึ่งมากไปกว่าเอราวัณของพราหมณ์ถึง ๓๐ เศียร

โสม[๑] (ทำน้ำสุรา) เพื่อทำให้กล้าในการสงคราม

พระอินทร์มีมเหสีมากมาย ในเทวภูมิปรากฏชื่อ มเหสี ๔ คือ *สุธรรมา, สุชาดา, สุนันทา, สุจิตรา,* และยังมีนางฟ้าซึ่งเป็นชายาอีกถึง ๙๒ นาง มีเมียที่จัดเป็นนางบำเรออีก ๒๕ ล้าน ส่วนในพระเวทปรากฏออกหน้าออกตาองค์หนึ่งชื่อ *อินทราณี* หรือ *ศจี* และมีโอรสชื่อ *ไชยันต์* อันเกิดแต่พระอินทราณี ในรามายณะว่า *พาลี* ก็เป็นลูกพระ-อินทร์ เกิดแต่นาง*หลยา*ผู้เป็นชายา*โคดมฤษี* ในมหาภารตะว่า พระ*อรชุน* กษัตริย์ปาณฑพก็เป็นบุตรพระอินทร์ เกิดจากนาง*กุนตี*มเหสีท้าว*ปาณฑุ* ในยุคไตรเพทมีบทสรรเสริญพระอินทร์เป็นอันมาก เพราะชนชาวอริยกะถือกันว่าพระอินทร์เป็นเทพารักษ์อันใหญ่ยิ่งของตน และว่าเป็นสหายของพระพิษณุ แต่กลับเป็นใหญ่กว่าพระพิษณุด้วยซ้ำ และเขาว่าพระอินทร์เป็นผู้นำให้พวกอริยกะรบชนะพวกทัสยุ (เงาะป่า) ซึ่งเป็นชนอยู่ในแดนมัชฌิมประเทศมาก่อนที่พวกอริยกะได้อพยพเข้าไป ในชั้นหลังๆ นี้ พระอินทร์ตกต่ำลงถึงเป็นรองพระเจ้าทั้ง ๓ แต่ยังคงเป็นใหญ่ในพวกเทวดาชั้นดาวดึงส์ แม้ว่าพระอินทร์จะเป็นผู้รบเก่งก็ดี

---

๑. มีไม้ชนิดหนึ่งเรียกว่าต้นโสมเป็นไม้เถา เมื่อได้เอาเถานั้นมาคั้นแล้วหมักไว้ก็เกิดเป็นน้ำเมาได้ พราหมณ์มักชอบกินและใช้ในการสังเวยเทวดา ถือกันว่า ใครได้ดื่มโสมแล้วคล้ายได้เห็นสวรรค์ โดยมีใจร่าเริง ในฤคเวทและในหนังสือพราหมณะอธิบายวิธีพลีกรรมด้วยโสมไว้พิสดาร และมักถือว่าโสมเป็นเทวราชองค์หนึ่งอาจบันดาลให้มีทรัพย์ก็ได้ หายโรคก็ได้ ในยุคไตรเพท พระจันทร์ก็มีนามว่า *โสมเทพ* และอภินิหารของโสม ก็ไปยกให้ไว้ในองค์พระจันทร์เทวราชเสียเป็นอันมาก.

แต่ก็ปรากฏว่าแพ้อสูรก็มี เช่นแพ้*เมฆนาท* (อินทรชิต) ลูกทศกัณฐ์ และเคยร้องขอให้พวกกษัตริย์ไปช่วยรบก็หลายคราว เช่น วานท้าว-ทศรถในเรื่องรามเกียรติ์ และวานท้าวทุษยันต์ในเรื่องศกุนตลาไปปราบกาลเนมี เป็นต้น.

และถ้าดูต่อไปถึงความประพฤติแล้ว พระอินทร์มีทั้งความดีและความทราม ในส่วนความดีนั้นเธอมีน้ำพระหทัยเมตตากรุณาแก่มนุษย์มาก จะสังเกตได้ว่าถ้าใครตกทุกข์ได้ยากหรือพลัดพรากจากกัน เธอก็ช่วยจัดการให้ได้พ้นทุกข์หรือได้พบปะกัน ในทางพระพุทธศาสนาจะเป็นพุทธนิมิตหรืออย่างไรก็ตาม ว่า พระอินทร์ได้มาดีดพิณสามสายถวายพระสติแห่งบรมโพธิสัตว์ของเราในปางทุกกรกิริยา และในทศ-ชาดกและชาดกอื่น ๆ ก็ดีนไปด้วยพระอินทร์ลงมารุ่มร่ามในเมืองมนุษย์อยู่บ่อย ๆ เช่น เรื่องพระเวสสันดร พระอินทร์ก็ลงมาขอพระมัทรี เรื่องพระจันทกุมารก็มาช่วยทำลายพิธี และเคยเอาม้ามาให้พระยาแกรกตามพงศาวดารเหนือ ทั้งเคยมาช่วยในการหล่อพระพุทธชินราช กับเคยช่วยในการที่พระนาคเสนสร้างพระแก้วมรกต ตลอดถึงเคยเอากลองมาให้เท้าอู่ทองสร้างเมืองนครไตรตรึงส์ ขอให้ดูว่าภาระธุระของพระอินทร์ยุ่งเหยิงเพียงใด เราอาจทายได้หรือไม่ว่า ต่อจากนี้ไปพระ-อินทร์เธอจะไม่มาเปะปะในเมืองมนุษย์อีกต่อไปแล้ว เพราะเหตุใด? ท่านต้องพิจารณาเอง ส่วนความประพฤติทางเลวแล้ว พระอินทร์ออกจะทรามลงเป็นอันมาก เช่น เสียองค์อทินนาทานโดยพระอินทร์เคยแปลงตัวเป็นรากษส ไปลักม้าสำคัญของท้าวสัครในเมื่อกำลังทำ

พิธีอัศวเมธ และเมื่อครั้งต้นพุทธกาล คราวแบ่งพระบรมสารีริกธาตุ พระอินทร์ก็ได้เคยขโมยพระธันทาตธาตุ (พระเขี้ยวแก้ว) ไปจากมวยผมโทณพราหมณ์ นอกจากนี้ยังประพฤติไปในทางกามมิจฉาจาร เที่ยวทำชู้กับภรรยาเขา ในมหาภารตะเล่าว่า พระอินทร์เคยทำชู้กับนางอหลยาชายาพระโคดม จนถูกสาปให้โยนีผุดขึ้นเต็มตัว ภายหลังจะไปวิงวอนลุโทษตัวอย่างไร? รูปโยนีนั้นจึงกลายเป็นตาทั่วตัว[๑] เลยมีนามว่า *สหัสสนัยน์* (พันตา)

พระอินทร์นี้ เธอมีหน้าที่เป็นโลกบาลประจำทิศบูรพา[๒]

---

๑. พระอินทร์ เธอคงซุกซนไปทางเจ้าชู้ มักมากในทางกาม ที่ว่าถูกฤษีสาปให้เป็นโยนีผุดขึ้นตามตัว และหายกลายเป็นตาไปนั้น ถ้าจะเหมาว่าเธอเป็นกามโรคถึงออกดอกเต็มตัว จะถูกหรือไม่? หรือจะเป็นการใส่ความเธอเกินไป ก็แล้วแต่จะพิจารณาเถิด

๒ โลกบาลทิศนี้ ในมหาสมัยสูตรและภาณยักส์ว่า ชื่อท้าว*ธตรฐ*เป็นจอมคนธรรพ์ จะเป็นใครมาจากไหนคัมภีร์นี้ไม่บอกไว้ จึงต้องระลึกถึงคำว่า ธตรฐ ซึ่งแปลได้ว่า ผู้รั้งเมือง หรือผู้มีแว่นแคว้นอันมั่นคง บางทีนามนี้เคยเอาไปใช้เรียกเป็นชื่อช้างเอราวัณ อันเป็นช้างของพระอินทร์เสียด้วยซ้ำ จึงน่าจะให้มติว่า พระอินทร์ก็เป็นใหญ่ครองสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ พอที่จะยึดนาม*ธตรฐ*ได้ ยิ่งปรากฏว่าเป็นจอมคนธรรพ์ด้วยแล้ว ก็เกือบไม่สงสัยเป็นอื่น เพราะพระอินทร์เธอใหญ่ในพวกคนธรรพ์ด้วย แต่ไฉนในอาฏานาฏิยปริตต์ว่า ท้าวธตรฐซึ่งเป็นโลกบาลทิศนี้เป็นจอมภูตไปอีก เลยนึกไม่ได้ว่า พระอินทร์จะได้เคยเป็นใหญ่เหนือพวกภูตเมื่อไร ทำนองจะไปคว้าเอาชื่อ *อิศวร* เป็นอินทร์เสียกระมัง เพราะอิศวรคำสามัญมักจะเรียกกันว่า "*อินศวร*" และถ้าเป็นอิศวรแล้ว เธอเป็นจอมภูตจริง โดยมีนามว่า*ภูเตศวร* ซึ่งแปลว่า เป็นใหญ่เหนือภูต แต่ในเทวภูมิว่า ท้าวธตรฐเป็นจอม

เทวดา ก็เห็นจะพอลงกันได้กับพระอินทร์ เพราะพระอินทร์เป็นใหญ่เหนือเทวดาชั้นดาวดึงส์ แต่ลัทธิข้างจีนที่เป็นฝ่ายมหายาน เรียกโลกบาลทิศนี้ว่า *ทิก๊ก* อันมีความหมายว่า ผู้ครองเมือง ตรงกับนามว่า ธตรฐ ซึ่งได้กล่าวไว้แล้วข้างบนนี้ว่า คือ องค์อินทร์นั่นเอง และว่ามีสีกายเขียว ซึ่งเป็นสีที่พระอินทร์ในเมืองไทยระบายภาพไว้เช่นนี้ ส่วนธิเบตว่าสีกายขาวแต่ไม่ตรงกับสีพระอินทร์ ในตำหรับไตรเพทมือซ้ายว่าถือพิณ มือขวาดีดสายพิณ นัยว่าเพราะนัก ถ้าลักษณะเช่นนี้พ้องกับในทางพุทธศาสนาที่ว่า พระอินทร์มาดีดพิณถวายพระพุทธเจ้า ดั่งที่ได้ว่าไว้ข้างต้นนั้นทางญี่ปุ่นเรียกโลกบาลทิศนี้ว่า *ชิโกกุ*

พระยม

พระยม (ยมบาล)

พระยมนี้ ถือกันว่าเป็นเทพเจ้าแห่งคนตาย มีนามเรียกเป็นอันมาก เช่น *ยมราช* หรือ *ยมเทพ* หรือ *ธรรมราช* บางทีก็เรียกว่า *พระกาฬ* หรือตามภาษามคธมักเรียกว่า ท้าวมัจจุราช ในพระเวทออกนามพระยมว่า สํคมโน ชนานาม แปลว่าผู้รวบรวมคน และว่าเป็นใหญ่เหนือปิตฤทั้งหลาย (คือต้นโคตรแห่งคนที่ล่วงลับไปแล้ว) ตามตำหรับของจีนเรียกชื่อพระยมว่า เงียมล่ออ๋อง หรือ เง่นม่อล่อ ก็เรียก ทางแขก (อิสลาม) เรียกว่าท้าวอิสราอิล เป็นเทวราชสำคัญองค์หนึ่ง เป็นผู้ชั่งบุญบาปแห่งวิญญาณของมนุษย์ที่ตายไป ทำนองเดียวกับความนิยมของพวกพราหมณ์ที่มีในพระยม ฉะนั้น ส่วนเจ้าหน้าที่รองจากพระยมยังมีอีกมาก เช่นที่เรียกกันว่า พระจิตคุปต์ (คนเรามักเรียกเพี้ยนว่า เจ็ตคุก) นายรองของอิสราอิลมีชื่อว่า ทาบั๊ก เทวดาทั้ง ๒ นี้มักเรียกปน ๆ กันอยู่กับยมพบาล แต่เขาจัดไว้ว่าเป็นนายรอง สำหรับมีหน้าที่กระทำทัณฑกรรมแก่สัตว์ที่ตกไปในนรก และเป็นผู้ถือทะเบียนคนตาย (ทะเบียนนี้ชื่อ อรรคสันธานา) นัยหนึ่งเรียกกันว่า นายนิริยบาล ว่ากันว่า เป็นผู้ที่มีน้ำใจเหี้ยมโหดร้ายนัก

ในตำหรับไสยศาสตร์ว่า พระยมนี้เป็นมนุษย์คนแรกในมนุยุคที่ ๗ เป็นพี่ชายมนูองค์ที่ ๗ เป็นโอรสพระไววัสวัต (พระอาทิตย์) กับ

นางสรัญยู (บางแห่งว่ากับนางสัญญา) พระยมมีชายา ๑๓ นาง เป็นธิดาพระทักษปชาบดี มีนามดังต่อไปนี้ คือ

๑.	นางศรัทธา	มีบุตรเกิดกับนางนี้ชื่อ	กาม (ใคร่)
๒.	นางลักษมี	,, ,,	ทรรป (หยิ่ง)
๓.	นางธฤติ	,, ,,	นิยม (พอใจ)
๔.	นางดุษฎี	,, ,,	สันโดษ (ขีดขั้น)
๕.	นางปุษฎี	,, ,,	โลภ (อยากได้)
๖.	นางเมธา	,, ,,	ศรต (เรื่องที่สดับ)
๗.	นางกิริยา	,, ,,	ทัณฑ์ (แก้ไข)
๘.	นางพุทธิ	,, ,,	โพท (เข้าใจ)
๙.	นางลัชชา	,, ,,	วินัย (มรรยาทดี)
๑๐.	นางวปุ	,, ,,	พยัพสาย (ขยัน)
๑๑.	นางศานติ	,, ,,	เกษม (สิ้นภัย)
๑๒.	นางสิทธิ	,, ,,	สุข (สบาย)
๑๓.	นางเกียรติ	,, ,,	ยศ (มีชื่อเสียง)

และพระยมยังเคยมีบุตรอันเกิดแต่นางกุนตี มเหสีท้าวปาณฑุอีกองค์หนึ่งชื่อ ยุธิษเฐียร และมีกนิษฐภคินีชื่อว่า ยมี ลักษณะของพระยมนั้น ตามคัมภีร์มหาภารตะว่า รูปร่างใหญ่โต หน้าเป็นคนดุร้าย สีกายเลื่อมประภัสสร (สีเหมือนพระอาทิตย์แรกขึ้น) ใส อย่างแก้ว หรือนัยหนึ่งว่าสีเขียว นัยตาวาว (บอกลักษณะดุร้าย)

ทรงมงกุฎ นุ่งห่มสีแดงเลือด มือถือบ่วง เรียกว่า ยมบาศ และถือไม้ชื่อ ยมทัณฑ์ วิมานแล้วไปด้วยทองแดงและเหล็ก มีมหิงสาเป็นพาหนะ และมักเขียนรูปเป็น ๔ กร.

หน้าที่สำคัญของพระยมว่า เป็นโลกบาลทิศทักษิณ[๑] และมีหน้าที่เป็นตุลาการของเปตชน และวินิจฉัยชั่งความดี (บุญ) ความชั่ว (บาป) แห่งมนุษย์ที่ล่วงลับไป ถ้าความดีมีมากก็ส่งไปสวรรค์ ถ้าชั่วมากก็ส่งไปนรก สำหรับการทรมารใช้บาปที่ตนกระทำไว้ พระยมนี้ว่าเดิมเป็นกษัตริย์ครองนครไวศาลี ในขณะที่ทำศึกอย่างฉกรรจ์ได้อธิษฐานขอเป็นเจ้านรก การนั้นก็สมปรารถนา แม่ทัพ ๑๘ คนกับทหาร ๘๐,๐๐๐ คน ก็ตามไปเกิดในนรกด้วย แบ่งหน้าที่ต่าง ๆ กัน แต่พระยมยังมีกรรมตามสนองอันหนึ่ง ที่ตนได้กระทำไว้ คือในระยะ ๒๔ นาฬิกาจะมีปีศาจมากรอกน้ำทองแดง ลงไปในปาก ๓ ครั้งเสมอ ๆ ไปจนกว่าจะสิ้นกรรม จึงจะได้ไปบังเกิดเป็นท้าวสมันตราช.

พระยมนี้ มีที่อยู่เป็นเมืองใหญ่โตมาก ในตำหรับว่าด้วยนรกภูมิว่า อยู่ใต้แผ่นดินที่พวกเราอยู่กันเดี๋ยวนี้ เรียกว่ายมโลก คือ เมือง

---

๑. ในมหาสมัยสูตรและภาณยักษ์ว่า โลกบาลในทิศทักษิณมีนามว่า *ท้าววิรุฬหกจอมกุมภัณฑ์* แต่ในท้ายอาฏานาฏิยปริตต์ว่า *ท้าววิรุฬหกจอมเทวดา* ลัทธิข้างจีนที่เป็นฝ่ายมหายานว่า โลกบาลทิศทักษิณนี้ชื่อ *เตียงเชียง* ดูเหมือนหมายถึงความสง่างาม มีพวกกุมภัณฑ์เป็นบริวาร สีกายแดง มือถือร่ม ทางธิเบตว่า ถือกะบี่ กับสวมหมวกซึ่งทำด้วยหนังหัวช้าง แต่ว่าสีกายเป็นสีเขียวเหมือนสีกายของ *พระยมเทพ* ในลัทธิฮินดู ส่วนญี่ปุ่นว่า โลกบาล ทิศนี้ชื่อ โกโมกุ.

นรกๆ มีเขตที่สำหรับทรมานสัตบาปมากมาย ว่าสำหรับเขตที่ใหญ่ เรียกว่าขุม มี ๘ ขุม เรียงลำดับลงไปเป็นชั้นๆ คือ ๑ สัญชีพนรก ๒ กาลสูตรนรก ๓ สังฆาฏนรก ๔ โรรุพนรก ๕ มหาโรรุพนรก ๖ ตาปนรก ๗. มหาตาปนรก ๘. มหาอเวจีนรก[๑] นอกจากนี้ยังมีขุมเล็กๆ น้อยๆ อีกเป็นอันมาก อยู่ในความอำนวยการของพระยมทั้งสิ้น ส่วนความนิยมทางไสยศาสตร์ว่า เมืองของพระยมชื่อ ยมปุระ อยู่นอกขอบจักรวาลในทักษิณเทศ เข้ารูปที่ว่าพระยมเป็นโลกบาลทิศทักษิณ แต่ในเทวภูมิว่า พวกโลกบาลทั้ง ๔ อยู่สวรรค์ ชั้นจาตุมหาราชิกา พระยมก็เป็นโลกบาลในทิศทั้งสี่กับเขาด้วยองค์หนึ่ง ก็อาจจะต้องถูกเกณฑ์ให้ไปอยู่สวรรค์ชั้นนี้ด้วยก็ได้

ส่วนทางลัทธิอิสลามเรียกนรกว่า ยะมะนัม ว่าเป็นที่อยู่ของพระยมเหมือนกัน แต่เรียกชื่อพระยมว่าท้าวอิสราอีลมหาราช อิสลามจัดนรกไว้เพียง ๗ ขุม คือ ขุมหนึ่งสำหรับลงโทษผู้ที่ไม่ถือศาสนา ซ้ำปฏิเสธว่าไม่มีผู้สร้าง ขุม ๒ สำหรับลงโทษพวกมานีเคียน คือ พวกถือศาสนาคริสเตียนครึ่งหนึ่ง ศาสนาปาซีครึ่งหนึ่ง (ศาสดาแมนนีสตั้งขึ้นเมื่อคริสตศักราช ๒๖๑) กับพวกอาหรับที่ยังถือรูปเคารพ ขุม ๓ สำหรับพวกพราหมณ์ในอินเดีย ขุม ๔ สำหรับพวกยิว ขุม ๕

---

๑. นรกชั้นนี้อยู่ต่ำที่สุด *พระเทวทัต*ก็ตกอยู่ในขุมนี้ เพราะเหตุที่แกทำให้หินกลิ้งมากระทบพระพุทธบาทถึงพระโลหิตซับ ซึ่งจัดว่าเข้าอยู่ในหมวดบาปหนัก ถึงอนันตริยกรรม พวกเราจึงจับแกยัดลงไปเสียก้นบ้อง.

สำหรับพวกคริสเตียน ขุม ๖ สำหรับพวกมาถือศาสนาเปอรเซีย ขุม ๗ สำหรับพวกหน้าไหว้หลังหลอก ปากว่าเชื่อแต่ใจไม่ถือศาสนาอิสลามจริง[๑]

เมืองซึ่งเป็นที่อยู่ของพระยมนี้ เกือบทุกศาสนาได้จัดให้มีไว้เหมือน ๆ กัน[๒] แต่ต่างลัทธิในการที่จะจับคนลงนรกก็คือว่า ผู้ใดไม่ถือศาสนาหรือปฏิบัติตามวินัย หรือข้อบังคับของผู้ที่ได้ตั้งขึ้นอย่างเคร่งครัด ผู้นั้นก็ได้ชื่อว่าบาป แล้วก็จับผู้บาปนั้นและทุ่มลงนรก โดยไม่ปราณีปราศัย.

---

๑. น่าจะยกนิ้วขึ้นขอบใจต่อพระเป็นเจ้าหนักหนา ที่มิได้จัดนรกไว้สำหรับพวกเราที่นับถือพระพุทธศาสนา.

๒. ในพระมนูจัดนรกไว้ ๓๑ ชั้น คือ ตามิสร, อนธตามิสร, มหาเรารพ, เรารพ, นรก, กาลสูตร, มหานรก, สันจีวนะ, มหาวจิ, ตปนะ, สัมปรตาปนะ, สันหาตะ, สกาโกล, กุฑมล, ปูติมฤตติก, โลหศังกุ, ฤชิษ, ปันถาน, ศาลมาลิ, อสิปัตรวนะ, และโลหฑารกะ

พระวรุณ (พิรุณ)

พระวรุณนี้ ในไตรเพทว่าเป็นโอรส *นางทิติเทพมารดา* กับ *พระกัศยปเทพบิดร* มีนามเต็มว่า *พระวรุณาทิตย์* เป็นพระเชษฐาองค์แรกในพวกอาทิตย์ทั้ง ๘ แต่ในมหาภารตะว่า พระวรุณเป็นโอรสพระฤษี *กรรทมพรหมบุตร* และในรามเกียรติ์ว่าเป็นบิดา *สุรเสน* นายทหารของพระราม

พระวรุณมีหน้าที่เป็นโลกบาลปรัศจิมทิศ[๑] (ทิศตะวันตก) ตามพระเวทว่าเป็นเจ้าฟ้าอยู่ทั่วไป มีมเหศรศักดิ์ยิ่งเทพเจ้าอื่น ๆ นับว่าเธอเป็นผู้สร้างและบำรุงทั้งเทวโลกและมนุษยโลก เธอเกลียดความเท็จ แต่เปี่ยมอยู่ด้วยเมตตา, กรุณา ฉะนั้นใครกล่าวเท็จหรือเสียสัญญา เธอย่อมใช้วรุณบาศคล้องไปลงทัณฑ์ หรือบันดาลให้มีอาการป่วยไข้เป็นต้น ถ้าใครอยู่ในสัตย์หรือรู้สึกเกรงต่อบาปแล้ว เธอ

---

๑. ในมหาสมัยสูตรว่า โลกบาลทิศตะวันตกมีนามว่า *วิรูปักษ์จอมนาค* และก็ยังไม่พบที่มาของ *วิรูปักษ์*ว่า จะเป็นลูกเต้าเหล่าใคร แต่เมื่อได้ปรากฏว่าเป็นจอมนาคแล้ว ก็น่าจะสันนิษฐานว่าเป็นเทวราชองค์เดียวกัน เพราะนาคก็เกี่ยวแก่หน้าที่อำนวยการน้ำ ทั้งตัวอักษร *วิรู* และ *วิรุณ* ก็คล้ายกันมาก ในเทวภูมิว่า โลกบาลทิศนี้เป็นใหญ่ในพวก เทวดา, นาค, และ ครุฑ ส่วนนิกายมหายานจีนว่า โลกบาลทิศนี้ชื่อ *กวางมัก* แปลว่านัยน์ตาใหญ่ (ญี่ปุ่นเรียกว่า *โซจุ*) และว่ามีนาคเป็นบริวาร ตรงกับในมหาสมัยสูตรและเทวภูมิ สีกายว่าเป็นสีขาว ถือกะบี่ ของธิเบตว่า ถือเจดีย์และงู สีกายเป็นสีแดง.

พระวรุณ

ก็ย่อมบำเหน็จให้มีความสุขสวัสดิ์และช่วยให้พ้นมฤตยูในบางคราว ในพระเวทว่า พระวรุณมิได้เป็นใหญ่เฉพาะในการน้ำอย่างเดียว คือเป็นเทพเจ้าแห่งทะเลและอากาศอีกด้วย แต่ในตอนหลังๆ ดูออกจะแบ่งให้มีหน้าที่สำหรับเฉพาะการน้ำ จึ่งมีนามอีกนามหนึ่งว่า สินธุปติ.

อนึ่ง ตามนิทานวัจนะเรื่องพระนล พระวรุณเทวราชองค์นี้ก็ได้เคยไปร่วมในงานสยุมพร นางทมยันตี ธิดาท้าวภีมราชด้วยครั้งหนึ่ง

รูปโฉมของพระวรุณาทิตย์ เคยเห็นรูปที่เขียนทำเป็นรูปเทวดาทรงโฉมอันงาม มี ๔ กร (บางแห่งว่า ๖ กร) หัตถ์ขวาถือ อาโภค (คือร่มที่ถูกน้ำไม่เปียกรูปคล้ายเศียรนาค) หัตถ์ซ้ายถือบาศ คือ บ่วง มีผิวกายอันขาวผ่อง (ซึ่งน่าจะเป็นสีแดงอย่างธิเบตว่า เพราะเป็นพวกอาทิตย์) ส่วนพาหนะนั้นเป็นมังกร แต่เคยเห็นภาพมักเขียนเป็นรูปจระเข้ มีเมืองที่อยู่ชื่อ วสุธา หรือ สุขา และมักสถิตบนบุษปคีรี อาภรณ์ควรเขียนให้มีอย่างเดียวกับพระอินทร์ เพราะเป็นลูกร่วมชนกชนนีกัน แต่ควรมีรัศมีกายขาว เพราะเกี่ยวกับน้ำ และตรงกับสีกายที่คัมภีร์ของพวกมหายานว่า.

กุเวร (เวสสุวัณ)

ท้าวกุเวรนี้ มีนามเป็นอันมาก ในรามเกียรติ์เรียกว่าท้าวกุเปรัน แต่ที่พวกเราเคยรู้จักอยู่จนชินนั้นเรียกว่า *ท้าวเวสสุวัณ*[๑] (สันสกฤต–ไวศฺรวณ มคธ–เวสฺวโณ) ในไตรเพทว่า เป็นอธิบดีของพวกอสูร และรากษสตลอดจนพวกภูตผี เหตุนี้กระมังพวกเราจึงมักเขียนรูปท้าวเวสสุวัณแขวนไว้ที่เปลเด็ก ว่ากันว่า สำหรับกันผีปีศาจ โดยถือว่า ถ้าพวกผีได้เห็นนายของมันจะได้กลัว ไม่กล้ารังควานเด็ก เป็นทำนองเขียนเสือไว้หลอกวัวกระมัง

ท้าวกุเวรนี้ นัยว่าเป็นยักษ์ที่ดำรงอยู่ในสัตย์ธรรม สมมติกันว่า เป็นโอรส *พระวิศรวัสมุนี* กับ *นางอิฑาวิฑา* แต่ในมหาภารตะว่าเป็นโอรส *พระปุลัสตย์* ซึ่งเป็นบิดาของพระวิศรวัสอีกชั้นหนึ่ง มีเรื่องเล่าว่า ท้าวกุเวรไปใฝ่ใจกับท้าวพรหมา บิดาโกรธจึงได้แบ่งภาคมาเป็นพระวิศรวัส เพราะเหตุที่วิศรวัสได้เกิดแต่ปุลัสตย์ จึงได้นามอีกว่าเปาลัสตยัม ซึ่งในรามเกียรติ์ของเราเรียกว่า ลัสเตียน แล้วท้าวลัสเตียนจึงมาได้กับนางนิกษา บุตรีท้าวสุมาลีรากษส เป็นชายาเกิดโอรสด้วยกันคือ *ราพนาสูร* (ทศกัณฑ์) *กุมภกรรณ วิภิษณ์*

---

๑. ที่เคยเห็นเขาเขียนรูปไว้บนผ้าขาวแขวนบนเปลเด็กอ่อน ๆ นั้น ทำเป็นรูปยักษ์ยืนแยงแย่แสยะขา ๒ หัตถ์กุมกระบองอันใหญ่ไว้ทางด้านหน้าเหมือนกับรูปยักษ์ที่ยืนเฝ้าข้างประตูวัดแจ้ง (วัดอรุณ) กรุงเทพ ฯ บางแห่งก็เป็นสีขาว บางแห่งก็เขียวที่เขียนเป็นถือกระบองนั้น อาจย่อมาจากขาที่ ๓ ของ*ท้าวกุเวร* ก็ได้

พระกุเวร

(พิเภษณ์) และ *นางศูรปนขา* เหตุนี้ท้าวกุเวร กับพวก ทศกัณฑ์ จึงนับว่าเป็นลูกร่วมบิดาเดียวกัน เดิมทีท้าวกุเวร ได้เป็นเจ้านครลงกา ภายหลังถูกน้องชายทศกัณฑ์แย่ง พระพรหมาจึงสร้างเมืองให้ใหม่ ชื่อว่า อละกา หรือ ประภา บางทีเรียก วสุธรา หรือ วสุสถลี อยู่ ณ เขาหิมาลัย บางแห่งว่า อยู่เขามันทรคีรี บางทีก็ว่าอยู่ ณ เขาพระสุเมรุในป่าชัฎ ชื่อ โชตรรฐ บางทีว่าอยู่เขาไกลาส ในเทวภูมิว่าพวกจตุโลกบาล อยู่สวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา[๑] ท้าวกุเวรได้รับพรจากพระพรหมาให้เป็นอมฤต (ไม่ตาย) และเป็นโลกบาลรักษาทิศอุดร[๒]

ท้าวกุเวรนี้ มีนามที่เรียกกันอยู่หลายอย่าง เช่น เรียกว่า ธนบดี (เป็นใหญ่ในทรัพย์) ธเนศวร (เจ้าแห่งทรัพย์–บางทีจะตรงนับปู่โสมของเรากระมัง) อิจฉาวสุ (มั่งมีได้ตามใจ) ยักษราช (ขุนแห่งยักษ์) มยุราช (ขุนแห่งกินนร) รากษเสนทร์ (เป็นใหญ่ในพวกรากษส) เปาลัสตย์ (ลูก ปุลัสย์) เป็นต้น รูปของ ท้าวกุเวร เป็นรูปคนมีกายพิการ ถือคทา หน้าเป็นยักษ์ มีขา ๓ ขา บางแห่งว่า ขาพิการ มีฟัน ๘ ซี่ สีกายขาว มีอาภรณ์ทรงมงกุฎอย่างงาม รูปเขียนเมื่อนั่งบนบุษบกมี ๔ กร และมีม้าสีขาวเป็นพาหนะอีกด้วย

---

๑. ไม่ประหลาดอะไรที่ *ท้าวกุเวร* มีที่อยู่หลาย ๆ แห่ง เพราะเธอก็มีหน้าที่หลายอย่างเหมือนกัน.

๒. ในอาฎานาฏิยปริตต์ หรือมหาสมัยสูตร และภาณยักษ์ก็ว่า *ท้าวกุเวร* เป็นจอมยักษ์และเป็นโลกบาลทิศอุดร ตรงกัน แต่ในเทวภูมิเรียกนามโลกบาลทิศนี้ว่า*ท้าวไพศรพมหาราช* ในลัทธิของจีนข้างฝ่ายมหายานว่า โลกบาลทิศอุดรมีชื่อว่า

มเหสี ชื่อ จารวี หรือ ฤทธี (บุตรีมยุราสูร) มีโอรส ๒ ชื่อ *มณีครีพ* หรือ *วรรณกวี* ๑ *นลกุพร* หรือ *มยุราช* ๑ กับมีธิดา ๑ ชื่อ *มีนากษี* (ตาปลา) ในรามเกียรติ์ว่า ท้าวกุเวรเป็นบิดา *คันธมาทน์* นายทหารของพระรามมีส่วนชื่อ *เจตรรถ* หรือ *มนธร* และมี*บุษบก* เมื่อขึ้นขี่แล้วก็ลอยไปได้ตามปรารถนา รถทรงคันนี้ได้ถูกทศกัณฐ์น้องชายแย่งเอาไปไว้ในนครลงกาเสียแล้ว๑ มีเรื่องราวพิสดารอยู่ในรามเกียรติ์แล้ว.

ท้าวกุเวร ยัง มี สมยาตาม เรื่อง ราว และ คุณสมบัติ ของเธออีกหลายชื่อเช่น *กุตนุ* (มีรูปร่างน่าเกลียด), *รัตนครรภ* (มีเพ็ชรเต็มพุง), *ราชราช* (เจ้าแห่งราชา), *นรราช* (เจ้าคน) และในฐานะที่เป็นพระสหายสนิทของพระศิวะ ก็ได้นามว่า *อิษะสักขิ* ฯลฯ

โตบุ๋น แปลว่า ได้ยินทั่วไป มีพวกยักษ์เป็นบริวาร ดูความหมายตรงกับนามของกุเวร ซึ่งว่าเป็นขุนแห่งยักษ์ แต่ว่าสีกายบอกเป็นสีดำ ถือดวงแก้วและงู ส่วนทางธิเบตว่า ถือธงและพังพอน สีกายเป็นสีทองคำ ทางญี่ปุ่นถือว่า โลกบาลทิศนี้เป็นเทพเจ้าประจำโชคลาภ มีนามว่า *พิสะมอน* ตรงกับนามว่า ธนบดี หรือ ธเนศวร อันเป็นนามของท้าวกุเวร ซึ่งแปลว่าเป็นเจ้าเป็นใหญ่แห่งทรัพย์ ส่วนสิ่งของที่ถือนั้น มีแก้วมณี กับทวนุ หรือธง.

๑. บุษบกคันนี้ลอยไปไหนมาไหนไม่ได้เสียแล้ว เพราะเสียไปโดยถูกหญิงที่เคยสมพาสถึง ๓ ชายขึ้นขี่ คือนางมณโฑ มเหสีทศกัณฐ์ ในตอนเมื่อหุงน้ำทิพย์ ถูกหนุมานปลอมเป็นทศกัณฐ์ เข้าไปร่วมสังวาส ซึ่งรวมเข้ากับพาลี ก็เป็น ๓ ทั้งตัวทศกัณฐ์ด้วย

พระสุริยาทิตย์

๘
นพเคราะห์

พระสุริยาทิตย์ (พระอาทิตย์)

พระอาทิตย์ที่พวกเรารู้จักกันจนชินนั้น คือ *พระสุริยาทิตย์* (ดวงตะวัน) ที่ส่องแสงสว่างในเวลากลางวันให้แก่โลกของเราทุกวันนี้ ในไตรเพท พระสุริยาทิตย์ มีนามว่า *พระมรรตัณฑะ* เป็นโอรสที่ ๘ ในจำพวกอาทิตย์ แห่ง*นางอทิติ* และ*กัศยปเทพบิดร* อาทิตย์อีก ๗ องค์นั้นมีนามดังนี้คือ ๑. *วรุณาทิตย์* ๒. *มิตราทิตย์* ๓. *อริยมนาทิตย์* ๔. *ภคาทิตย์* ๕. *องศาทิตย์* ๖. *อินทราทิตย์* ๗. *ธาตราทิตย์* ส่วนพระสุริยาทิตย์นั้น พระชนนีไม่รับและไม่พาไปเฝ้าพระเป็นเจ้า พระสุริยาทิตย์จึงมิได้ไปอยู่เทวโลก ต้องเที่ยวขับรถอยู่ในระหว่างเทวโลกและมนุษย์โลกจนบัดนี้.

นามของพระสุริยาทิตย์นี้ เรียกกันหลายอย่าง เช่น *ทินกร* (ผู้ทำกลางวัน) *ภาสกร* (ผู้ทำแสงสว่าง) *วิวัสวัต* (ผู้สว่าง) *โลกจักษุ* (ตาโลก) เป็นต้น พระสุริยาทิตย์มีมเหษีชื่อ *นางสัญญา* และมีชายาอีก ๔ องค์ คือ นาง*ฉายา* ๑ *สุวรรณา* ๑ *สวาดี* ๑ *มหาวีรยา* ๑ มีรถเทียมด้วยม้า ๗ ตัวหรือ ๗ เศียร[๑] นายสารถีชื่อ *อรุณ*[๒] เมืองที่อยู่ชื่อ *วิวัสวดี* รูปของพระสุริยาทิตย์นี้ เขียนเป็นสีกายแดง มีรัศมีกาย

---

๑. ภาพเขียนหลายแห่งมักใช้เทียมด้วยราชสีห์.

๒. แปลว่า แดงเรื่อ หมายถึงแสงตะวันเมื่อแรกขึ้น สมมติให้เป็นตัวตนขึ้น ในยุคหนังสือปุราณะ ว่าเป็นโอรสพระกศปกับนางกัทรุ.

แดง มีรัศมีกายรุ่งโรจน์รอบตัวร่างเล็ก สี่กร ๆ หนึ่ง ห้ามอุปัทวันตราย กรหนึ่งประทานพร อีก ๒ กรมักถือดอกบัว เสื้อทรงสีเหลืองอ่อน อาภรณ์แก้วปัทมราช ในบางคาบมักประทับบนแท่นดอกบัว *พระสุริยาทิตย์*มีโอรสกับ*นางสัญญา* (นางสัญญาเป็นธิดา *พระวิศวกรรม*) คือ *พระมนูไววัสวัต* หรือที่เรียกว่า *ท้าวสัตยพรต* ๑ *พระยมเทพ* หรือ *ธรรมราช* (เกิดจาก *นางสรัณยู*) ๑ *นางยมี* หรือ *ยมนา* ๑ และมีเรื่องเล่าว่า เพราะเหตุที่รัศมีกายของพระสุริยาทิตย์รุ่งโรจน์นี้แหละ นางสัญญาทนไม่ได้จึงได้จัด*นางฉายา*แทนตัว ส่วนนางสัญญาหนีออกไปบวชเป็นโยคินีอยู่ในป่า ทั้งแปลงตัวเป็นม้าชื่อ *อัศวินี* เพื่อมิให้สามีจำได้ พระสุริยาทิตย์ก็จำแลงเป็นม้าไปเป็นผัวอีก จนเกิดลูกด้วยกัน คือ *พระอัศวิน*แฝดคู่ ๑ กับพระ*เรวันต์* ๑ ครั้นเมื่อพระสุริยาทิตย์ พานางสัญญากลับยังสำนักแล้ว พระวิศวกรรม ซึ่งเป็นพ่อตาจึงจับพระสุริยาทิตย์ขูดผิวที่สว่างออกเสีย ๑ ใน ๘ รัศมีจึงค่อยเบาลงพออยู่กับนางสัญญาได้ต่อไป ผิวที่ขูดออกนี้ พระวิศวกรรมเอาไปสร้าง*จักร*ถวายพระนารายณ์ ๑ *ตรีศูล* ถวายพระอิศวร ๑ *คทา* ให้ท้าวกุเวร ๑ *หอก* (บางแห่งว่าพระขรรค์) ให้พระขันธกุมาร หรือกรรตติเกยะ ๑ และยังเหลือทำอาวุธแจกเทวดาอื่น ๆ อีก

ในรามายณะว่า พระสุริยาทิตย์ เป็นพ่อ พระยาสุครีพกปิราชผู้ครองนคร*กีษกินธยา* โดยนาง*อหลยา*เป็นมารดา (หรือ*ท้าวฤกษราช*เมื่อคราวเปลี่ยนร่างเป็นสตรี) ในมหาภารตะว่าเป็นพ่อท้าว*กรรณะ*ผู้ครองแคว้นองคราษฎร์ ซึ่งเกิดจาก*นางกุนตี* ในหริวํศก์ว่า พระสุริยา

ทิตย์เป็นพ่อ *พระมนูไววัสวัต* ๆ เป็นพ่อ*ท้าวอิกษวากุ* ผู้เป็นบรมชนกแห่งกษัตริย์สุริยวงศ์ผู้ครองนครอโยธยาและมิถิลา (ลำดับสุริยวงศ์ให้ดูในบ่อเกิดรามเกียรติ์) และพระมนู ๆ ยังมีธิดาอีกองค์หนึ่งชื่อ *นางอิลา* (นางอิลานี้เดิมเป็นเพศบุรุษ ชื่อ*ท้าวอิลราช* ได้ล่วงล้ำเข้าไปในเขตพระอิศวร ซึ่งกำลังแปลงองค์เป็นสตรี ท้าวอิลราชก็เลยเป็นสตรีไปด้วย และในรามายณะ ว่าท้าว*อิลราช*เป็นบุตร *พระกรรทมมหาฤษี*) ซึ่งได้เป็นชายา*พระพุธ* แล้วเกิดบุตรด้วยกันมีนามว่า*ท้าวปุรูรพ* อันเป็นบรมชนกของกษัตริย์จันทรวงศ์ เพราะ*พระพุธ*เป็นโอรส*พระจันทร์*เทวราชกับ*นางดารา ภรรยาพระพฤหัสบดี* (ให้ดูที่พระจันทร์) ฉะนั้นในตระกูลจันทรวงศ์ กับสุริยวงศ์ จึงนับว่าเป็นพี่น้องกันได้ ดังที่ว่ามาข้างบนนี้.

พระสุริยาทิตย์นี้ ตามความนิยมของพราหมณ์ว่า เป็นโลกบาลทิศเนรฤติ (ตะวันตกเฉียงใต้) แต่ในบางแห่งว่า โลกบาลทิศนี้ชื่อพระเนรฤติ (นิรฤติ[๑] คือ เรียกตามนามของทิศ)

ส่วนตำนานนพเคราะห์ทางโหราศาสตร์ว่า *พระอิศวร*เป็นเจ้าได้สร้าง*พระอาทิตย์*ขึ้น ด้วยเอาราชสีห์ ๖ ตัวมาป่นลงแล้วห่อด้วยผ้าสีแดงพรมด้วยน้ำอมฤต ก็เกิดเป็นองค์*พระอาทิตย์*ขึ้น มีสีกายแดง และวิมานก็สีแดง ทรงราชสีห์เป็นพาหนะ ส่วนมูลแห่งชาติเวร ดังนิทาน

---

๑. *พระนิรฤติ* (หมายถึง ความตาย) ว่าเป็นเทพเจ้าผู้บันดาลให้ความมรณะและพยาธิ และก็อาจบันดาลให้หายด้วยก็ได้ บางทีว่ากันว่าเป็นรากษส มีเสื้อเป็นสีเหลืองแก่ ใช้คนเป็นพาหนะ ในฤคเวทว่า พวกอสูร ซึ่งเป็นศัตรูกับพระอินทร์ เคารพนับถือและเขานับว่าเป็นภาคหนึ่งของพระอิศวรด้วย.

ที่ได้เล่าไว้ในประวัติ*พระราหู*นั้น ถือว่า *พระอาทิตย์* กับ *พระเสาร์* เป็นศัตรูกัน และ*พระอาทิตย์*ยังเป็นศัตรูกับ*พระราหู*อีกด้วย ส่วนนิทานที่ได้เล่าไว้ในประวัติ*พระพฤหัสบดี*นั้น *พระอาทิตย์*กับ*พระอังคาร*ก็เป็นศัตรูกันแต่*พระอาทิตย์*กับ*พระพฤหัสบดี*เป็นมิตรกัน ดังนี้ มูลแห่งการพยากรณ์ของโหราศาสตร์จึงถือเอาการโคจรของพระเคราะห์เหล่านี้เมื่อมาต้องกันเข้าก็เป็นบททำนายไปตามมูลแห่งนิทานนั้น ๆ

ส่วนตามตำนานดาว พระเคราะห์ที่นักดาราศาสตร์ได้พิสูจน์แล้วลงมติว่า พระอาทิตย์ก็อยู่ในจำพวกดาวและเป็นมหาพิภพก้อนหนึ่ง ใหญ่กว่าพิภพที่มนุษย์เราอยู่กันเดียวนี้ราว ๑,๓๑๐,๐๐๐ เท่า และมีพื้นพิภพคิดเป็นไมล์ตารางเหลี่ยมได้ ๓,๓๕๗,๑๒๗,๗๐๒,๐๐๐ หรือวัดผ่าศูนย์กลางได้ ๘๖๖,๕๐๐ ไมล์ พระอาทิตย์นัยว่าเป็นดาวอยู่ประจำที่แต่หมุนรอบตัวเองในรอบหนึ่งต่อ ๒๕ วัน ๙ นาฬิกา ในวิษณุธรรมว่า พระอาทิตย์เป็นผู้ให้แสงสว่างและความร้อนแก่ดาวพระเคราะห์อื่น ๆ ด้วย และมีกำลังความดึงดูดในวินาฑี ๑ ต่อ ๕๕,๕๖๐ ฟีต ในวายุปุราณะว่ากำลังแสงของพระอาทิตย์มีกำลังดูดน้ำได้ถึง ๑๐๐๐ ส่วน ฝน ๕๐๐ ส่วน หิมะ ๓๐๐ ส่วน ลมอากาศ ๓๐๐ ส่วน และว่าดวงอาทิตย์ห่างจากโลกที่เราอยู่ถึง ๙๒,๙๖๕,๐๐๐ ไมล์

อนึ่ง ตามพระคัมภีร์เก่า (ทางคริสตัง) ว่า พระยะโฮวาได้สร้างดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ดวงดาวทั้งปวง[๑] ขึ้นในวันอันเป็นคำรบ ๔.

๑. พระเป็นเจ้าสร้างดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ โดยใช้วิธีออกคำสั่ง (ตรัส) คำเดียว ดวงอาทิตย์และเดือนดาวก็เกิดขึ้นพราวไปในอากาศ ดูช่างง่ายเสียจริง ๆ.

ส่วนทางลัทธิ ชินโต ของญี่ปุ่นว่า เทพบุตรชื่อ *อิสะนะยิโนะมิโกะ* ได้สร้างพระสุริยะขึ้นด้วยใช้วิธีเอาน้ำล้างพระเนตรเบื้องซ้าย ก็บันดาลให้เกิดเป็นเทพธิดาองค์หนึ่ง มีนามว่า *อะสะเตสุ โอมิกามิ* นี่แหละคือเจ้าแม่สุริยะ ซึ่งลัทธิอื่นเขาว่า พระสุริยะ เป็นเพศบุรุษ แต่นี่ของ ชินโต เป็นเพศสตรี แล้วพระเป็นเจ้าผู้สร้างก็มอบหน้าที่ให้เป็นผู้ทำแสงสว่างในเวลากลางวัน

ตามคัมภีร์ของญี่ปุ่นยังกล่าวต่อไปอีกว่า ชายในตระกูล*โนมิ-โกโตะ* ซึ่งมีชื่อว่า *อูจะมาฟุกิอาเอซุ* นี้กลับมาเป็นภัศดาของนางตามะโยริฮิเม ผู้เป็นน้าแล้วเกิดบุตรด้วยกันถึง ๔ องค์ ๆ สุดท้องมีนามว่า ซิมมุเตนโนะ นี่แหละเป็นต้นวงศ์ของมิกาโด ผู้เป็นราชาธิราช ของประเทศญี่ปุ่นสืบต่อมาจนทุกวันนี้

ขอให้ดูกำเนิดของพระอาทิตย์ว่า ต่างชิงกันเป็นผู้สร้างออกนัวทีเดียว ของใครจะผิดถูกดีเลวอย่างไร ท่านผู้อ่านจะต้องตัดสินเอง.

พระสุริยาทิตย์มีชื่อเรียกกันตามสมยามากมาย เช่น *สาวิตฤ* (ผู้บำรุงเลี้ยง,) *อรหบดี* (เป็นใหญ่ในวัน), *กรรมสากษี* (พยานแห่งการกระทำ), *ครหราช* (เป็นใหญ่ในดาวฤกษ์) *สหัสรกิรณ* (มีแสงนับพัน) ฯลฯ

พระจันทร (ดวงเดือน)

*พระจันทร*นี้มีนามเรียกกันเป็นอันมากเช่น*ศศิธร*(ทรงไว้ซึ่งกระต่าย) *นิศากร* และ *รัชนิกร* (ผู้สร้างกลางคืน) *มฤคางกะ* (ลายเหมือนกวาง) *ศิวเศขร* (ปิ่นพระศิวะ) *โสมอินทุ* (หยาดเช่นหยาดน้ำ) เป็นต้น กำเนิดของ *พระจันทรนั้น* คัมภีร์ปุราณะโดยมากและในหริวํศกล่าวว่า พระจันทรเป็นโอรส *พระอัตริมุนี* กับ *นางอนสูยา* (*นางอนสูยา* เป็นบุตรรี*พระทักษะ*) แต่ในรามายณะว่า *พระจันทร* ได้มีกำเนิดจากทะเล เมื่อคราวเทวดาและอสูรทำน้ำอมฤต ซึ่งปรากฏในปางกุรมาวตาร ของ*พระนารายณ์*.

พระจันทรมีชายา ถึง ๒๗ องค์[๑] (นี้คือ นักษัตรทั้ง ๒๗) เป็นบุตรีของ*พระทักษะ*.

สมัยหนึ่ง *พระจันทร* ลำเอียงรัก*นางโรหิณี*มาก ชายาทั้งหลายก็ไปฟ้อง*พระทักษะ*ๆ โกรธ เลยแช่งให้*พระจันทร*เป็นหมันและให้เป็นผีในท้อง แต่ครั้นได้รับความวิงวอนของบุตรี จึงผ่อนให้โรคนั้นพักๆ ฉะนั้น*พระจันทร*จึงมีเวลาเต็มดวงและไม่เต็มดวงเสมอ ๆ ไป[๒] ครั้นต่อมาเมื่อ*พระจันทร*กระทำพิธีราชสูยะแล้ว มีความกำเริบไปลอบลักพา*นางดารา*ผู้เป็นชายา*พระพฤหัสบดี*มา เจ้าผัวไปขอคืนก็ไม่ยอมให้ ที่สุดเลยเกิดเทวาสุรสงครามเป็นการใหญ่ เพราะ*พระจันทร*เป็นต้นเหตุ ผลที่สุดพระพรหมาได้ห้ามการสงคราม และบังคับให้พระจันทรส่ง*นางดารา*คืน*พระพฤหัสบดี*และถูกห้ามไม่ให้เข้าไปในเทวสภาด้วย ภายหลัง

---

๑. นักษัตรทั้ง ๒๗ นี้ ได้ระบุนามไว้ในประวัติ*พระทักษะ*แล้ว.

๒. ลักษณะที่ดวงจันทรแหว่ง หรือไม่เต็มดวงอย่างข้างแรมนั่นแหละ พราหมณ์จัดว่าเป็นโรคผีในท้อง.

พระจันทร

จึ่งไปวิงวอนให้*พระศิวะ*ช่วย *พระศิวะ*จึงได้เอา*พระจันทร*เป็นปิ่นปัก เข้าไปในเทวสภา*พระจันทร* จึ่งมีนามว่า*ศิวเศขร* และตั้งแต่นั้นมา *พระจันทร*ก็เลยเข้าเทพชุมนุมได้ดังเคย

ในระหว่างที่พระจันทรพาเอานางดาราไปนั้น นางดาราได้มีครรภ์กับ พระจันทร ภายหลังประสูติโอรสมีนามว่า *พระพุธ* (นัยหนึ่งว่าพระพุธเป็นโอรสของ*นางโรหิณี*มเหสี ของพระจันทร์) ซึ่งเป็นปฐมชนกแห่งสกุลจันทรวงศ์ โดยมีเรื่องเล่าว่า *พระพุธ* ไปได้กับ *นางอิลา* ธิดา*พระมนูไววัสวัต* โอรส*พระสุริยาทิตย์* (ดูที่พระสุริยาทิตย์) แต่ในคัมภีร์รามายณะฉบับสันสกฤตว่า นางอิลา เป็นโอรส*พระกรรทมพรหมบุตร* ผู้เป็นประชาบดี พระองค์มีบุตรนามว่า *ท้าวอิลราช* ผู้ครองนครพลหิกา เหตุที่จะถูกกลายเพศก็เพราะล่วงเข้าไปในถิ่น*พระศิวะ* เมื่อ*พระศิวะ*กำลังแปลงพระองค์เป็นสตรี เพื่อล้อ*พระอุมา* สรรพสิ่งทั้งปวงก็กลับเพศเป็นอิตถี *ท้าวอิลราช*ก็กลายเพศเป็นสตรีตามไปด้วยมีนามว่า *อิลา* แล้วมีบุตรกับ *พระพุธ* ชื่อ*ปุรูรพ* ครอง*นครประดิษฐาน*สืบโอรสนัดดาต่อ ๆ ลงมาอีกเป็นอันมาก (ดูลำดับสกุลจันทรวงศ์ ในบ่อเกิดรามเกียรติ์).

พระจันทร์ นี้ ตำหรับปุราณะว่า รถที่ทรงมีล้อ ๓ ล้อ เทียมด้วยม้าสีขาวดังดอกมลิ ๑๐ ตัว มีรูปงาม เป็นบุรุษผิวขาว มีรัศมีกายขาว มีร่างเล็กสะโอดสะอง อาภรณ์แก้วประพาฬอย่างกษัตริย์ พระจันทรนี้เข้าใจว่าจะเป็นโลกบาลทิศอีศานด้วย เพราะตามความนิยมของพวกพราหมณ์ว่า นามของโลกบาลผู้รักษาทิศอีศานนี้ มีชื่อว่า *พระโสม* หรือ *พระอีศาน* ซึ่งนาม *พระโสม* นั้นก็เป็นนามของ *พระจันทร* เทวราชองค์นี้เหมือนกัน.

ส่วนตำนานนพเคราะห์ทางโหราศาสตร์ว่า *พระอิศวร*เป็นเจ้าได้ทรงสร้าง*พระจันทร*จาก*นางฟ้า ๑๕ นาง* โดยร่ายพระเวทให้นางฟ้าทั้ง ๑๕ นั้นละเอียดลง แล้วห่อด้วยผ้าสีนวล ประพรมด้วยน้ำอมฤตก็บังเกิดเป็นเทพบุตรขึ้น ซึ่งมีนามว่า *พระจันทร* ผิวกายเป็นสีนวล วิมานสีแก้วมุกดาทรงม้า เป็นพาหนะ

ส่วนมูลแห่งชาติเวรนั้น ตามทางพยากรณ์ถือว่า *พระพฤหัสบดี* เป็นศัตรูของ*พระจันทร* โดยนิทานที่ได้เล่าไว้ในประวัติ*พระพฤหัสบดี* และยังเคยมีอริกับ*พระพฤหัสบดี*ในเรื่องที่ได้ไปลัก*นางดาราชายาพระ-พฤหัสบดี*อีกเรื่องหนึ่ง ส่วน *พระจันทร* กับ *พระพุธ* เป็นมิตรกัน ดังนิทานที่ได้เล่าไว้ในประวัติของ *พระพุธ* และ *พระราหู* กับ *พระจันทร* ก็เป็นศัตรูกันโดยมีนิทานอีกเรื่องหนึ่งว่า ในอดีตกัลป์ที่ล่วงมาแล้ว เศรษฐี*หัวไสย*มีบุตรชาย ๓ คน เมื่อถึงกาลกิริยาแล้ว บุตรทั้ง ๓ ได้นิมนต์พระมาทำบุญ ครั้นถึงคราวใส่บาตรพี่ชายใหญ่ได้ขันทองคำ พี่รองลงมาได้ขันเงิน ส่วนน้องสุดท้องนั้นไม่มีขันเงินขันทอง จึงเอากะทายมาเป็นภาชนะใส่ข้าวตักบาตร แล้วพี่ชายใหญ่อธิษฐานขอเป็นพระอาทิตย์ส่องโลกกลางวัน พี่ชายรองขออธิษฐานเป็นพระจันทรส่องโลกกลางคืน น้องสุดท้องได้ยินดังนั้นก็โกรธ จึงอธิษฐานขอไปเกิดเป็นพี่ชายใหญ่ของ พระอาทิตย์, พระจันทร และให้มีร่างกายใหญ่ปิดบังแสงของพระอาทิตย์, พระจันทรนั้น ต่อมาเมื่อชายทั้ง ๓ ถึงแก่กาลมรณะแล้ว ก็ได้ไปถือกำเนิดตามปรารถนาทุกคน น้องชายเล็กนั้นได้ไปเกิดเป็น *พระราหู* นิทานบทนี้ จึงเป็นมูลแห่งชาติเวรของ *พระอาทิตย์, พระจันทร* อันมีมาแก่พระ*พระราหู*ในเรื่องที่เกิดสุริยุปรา

คาและจันทรปราคา และเป็นมูลพยากรณ์เหมือนลักษณะอื่น ๆ ที่ได้กล่าวไว้แล้วนั้น.

อนึ่ง ตามพระคัมภีร์เก่า (ทางคริสตัง) ว่า พระยะโฮวา คือพระเป็นเจ้าของพวกคริสตัง หรือ โรมันคาทอลิก เป็นผู้สร้างพระจันทรขึ้นในวันคำรบ ๔ ซึ่งจะเห็นได้ว่า กำเนิดของพระจันทรก็มีแปลก ๆ อยู่.

ส่วนทางวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ มีศาสตราจารย์วิลเลียม เอช. ปิกเกอริง เป็นต้น เคยแถลงไว้ว่า พระจันทรได้กระเทาะออกไปจากโลกของเรา คือว่า เมื่อผิวโลกใกล้กับหมู่เกาะนิวซีแลนด์ ทุกวันนี้ อูดขึ้นด้วยความดันแห่งศูนย์กลางของโลกอันเกิดด้วยอาการหมุน ก็ทำให้ผิวโลกตรงกันข้ามแยกแตกออกเป็น ๒ ส่วน ที่ตรงพื้นพิภพที่หลุดไปนั้นกลายเป็นมหาสมุทรแอตแลนติก ส่วนชิ้นที่หลุดแยกออกไปกลายเป็นพระจันทร นัยว่าห่างกับโลกของเราในราวสองแสนไมล์.

ในตำนานดาวพระเคราะห์ที่ได้ตรวจคำนวณต่อมาให้มติกันว่า พระจันทรก็เป็นพิภพก้อนหนึ่ง มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางได้ ๒๑๖๐ ไมล์ ห่างจากโลกของเรา ๒๓๘,๘๕๐ ไมล์ และโคจรรอบโลกของเรา ไม่หมุนรอบตัวเองอย่างดวงอาทิตย์ แต่โคจรไปรอบโลกของเราใน ๒๗ วัน ๗ นาฬิกา ๔๓ นาฑี ๑๑ $\frac{๑}{๒}$ วินาฑี และดวงจันทร ก็มีความดึงดูดเพียง ๒.๗๓ ฟีตต่อ ๑ วินาฑี ปรากฏว่านักดาราศาสตร์ได้ดูดวงจันทร์ด้วยกล้องส่องขยายที่ใหญ่ เห็นพื้นพิภพในดวงจันทรเป็นที่ราบกับภูเขา ไม่มีน้ำ, ลมอากาศ, สัตว์และต้นไม้อยู่เลย กระนั้น คนบาง

คนยังทะยานอยากจะไปเที่ยวโลกพระจันทร โดยยังคิดไม่ได้ว่า จะใช้ยานอะไรวิ่งตามพระจันทร และถ้าทัน จะอยู่กันได้อย่างไรหนอ?

ส่วนทางลัทธิ ชินโต ของญี่ปุ่นว่า เทพบุตร *อิสานะยิโนมิโกโตะ* ได้สร้างพระจันทรขึ้นด้วยใช้วิธีเอาน้ำล้างพระเนตรเบื้องขวา ก็บันดาลให้เกิดเป็นเทพธิดาองค์หนึ่ง มีนามว่า *ซูกิโยมิ โนมิโกโตะ* นี่คือเจ้าแม่จันทร แล้วพระผู้สร้างก็มอบหน้าที่ให้เป็นผู้ทำแสงสว่างในยามรัตติกาล ซึ่งผิดกับทางลัทธิพราหมณ์เขาว่า พระจันทรเป็นบุรุษเพศ.

พระอังคาร

พระอังคาร[1]

พระอังคารนี้ ถือกันว่าเป็นเทพเจ้าแห่งเลือดและการสงคราม เพราะมีฐานะเป็นแม่ทัพ ทั้งเป็นผู้ทรงกำลังวังชาแข็งแรง ว่าตามตำหรับในภาษาสันสกฤต เรื่อง *ปาราศรโหราศาสตร* หรือ *คานติสาร* กล่าวว่า *พระอังคาร* เป็นโอรสเกิดจาก *นางธรณี* ส่วนบิดาไม่ปรากฏ แต่ตามหนังสือปุราณะมีกล่าวว่า *นางธรณี* เป็นชายาของ *พระนารายณ์* ฉะนั้นจึงน่าสันนิษฐานว่า *บิดาพระอังคารก็คือองค์พระนารายณ์* และถือกันว่าพระอังคารเกิดที่เมือง *อวันตี* โดยชาติเป็นกษัตริย์ใน *ภารทวาชโคตร* หรือ *วาสิฏฐโคตร* มีรูปร่างสูงใหญ่ เอวเล็ก ผิวกายแดง ทรงภูษาสีแดง และทัดดอกไม้กึสีแดง มี ๔ กร ทรงเทพศัสตรา คือ หอก, ศูลและกะบอง มีนิสัยฉุนเฉียวดุร้าย พาหนะว่าทรงแกะ ซึ่งผิดกับในเฉลิมไตรภพว่าทรงกระบือ ทางโหราศาสตร์จัดว่าเป็นดาวพระเคราะห์ที่สำคัญมาก ในเฉลิมไตรภพว่า *พระอังคารนี้* มีกำเนิดโดยองค์*พระอิศวร*เป็นเจ้าได้สร้างขึ้นจากกระบือ ๘ ตัว คือทรงร่ายพระเวทให้กระบือนั้นละเอียดลง แล้วห่อด้วยผ้าสีแดงหลัว คือสีของแก้วเพทาย แล้วพรมด้วยน้ำอมฤตก็เกิดเป็นองค์เทพบุตรขึ้น ประทานนามว่า*พระอังคาร* มีลักษณะอย่างมหาบุรุษที่เข้มแข็ง สีกายเป็นสีแก้วเพทาย (บางฉบับว่าสีลูกหว้า) อาภรณ์คือแก้วโกเมน มีวิมานเป็นสีทับทิม ทรงมหิงสาเป็นพาหนะ แล้วทรงจัดให้*พระอังคาร*มีหน้าที่เป็นผู้รักษาเขาพระสุเมรุ ด้านทิศอาคเนย์.

---

๑. พระอังคารนี้ ทางอินเดียเขาเรียกว่า *พระกรรตติเกยะ* หรือ *พระมงคล*

ส่วนมูลพยากรณ์แห่งชาติเวร ตามตำนานนพเคราะห์นั้นว่า *พระอังคาร*กับ*พระศุกร์*เป็นมิตรกัน โดยมีนิทานที่ได้เล่าไว้ในประวัติ*พระศุกร์* แต่*พระอังคาร*เป็นศัตรูกันกับ*พระอาทิตย์*และ*พระเสาร์* ดังนิทานที่ได้เล่าไว้ในประวัติ*พระอาทิตย์*และ*พระเสาร์*นั้นแล้ว

ส่วนตำนานทางดาวพระเคราะห์ ซึ่งเป็นทางสันนิษฐานของนักดาราศาสตร์นั้นว่า ดาวพระอังคารก็เป็นพิภพก้อนใหญ่ มีดินฟ้าอากาศคล้าย ๆ กับโลกของเรานี้ โดยวัดผ่าศูนย์กลางได้ ๔,๒๑๑ ไมล์ คิดเป็นไมล์ตารางเหลี่ยมได้ ๗๘,๕๐๓,๐๐๐ ไมล์ มีความดึงดูดวัตถุได้ในวินาที ๑ ต่อ ๖๑๑ ฟีต และหมุนรอบตัวเองใน ๒๔ นาฬิกา ๓๗ นาที ๒๒ วินาที อยู่ห่างกับดวงอาทิตย์ ๑๔๑,๖๕๐,๐๐๐ ไมล์ เดินรอบดวงอาทิตย์ ๖๘๗ วัน ๒๓ นาฬิกา ๓๑ นาที และ*พระอังคาร*นี้ ทางไสยศาสตร์มีพวกชนชาวอริยะได้จัดเอาไว้ในจำพวก*ปัญจนาคา* รวมกับ*พระพุธ*, *พระพฤหัสบดี*, *พระศุกร์*, *พระเสาร์*, ทั้งให้เป็นเทพเจ้าผู้รักษาหรือสถิตอยู่ ณ ทิศอาคเนย์ของเขาพระสุเมรุ และเป็นเทพเจ้าผู้รักษาฤดูกาล คือ ฤดูวรรษ (ฝน)

รูป*พระอังคาร*นี้ เป็นรูปบุรุษมีร่างกำยำล่ำสันหน้าดุ มี ๔ กร ถือหอก, ศูล และ กะบอง สีกายแดง ทัดดอกไม้สีแดง นุ่งห่มผ้าสีแดง ทรงรัตนโกเมน เป็นทิพยาภรณ์อย่างเทวดา เถลิงอาสน์ราชกาสร (ควาย) เป็นพาหนะประจำองค์.

ในมหาภารตะและรามายณะว่า *พระอังคาร* เป็นบุตรของ*พระศิวะ* หรือ*รุทร* โดย*พระศิวะ*ได้หว่านพืชลงไปในไฟ และ*พระคงคา*มารับเอาสิ่งที่เกิดขึ้นมาจากไฟ คือ *พระกรรตติเกยะ* หรือ*พระอังคาร*นั่นเอง ด้วยเหตุนี้จึงมีนามว่า อัคนีภู และคงคาชะ และถือกันว่า*พระคงคา*และ*พระปารวตี*เป็นแม่ เธอมีกำเนิดขึ้นมาเพื่อจะให้ปราบ*ท้าวตารกา* ผู้ทำความเดือดร้อนให้แก่พวกเทวดา บางทีก็ใช้นกยูงเป็นพาหนะ จึงได้ชื่อว่า *ปรวาณี* ถือศรมือหนึ่ง ธนูมือหนึ่ง พระอังคารมีชายาชื่อ *เกามารี* หรือ *เสนา*

พระอังคารหรือกรรตติเกยะ มีชื่อหลายชื่อ เช่น ในฐานะเป็นนักรบ เรียกว่า *มหาเสน, เสนาบดี, สิทธเสน* (หัวหน้าพวกนักสิทธ), *ยุธรังคะ* (เด็กชาย), *คุหะ* (ผู้ลึกลับ), *ศักติธร* (ผู้ถือหอก) *ตารกชิต* (ผู้ปราบตารกา), *ทวาทศกร* (มี ๓๒ มือ) ฯลฯ.

พระพุธ

*พระพุธ*นี้ นิยมกันว่าเป็นเทพเจ้าแห่งวาจาและการพาณิชย์ นับว่าเป็นผู้ฉลาดในความรู้ เคยรจนาคัมภีร์ฤคเวทกับ*นางดารา* ผู้เป็นมเหสี*พระพฤหัสบดี* โดยมีเรื่องทางไสยศาสตร์ว่า สมัยหนึ่ง *พระจันทร* มีความกำเริบเพราะเหตุที่ได้กระทำพิธีราชสูยะสำเร็จ จึงไปลักพา*นางดารา*ผู้เป็นชายา*พระพฤหัสบดี*มา เจ้าผัวไปขอคืนก็ไม่ยอม ที่สุดเลยเกิดการรบใหญ่ระหว่างพวกเทวดาต่อเทวดา ที่เรียกว่าเทวาสุรสงคราม ผลของการสงครามก็สงบลงได้ด้วย*พระพรหมา*ห้าม และบังคับให้*พระจันทร*คืน*นางดารา*แก่*พระพฤหัสบดี* แต่ในระหว่างที่*นางดารา*อยู่กับ*พระจันทร*นั้น นางได้มีครรภ์กับพระจันทรแล้ว ภายหลังประสูติโอรส จึงมีนามว่า *พระพุธ* แต่บางตำหรับกล่าวว่า *พระพุธ*เป็นโอรส*พระจันทร* กับ*นางโรหิณี*มเหสีเอกของพระจันทรเอง *พระพุธ*นี้นับว่าเป็นปฐมชนก แห่งตระกูล*จันทรวงศ์* มีเรื่องเล่าว่า*พระพุธ*ไปได้กับ*นางอิลา* (หรืออิฑา) ธิดา*พระมนูไววัสวัต* ๆ เป็นโอรส*พระสุริยาทิตย์* แต่ในคัมภีร์รามายณะฉบับสันสกฤตว่า*อิลา* เป็นโอรส*พระกรรทมพรหมบุตร*มีนามว่า*ท้าวอิลราช* เป็นกษัตริย์ครองนครพลหิกา ในคราวที่จะต้องตกเป็นชายาพระพุธนั้น กล่าวว่า ในสมัยหนึ่ง *พระอิศวร*กำลังแปลงพระองค์เป็นสตรีในที่รโหฐานแห่งหนึ่ง เพื่อล้อ*พระอุมา* สรรพสิ่งทั้งปวงในบริเวณนั้น ก็กลับเพศเป็นอิตถี (เพศหญิง) ขณะนั้น *ท้าวอิลราช*ได้ล่วงเข้าไปในบริเวณนั้น จึงได้กลาย

พระพุธ

เป็นสตรีไปด้วยทั้งหมด เฉพาะ*ท้าวอิลราช*ในคราวที่เป็นสตรี จึงได้นามว่า*นางอิลา* ต่อมาก็ได้เป็นชายาพระพุธ เกิดบุตรด้วยกันมีนามว่า *ปุรูรพ* ได้เป็นมหากษัตริย์ครอง*นครประดิษฐาน* สืบโอรสและธิดาต่อ ๆ กันมาเป็นอันมาก (ดูลำดับตระกูลจันทรวงศ์ในบ่อเกิดรามเกียรติ์)

อนึ่ง ตามตำหรับในพวกเทวดานพเคราะห์กล่าวว่า *พระอิศวร*เป็นเจ้าได้สร้าง*พระพุธ*ขึ้นจากพระยาคชสาร ๑๗ ตัว โดยเอามาบ่นลงแล้วประพรมด้วยน้ำอมฤต ก็บังเกิดเป็นองค์เทพบุตรมีนามว่า*พระพุธ* สีกายเป็นสีแก้วมรกต (บางแห่งว่าสีโมรา) มีวิมานเป็นสีมณีและมีช้างเป็นพาหนะ

และปรากฏในลัทธิทางไสยศาสตร์ว่า ชนชาติอริยะซึ่งเป็นพวกใฝ่ใจในทางดาราศาสตร์ ได้กำหนดดาวพระเคราะห์เป็น ๕ เรียกว่า *บัญจนาคา* คือ *พระอังคาร, พระพุธ, พระพฤหัสบดี, พระศุกร์ พระเสาร์* แล้วจัด*พระอาทิตย์,* พระ*จันทร*เข้ารวมด้วยเป็น ๗ เรียกว่า *สัปตนาคา*แล้วจึงเอามาตั้งเป็นนามวัน ส่วนฤดูกาลทางพวกอริยะจัดเป็น ๖ ฤดู และออกจะเกณฑ์ให้เทวดาพระเคราะห์นี้เป็นหน้าที่รักษา เช่น*พระจันทร* ได้แก่ฤดูวรรษ (ฝน) *พระพฤหัสบดี* ฤดูเหมันต์ (หนาวต้น) *พระเสาร์* ฤดูศิศีร (หนาวปลาย) *พระอังคาร* ฤดูครีษม (ร้อน) *พระศุกร์* ฤดูวสันต์ (ใบไม้ผลิ) *พระพุธ* ฤดูศารท (ใบไม้ร่วง) ส่วน*รัตน*ประจำ*พระพุธ*นั้น เขาจัดว่าเป็นแก้วมรกต ฉะนั้นสีเขียว

จึงเป็นสิ่งที่นิยมนับถือ ก็คือเนื่องจากองค์*พระพุธ*นี้ และจัดที่สถิตให้อยู่ในทิศทักษิณแห่งเขาพระสุเมรุ.

ส่วนตำนานดาวพระเคราะห์ ก็จัดให้*พระพุธ*เป็นดาวดวงหนึ่ง หรือพิภพก้อนหนึ่ง โดยทางคำนวณว่า พิภพพระพุธนี้วัดผ่าศูนย์กลางได้ ๒,๙๙๒ ไมล์ และคิดเป็นไมล์ตารางเหลี่ยมได้ ๒๘,๔๓๑,๐๐๐ หมุนรอบตัวเองได้รอบหนึ่งมีเวลา ๒๔ นาฬิกา ๕ นาที อยู่ห่างจากดวงอาทิตย์ ๓๕,๙๘๗,๐๐๐ ไมล์ และเดินรอบดวงอาทิตย์รอบหนึ่ง ๘๗ วัน ๒๓ นาฬิกา ๑๕ นาที มีความดึงดูดวัตถุได้ ๑ วินาที ต่อ ๖.๙๑ ฟีต.

อนึ่ง ตามตำนานโหราศาสตร์ว่าด้วยมูลแห่งชาติเวรในวิธีพยากรณ์ *พระพุธ*กับ*พระราหู*เป็นศัตรูกัน แต่*พระพุธ*กับ*พระจันทร*เป็นมิตรกัน โดยมีนิทานดังนี้ คือ*พระจันทร*เกิดเป็นคนเข็ญใจ *พระราหู*เกิดเป็นคฤหบดี *พระเสาร์*เกิดเป็นพ่อค้าเพื่อนของคฤหบดี *พระพุธ*เกิดเป็นสุนัข คนเข็ญใจกู้เงินของคฤหบดีไปแล้วไม่มีจะใช้ จึงหนีไปซ่อนตัวอยู่ พ่อค้าไปพบเข้า มาบอกคฤหบดี ๆ ตามไปจับมา แต่สุนัขได้เข้าช่วยคนเข็ญใจ คือไล่กัดคฤหบดีจนต้องปล่อยคนเข็ญใจหนีไปได้ดังนี้

ถ้าจะเขียน ควรเขียนรูปพระพุธเป็นรูปฤษี เพราะปรากฏว่าที่จะได้กับ*นางอิลา* เธอได้ไปบำเพ็ญตะบะอยู่ในสระน้ำแห่งหนึ่ง และปฏิบัติตนอยู่ในป่าอย่างฤษี ส่วนสีกายนั้นควรเป็นสีเขียวอย่างแก้วมรกต มีรัศมีเป็นสีขาวดุจปรอท มือนั้นจะให้ถือขอช้างก็ควร เพราะ*พระพุธ*มีช้างเป็นพาหนะ.

พระพฤหัสบดี

พระพฤหัสบดี

พระพฤหัสบดี (สันสกฤษ–วฤหสฺปติ) นี้ว่าเป็นเทพฤษี และเป็นปุโรหิตของเทวดาจำพวกหนึ่ง เป็นบุตรพระ*อังคิรสมุนี*กับ*นางสมปฤดี* (สฺดิ) มเหสีของ*พระพฤหัสบดี*องค์หนึ่งชื่อ*นางดารา* ซึ่งได้ถูก*พระจันทร*ลักเอาไปร่วมสังวาสจนเกิดบุตรได้นามว่า *พระพุธ* (ดูประวัติพระพุธ) และปรากฏว่า มีมเหสีอีกคนหนึ่งชื่อ*นางมมตา* ได้เกิดบุตรด้วยกันกับนางนี้คนหนึ่ง มีนามว่า*พระภรัทวาชมุนี* ในรามเกียรติ์ว่า *ดาระ* ซึ่งเป็นทหารของพระรามก็เป็นบุตร*พระพฤหัสบดี* ส่วนตำนานนพเคราะห์ว่า*พระอิศวรได้สร้างพระพฤหัสบดีขึ้นจากฤษี ๑๙ ตน* คือทรงร่ายพระเวทให้กายฤษีทั้ง ๑๙ ตนนั้นละเอียดลงแล้วเอาผ้าห่อผงนั้นประพรมด้วยน้ำอมฤต ก็บังเกิดเป็นองค์เทพบุตรขึ้นในนามว่าพระ-*พฤหัสบดี* มีวิมานเป็นสีบุษราคัม และมีกวางทองเป็นพาหนะ.

พระพฤหัสบดีนี้ เป็นอาจารย์ของ*พระอินทร*และเทวดาอื่น ๆ อีกเป็นอันมาก แม้แต่สมัยที่เกิดอริกับ*พระจันทร*นั้น *พระอิศวร*และ*พระอินทร* กับเทวดาอื่น ๆ เข้าช่วยในการรบข้าง*พระพฤหัสบดี* ส่วน*พระศุกร*ซึ่งเป็นเทพฤษีเหมือนกัน และเคยไม่ชอบกับ*พระพฤหัสบดี*มาก่อนแล้วก็ไปช่วยทาง*พระจันทร* บรรดาทานพ, แทตย์ และ อสูร ซึ่งเคยเป็นศิษย์*พระศุกร*ก็พลอยไปเข้าข้างอาจารย์ของตน จึงเลยเกิดเป็นการรบใหญ่ที่เรียกในตำนานว่า เทวาสุรสงคราม[๑] และในครั้งนี้บังเกิด

---

๑. ใน Hindu Classical Dictionary หน้า ๖๔ เรียกสงครามครั้งนี้ว่า *ดารกามัย*

การสะท้านสะเทือนไปทั่วไตรภพ ผลที่สุด*พระพรหม*ได้มาห้ามการสงครามและบังคับให้*พระจันทร*คืน*นางดารา*แก่*พระพฤหัสบดี* ต่อมา*นางดารา*ประสูติโอรสที่ได้นามว่า*พระพุธ* แต่พระพุธนี้หาใช่บุตรอันเกิดกับ*พระพฤหัสบดี*ไม่ *นางดาราคงรับว่าเป็นบุตรเกิดจากพระจันทร* เหตุนี้เชื้อสายที่เนื่องไปจาก*พระพุธ*จึงได้นามว่า เป็น*ตระกูลจันทรวงศ์* (ดูประวัติพระพุธ)

อนึ่ง ในมูลพยากรณ์ตามตำราโหราศาสตร์ว่าด้วยชาติเวรแต่ปางหลัง *พระพฤหัสบดี*เป็นศัตรูกันกับ*พระราหู* ดังนิทานที่ได้เล่าไว้ในประวัติของ*พระราหู*นั้น และ*พระพฤหัสบดี*เป็นศัตรูกับ*พระจันทร* แต่*พระอาทิตย์*กับ*พระพฤหัสบดี*เป็นมิตรกัน โดยมีนิทานเล่ากันว่า ในอดีตกาลโพ้น *พระอาทิตย์*เป็นมานพ *พระพฤหัสบดี*เกิดเป็นทิสาปาโมกข์ *พระจันทร*เกิดเป็นบุตรี*ทิสาปาโมกข์* *พระอังคาร*เกิดเป็น*เพทยาธร* ๑ ต่อมามานพได้กับบุตรี*ทิสาปาโมกข์* *เพทยาธร*ลอบเข้าทำชู้ด้วย *ทิสาปาโมกข์*ผู้เป็นบิดารู้ว่าบุตรีตนประพฤติชั่ว ก็ออกอุบายให้แก่มานพผู้เป็น

---

๑. *เพทยาธร* หรือที่เรียกว่า *วิทยาธร* นี้ เป็นจำพวกเทวดาชั้นต่ำมีที่อยู่ระหว่างเทวโลก กับมนุษยโลก ซึ่งน่าจะมีความหมายว่า บนภูเขา นัยว่า เป็นผู้มีน้ำใจดีและวาจาสุภาพอ่อนหวาน มีราชา หรือหัวหน้าของตนเองปกครอง มีทั้งหญิงทั้งชาย ถ้าเป็นหญิง ก็เรียกว่า *วิทยาธรี* มักเคยมีเรื่องเกี่ยวข้องกับมนุษย์อยู่บ่อยๆ บางทีเรียกนามวิทยาธรว่า *กามรูปิน* (ผู้แปลงกายได้ตามความปรารถนา) และ *เขจร*, *นภาจร* (ผู้เคลื่อนไปในอากาศ) บางตำหรับว่า เป็นบริวาร หรือพวกบำเรอของ*พระอินทร*.

ศิษย์ๆจึงจับ*เพทยาธร*ได้ เกิดรบกัน *เพทยาธร*เอาพระขรรค์ฟันมานพศีรษะแตก มานพขว้างด้วยจักรเพชรถูกเพทยาธรขาขาด แล้วเหาะหนีไปได้ดังนี้.

ส่วนรูป*พระพฤหัสบดี* ถ้าจะเขียนต้องเขียนเป็นเทพฤษี มีสีกายเป็นสีแก้วไพฑูรย์ (สีเขียวมีน้ำเป็นรุ้งกลอกไปมา) ถ้ามีพาหนะด้วย ก็ต้องเขียนเป็นกวางทอง อาภรณ์ใช้แก้วมุกดาหาร มือนั้นถ้าจะให้มีของถือก็ควรถือกระดานชะนวน เพราะ*พระพฤหัสบดี*เป็นปุโรหิตของพวกเทวดาองค์หนึ่ง.

ตามตำนานดาวพระเคราะห์ว่า พระพฤหัสบดีนี้ก็คือเป็นพิภพก้อนหนึ่ง มีขนาดใหญ่รองจากพระอาทิตย์ คือ วัดเส้นผ่าศูนย์กลางได้ ๘๖,๐๐๐ ไมล์ มีเนื้อที่เป็นไมล์ตารางเหลี่ยม ๒๔,๕๗๑,๔๘๐,๐๐๐ มีกำลังเดินเร็วรอบดวงอาทิตย์ชั่วนาฬิกาหนึ่ง ถึง ๒๙,๒๐๓ ไมล์ และหมุนรอบตัวเองอีกชั่วนาฬิกาละ ๒๘,๐๐๑ ไมล์ มีกำลังความดูดวัตถุวินาทีละ ๔๒.๖๑ ฟีตและถือกันว่าในเวลากลางวัน*พระพฤหัสบดี*เป็นธาตุไฟ และเป็นธาตุน้ำในเวลากลางคืน มีแสงเหลือง ให้ความอบอุ่นชุ่มชื่น เป็นพระเคราะห์ที่ให้ความรู้วิทยาแก่มนุษย์ ที่เราถือกันว่าวันพฤหัสบดีเป็นวันครู พวกชาวโรมันยกย่องว่า เป็นเทวราชอันมีมหิทธิศักดิ์เทียม*พระอิศวร*.

พระศุกร

พระศุกร (สันสกฤต–ศุกฺร) เป็นเทพฤษี ตามตำหรับในปุราณะว่าเป็นโอรส *พระภฤคุปชาบดี* กับ *นางขยาติ* (เลื่องลือ)[๑] และมีธิดาชื่อ *เทวยาณี* เป็นมเหสีของ *ท้าวยยาติ* ในตระกูลจันทรวงศ์ มีหน้าที่เป็นปุโรหิตของ*ท้าวพลี*และพวกแทตย์ ในปางวามนาวตาร มีเรื่องเล่าว่าครั้งหนึ่งท้าวพลี (เป็นแทตย์)[๒] กำเริบฤทธิ์ ยกทัพขึ้นไปรุกราน*พระ-อินทร*และเทวดา *พระอินทร*ไปถาม *พระพฤหัสบดี*ผู้เป็นอาจารย์เพื่อหาอุบายแก้ไข *พระพฤหัสบดี*บอกให้แล้ว *พระอินทร*จึงไปเฝ้า*พระกัศยป-เทพบิดร* ตกลงเป็นอันต้องเชิญเสด็จ*พระนารายณ์*ให้อวตารเป็นพราหมณ์หนุ่มมีนามว่า*วามน* แล้วไปขอแดนดินต่อ*ท้าวพลี* ชั่ว ๓ ย่าง *ท้าวพลี*ก็อำนวยให้ *พระศุกร*ผู้เป็นอาจารย์อยู่ ณ ที่นั้น จะห้ามเท่าใด *ท้าวพลี*ก็ไม่ฟัง *พระศุกร*จึงได้หายตัวเข้าไปอยู่ในเต้าน้ำ *ท้าวพลี*จะรินเพื่ออุทิศให้เท่าใด อุทกในเต้าก็หาไหลออกไม่ *พระวามน*ทราบว่า *พระศุกร*เข้าไปคอยปิดทางน้ำเช่นนั้น จึงเด็ดยอดหญ้าคาตำเข้าไปใน

---

๑. บางคัมภีร์ว่า *พระศุกร* เป็นบุตรของ *พระกวี* *พระศุกร* มีชายาชื่อ *ศุศฺมา* หรือ *ศตปารวา*

๒. เนื่องจากเหตุที่*ท้าวพลี* ได้ประทานที่อันเป็นดินแดนทั้ง๓โลกนี้กระมัง เกจิอาจารย์บางคนจึงมีมติจนบัดนี้ว่า*ท้าวพลี* เป็นเจ้าของแผ่นดินทั้งหมด แต่เรียกนามเพี้ยนไปว่า *กรุงพาลี* ข้าพเจ้าเคยได้ยินในโองการหรือมนต์ของท่านพวกหมอ ๆ ออกนามอยู่บ่อย ๆ ซึ่งมานึกขำว่า ท่านผู้นั้นคงไม่รู้ว่า สิทธิแห่งแผ่นดินได้ตกมาเป็นของ *พระนารายณ์* แล้ว ขอให้ดูในปางวามนาวตาร.

พระศุกร

ปากเต้าน้ำ ถูก*พระศุกร*เจ็บปวดเป็นอันมาก ก็ไม่สามารถที่จะปิดทางน้ำไว้ได้ *ท้าวพลี*จึงรินน้ำออกอุทิศเป็นทักษิณาแก่พราหมณ์ ตามธรรมเนียมประเพณี

อนึ่ง ในคราวเทวาสุรสงคราม ซึ่ง*พระจันทร*เป็นตัวการไปลักพา*นางดารา* ชายา*พระพฤหัสบดี*มานั้น *พระศุกร*ซึ่งไม่ชอบกันกับ*พระพฤหัสบดี*มาก่อนแล้ว ก็ไปเข้าข้าง*พระจันทร*ช่วยรบกับ*พระพฤหัสบดี* ตลอดทั้งแทตย์และทานพ พวกศิษย์ของ*พระศุกร*ก็พลอยเข้าข้างอาจารย์ คือ เข้าข้างพวก*พระจันทร*เหมือนกัน

*พระศุกร*นี้นับว่าเป็นเทพเจ้าแห่งความรัก และความสวยงามตลอดถึงความเป็นสันติภาพ และจัดว่าเป็นเทวดานพเคราะห์องค์หนึ่ง ตามตำนานในโหราศาสตร์ว่า *พระอิศวร*เป็นเจ้าได้สร้างขึ้นจากคาวี ๒๑ ตัว โดยร่ายพระเวทให้คาวี (โค) ป่นละเอียด แล้วประพรมด้วยน้ำอมฤต ก็บังเกิดเป็นองค์*พระศุกร*ขึ้น มีสีกายประภัสสร มีวิมาณเป็นสีทอง ทรงโคอุสุภราชเป็นพาหนะ แล้วโปรดให้มีหน้าที่อีกอย่างหนึ่ง คือ เป็นผู้รักษาเขาพระสุเมรุเหลี่ยมทางทิศอุดร ส่วนตำนานนพเคราะห์บางแห่งว่า พระศุกรนี้เป็นดาวดวงหนึ่ง ดูเหมือนเราเรียกว่าดาวประจำรุ่ง มีรัศมีสุกสว่างมีแสงดังแสงเพ็ชร หรือเป็นพิภพก้อนหนึ่ง วัดผ่าศูนย์กลางได้ ๗,๖๖๐ ไมล์ มีเนื้อที่เป็นไมล์ตารางเหลี่ยมได้ ๑๗๕,๗๙๓,๐๐๐ ดาวพระศุกรนี้หมุนรอบตัวเอง รอบหนึ่งเป็นเวลา ๒๓ นาฬิกา ๒๑ นาฑี ๒๒ วินาฑี อยู่ห่างจากดวงอาทิตย์

๖๗,๒๔๕,๐๐๐ ไมล์ และเดินรอบดวงอาทิตย์ รอบหนึ่งเป็นเวลา ๒๒๔ วัน ๑๖ นาฬิกา ๔๘ นาฑี มีความดึงดูดวัตถุ วินาฑีละ ๑๓.๑๙ ฟีต.

ในมูลพยากรณ์แห่งตำนานนพเคราะห์ว่า *พระศุกรกับพระเสาร์* เป็นศัตรูกัน แต่*พระศุกร* กับ *พระอังคาร*เป็นมิตรกัน โดยมีนิทานเล่าว่าครั้งหนึ่ง *พระอังคาร*ไปเกิดเป็นกบ *พระเสาร์*เกิดเป็นงู *พระศุกร*เกิดเป็นรุกขเทวดา งูเห็นกบก็เข้าไล่จะกิน กบหนีเข้าไปในโพรงไม้ที่รุกขเทวดาอยู่ รุกขเทวดาก็ร้องตวาดงู งูตกใจก็ไม่ไล่กินกบ กบก็พ้นอันตรายดังนี้.

ส่วนการที่จะเขียนรูปพระศุกร ก็ควรเขียนเป็นรูปหน้าตาอย่างแทตย์ มุ่นชฎาอย่างฤษี เพราะเป็นปุโรหิตาจารย์ของพวกแทตย์และทานพด้วย สีกายเป็นสีประภัสสร (สีพระอาทิตย์แรกขึ้น) คือ สีจำปา มีประคำคล้องคอ ถ้าจะมีของถือก็ไม้เท้าอย่างฤษี ถ้าจะเขียนพาหนะด้วยก็เขียนเป็นโคดำ ขาวกับด่าง (อุสุภราช).

*พระศุกร*มีฉายาเรียกตามเรื่องราวของเธอหลายชื่อ เช่น *กวี* หรือ *กาพย์* (ผู้ประพันธ์), *มฆาภพ* (บุตรของมฆา), *โษทสานศุ* (ผู้มีรัศมี ๑๖ แฉก), *เศวต* (ขาว) ฯลฯ

พระเสาร์

พระเสาร์[๑]

*พระเสาร์*นี้ นัยว่าเป็นโอรสพระสุริยาทิตย์กับนางฉายา และบางทีก็ว่าเป็นเหล่ากอแห่ง*พระพลรามกับนางเรวดี* *พระเสาร์*ยังมีนามที่เรียกได้อีก เช่น อาร, โกณ, โกรฺท เป็นต้น และถือกันว่า เป็นเทพเจ้าแห่งการกสิกรรมและอารยธรรม ตามตำนานทางโหราศาสตร์ว่า *พระอิศวร*เป็นเจ้าได้ทรงสร้าง*พระเสาร์*จากพยัคฆ์ (เสือ) ๑๐ ตัว โดยร่ายพระเวทให้เสือนั้นป่นลง แล้วจึงทรงห่อด้วยผ้าสีดำประพรมด้วยน้ำอมฤต ก็บังเกิดขึ้นเป็นองค์เทพบุตร มีนามว่า*พระเสาร์* สีกายเป็นสีดำอสิต (บางแห่งว่าเขียว) นัยน์ตาร้าย (กฺรูรโลจน) มีขาพิการ (ปังคุ) อาภรณ์ก็สีดำ (นิลวาส) และมีเปลวเป็นรัศมี ๗ แฉก (สัปตารฺจี) พระเสาร์ย่อมมีปกติช้า (ศนิ) ไปไหนก็ช้า (สไนศฺจร) และเงื่อง (มันท) วิมานเป็นสีมรกต ทรงเสือเป็นพาหนะ แต่ตามตำหรับสันสกฤตเรื่อง "ปาราศรโหราศาสตร์" และ "ศานติสาร" กล่าวว่า *พระเสาร์*เกิดที่เมืองเสาราษฎร์โดยชาติเป็นศูทร์ ในกศยปโคตร โดยเพศเป็นนปุงสกลึงค์ (กะเทย) มีรูปร่างผอมสูง ผิวกายสีนิล นัยน์ตาสีน้ำผึ้ง ฟันใหญ่ ผมเหมือนขนลา นุ่งห่มผ้าสีดำ มีนิสัยช้า โดยฐานะเป็นคนใช้ อาวุธมีศูลและธนู ตำหรับนี้ว่า พาหนะใช้นกแร้ง หรืออีกอย่างหนึ่งว่า กาก.

---

๑. พระเสาร์นี้ ทางฮินดูนิยมเรียกว่า *ศนิ*

ส่วนมูลพยากรณ์แห่งชาติเวร ตามตำนานนพเคราะห์ว่า *พระเสาร์*กับ*พระราหู*เป็นมิตรกัน ดังนิทานที่ได้เล่าไว้ในประวัติ*พระราหู*และประวัติ*พระพุธ*แล้ว แต่เป็นศัตรูกันกับ*พระศุกร* ตามเรื่องนิทานที่ได้เล่าไว้ในประวัติ*พระศุกร*นั้น และ*พระเสาร์*กับ*พระอังคาร*ก็ยังเป็นศัตรูกันอีก โดยมีนิทานสั้น ๆ พอจะเล่าได้อยู่ ๒ เรื่อง ๆ หนึ่งว่า *พระเสาร์*ไปถือกำเนิดเป็นพระยานาค หรือ งู *พระอังคาร*ไปเกิดเป็นหมองู แล้วจับเองูนั้นไปทรมานให้คนดู ได้รับความลำบากมาก กับอีกเรื่องหนึ่งว่า *พระเสาร์*เกิดเป็นไม้ตะเคียน *พระอังคาร*เกิดเป็นคนมีนามว่า *พระยาโปริสาท* ในขณะที่ไปล่าสัตว์ในป่า ได้สะดุดตอตะเคียนเสี้ยนตำเท้าเจ็บปวดเป็นอันมากดังนี้ จึงเป็นมูลแห่งการพยากรณ์ทางโหราศาสตร์ โดยถือเอาวิถีโคจรของพระเคราะห์เหล่านี้เมื่อมาต้องกันเข้าก็เป็นบททำนายไปตามมูลแห่งนิทานนั้น ๆ แต่ตามปกติของ*พระเสาร์* เมื่อได้เข้าร่วมในใคร (เสวยอายุ) ก็มีแต่ส่วนทางชั่ว (กฤรูรทฤศ)

ส่วนตามตำนานดาวพระเคราะห์ ซึ่งนักดาราศาสตร์ได้ลงมติกันแล้วว่า *พระเสาร์*นี้ก็เป็นดาวดวงหนึ่ง โดยทางคำนวณ วัดผ่าศูนย์กลางได้ ๗๐,๕๐๐ ไมล์ คิดพื้นที่ของพิภพนี้เป็นไมล์ตารางเหลี่ยมได้ ๑๗,๖๘๘,๕๓๗,๐๐๐ และหมุนรอบตัวเอง นาฬิกาละ ๒๒,๔๗๖ ไมล์ และจะบรรจบรอบได้ใน ๑๐ นาฬิกา ๑๔ นาฑี ๒๓ วินาฑี เดินโคจรรอบดวงอาทิตย์ นาฬิกาละ ๒๑,๕๖๐ ไมล์ และจะบรรจบรอบได้

๑๐,๗๕๙ วัน ๕ นาฬิกา ๑๖ นาฑี และดาว*พระเสาร์*นี้มีรัศมีเป็นปลอกวงแหวนรอบดวง นับว่าเป็นดาวขนาดใหญ่รองจากดาว*พระพฤหัสบดี* สถิตย์อยู่ห่างจากดวงอาทิตย์ถึง ๘๘๖,๗๗๙,๐๐๐ ไมล์

และยังมีลัทธิในทางไสยศาสตร์ ซึ่งชนชาวอารยะผู้ใฝ่ใจในทางดาราศาสตร์ ได้กำหนดดาวพระเคราะห์เป็น ๕ เรียกว่า ปัญจนาคา ก็มีพระเสาร์อยู่ในจำพวกปัญจนาคาด้วยองค์หนึ่ง และยังจัดให้พระเสาร์เป็นผู้ประจำรักษาฤดูกาลด้วย คือ ฤดูวสันต (หมายถึงฤดูดอกไม้ผลิต้นฤดูฝน)

รูปของ*พระเสาร์*นั้น ต้องเขียนเป็นรูปมนุษย์ผู้มีร่างอันแข็งแรง มีรัตนมณีนิล เป็นทิพยาภรณ์อย่างเทวดา สีกายดำ มือถือศูล และธนู ขี่เสือ นัยน์ตาดุ ขาพิการ บนเศียรทำเป็นรัศมี ๗ แฉก.

พระราหู

*พระราหู*นี้ในทางไสยศาสตร์ว่า เป็นพวกแทตย์ เป็นบุตรท้าว *วิประจิตติ* กับ *นางสิงหิกา* เมื่อเกิดมีหางเป็นนาค มีที่อยู่ในอากาศ วิมานเป็นสีนิล มีครุฑเป็นพาหนะ ตามตำหรับโหราศาสตร์ทางตำนานนพเคราะห์ว่า *พระอิศวร*เป็นเจ้าได้ทรงสร้างพระราหูขึ้น โดยใช้หัวผีโขมด ๑๒ หัว มาปั่นลงแล้วประพรมด้วยน้ำอมฤต ก็บังเกิดเป็นองค์*พระราหู*ขึ้น นับตามลำดับเป็นองค์ที่ ๘ ของพวกเทวดานพ-เคราะห์ บางตำหรับที่กล่าวด้วยดาวนพเคราะห์ ได้จัด*พระราหู*ว่าเป็นดาวก้อนหนึ่ง และสมมติว่าโล*กมนุษย์ที่เราอยู่กันเดี๋ยวนี้แหละเป็น*ดาว*พระราหู* มีขนาดวัดเส้นผ่าศูนย์กลางได้ ๗,๙๑๗ ไมล์ มีเนื้อที่คิดเป็นไมล์ตารางเหลี่ยม ๑๙๗,๓๐๙,๐๐๐ หมุนรอบตัวเองใน ๒๓ นาฬิกา ๕๖ นาฑี ๔ วินาฑี ดาวพระราหู หรือโลกเรานี้ห่างจากดวงอาทิตย์ถึง ๙๒,๙๖๕,๐๐๐ ไมล์ และเดินรอบดวงอาทิตย์ครั้งหนึ่งกินเวลาถึง ๓๖๕ วัน ๖ นาฬิกา ๙ นาฑี (ที่เรานับว่าปี ๑) มีความดึงดูดวัตถุ ๑ วินาฑี ต่อ ๑๖.๐๘ ฟีต.

ส่วนสาเหตุที่*พระราหู*จะมีครึ่งตัวนั้น มีเรื่องเล่าว่า ในสมัยหนึ่ง *พระนารายณ์*ได้อวตารเป็นเต่า คือปางกุรมาวตาร เทวดาและอสูรร่วมกันตั้งพิธีกวนเกษียรสมุทรทำน้ำอมฤตได้สมปรารถนาแล้ว พระ-*ราหู*ได้แปลงตัวเป็นเทวดาเข้าไปในเทพชุมนุม จึงได้กินน้ำอมฤตด้วย

พระราหู

พระอาทิตย์, พระจันทร เห็นเข้าจึงได้ฟ้องต่อ*พระพิษณุ* (*นารายณ์*) พระพิษณุกริ้ว ขว้างด้วยจักรถูกกาย*พระราหู*ขาดไปครึ่งตัว อาศัยเหตุที่ได้ดื่มแล้วซึ่งน้ำอมฤต *พระราหู*จึงไม่ตาย ท่อนหัวไปอยู่ในอากาศเป็น*พระราหู* คอยจับ*พระอาทิตย์*และ*พระจันทร*กินหรืออม เพื่อเป็นการแก้แค้นอยู่เนือง ๆ ที่เราเรียกกันว่า จันทรุปราคา หรือสุริยุปราคา[1] มีอยู่เสมอ ๆ แทบทุกปีนั่นแหละ ส่วนท่อนหางที่ขาดออก ก็ไปเป็น*พระเกตุ*อยู่ในอากาศเหมือนกัน และนับในจำพวกเทวดานพเคราะห์ เป็นองค์ที่ ๙ *พระเกตุ*นี้แหละที่มีลูกเป็นดาวหางและพวกดาวจุติหรือดาวร่วงที่เราเรียกว่า ผีพุ่งไต้[2] ส่วนทางโหราศาสตร์ว่าเทวดานพเคราะห์ กล่าวถึงการที่*พระราหู*ได้กินน้ำอมฤตว่า สมัยหนึ่ง*พระเสาร์*ไปถือกำเนิดเป็นพระยานาค รักษาพระมหาสมุทร *พระอาทิตย์*เป็นพระยาครุฑ รักษาเขาสัตนาปริพันธ์ *พระพฤหัสบดี*เป็น*พระอินทร*รักษาเขาพระสุเมรุในคราวที่ความเป็นมิตรภาพจะแตกร้าวกัน จึงบังเอิญให้พระยาครุฑปรารถนาจะใคร่กินพระยานาค จึงตรงเข้าจับพระยานาคจะกินเป็นอาหาร พระยานาคสู้ไม่ได้ ก็หนีไปยังสำนัก*พระราหู*พระราหูก็ช่วยไล่พิฆาตพระยาครุฑ พระยาครุฑบินหนีไปยัง

---

๑. วิธีดาราศาสตร์ ที่ได้จากทางคำนวณวิถีโคจรของดวงดาวทั้งหลายแล้ว มีมติกันว่าการที่มีสุริยคราส หรือ จันทรคราส นั้น เป็นเพราะเมื่อดวงอาทิตย์ ดวงจันทร อยู่คนละฟากของดาวราหู (คือโลก) แล้ว เงาของโลกเรานี่แหละไปบังแสงอันเป็นรัศมีอาทิตย์ และ จันทร์ ซึ่งเราจะสังเกตได้ในเวลาที่มีสุริย์จันทร์ ว่าเป็นเงาดำ ๆ เข้าไปปิดหรือเคลื่อนผ่านไปในสุริยพิมพ์ จันทรพิมพ์ เท่านั้น

๒. ในเฉลิมไตรภพว่า *พระอิศวร* สร้าง *พระเกตุ* ขึ้นจาก *พระยานาค* ๙ ตัว สีกายเป็นสีทองลำ วิมานสีดอกบุษบา มีนาคเป็นพาหนะ บางตำหรับว่า พระเกตุนี้ก็คือ *พระสมุทร* ผู้ครอบครองทะเล แต่พาหนะว่าเป็นพระยามังกร.

สำนักของ*พระอินทร* *พระราหู*ก็ไล่ไป ณ ที่นั้น แต่ไม่ทัน พระยาครุฑมีความกระหายน้ำ จึงตรงไปดื่มน้ำอมฤต *พระอินทร*เห็นเข้าทรงพิโรธขว้างด้วยจักรเพชรถูกพระราหูกายขาดเป็น ๒ ท่อน แต่ไม่ตาย เพราะได้ดื่มน้ำอมฤตแล้ว สำหรับทั้ง ๒ ว่ากันดังนี้ จะเห็นได้ว่า วิธีกินน้ำอมฤตกับการที่*พระราหู*ต้องอาวุธขาด ๒ ท่อน ผิดกันอยู่เพราะเหตุใดไม่ทราบ ส่วนนิทานในตำนานนพเคราะห์ กล่าวถึงมูลแห่งชาติเวรในทางพยากรณ์โดยสำหรับทางโหราศาสตร์ว่า *พระอาทิตย์*กับ*พระเสาร์*เป็นศัตรูกัน *พระอาทิตย์*กับ*พระพฤหัสบดี* และ*พระอังคาร*เป็นศัตรูของ*พระราหู* ส่วน*พระราหู*กับ*พระเสาร์*เป็นมิตรกัน เพราะได้ช่วยเหลือกันมาตามที่ได้เล่าแล้วข้างต้นนั้น ส่วน*พระอังคาร*ที่ว่าเป็นศัตรูกับ*พระราหู*ด้วยนั้น มีนิทานอีกเรื่องหนึ่งต่างหากว่า ในสมัยกาลครั้งหนึ่ง *พระอังคาร*เกิดเป็นไม้เกตก์ *พระราหู*เกิดเป็นไฟ ไฟได้ไหม้ไม้เกตก์ มีเรื่องสั้น ๆ เท่านี้ ที่ถือว่าเป็นชาติเวรหรือเป็นอริกันระหว่าง*พระราหู* กับ *พระอังคาร*.

ในส่วนรูปร่างของพระราหูนั้น ถ้าจะเขียนก็เขียนได้เป็น ๒ อย่าง อย่างหนึ่งเขียนหน้าเป็นแทตย์ (หน้าดุคล้ายยักษ์) มีหางเป็นหางนาค (งู) มีที่อยู่ในอากาศ ควรให้นั่งเหนือเมฆหมอก สีกายเป็นสีทองสัมฤทธิ์ (สำหลัว) มีสุวรรณเป็นอาภรณ์ มีมือ ๒ มืออย่างธรรมดา อีกอย่างหนึ่งต้องเขียนเป็นรูปแทตย์ มีท่อนหัวอยู่ครึ่งตัว สีทองสัมฤทธิ์ (ที่เคยเห็นเป็นรูปยักษ์ สีเขียว มักจะทำเป็นรูปอมพระจันทร์).

พระกัศยป และ นางอทิติ

คณะเทพ

พระกศป (กัศยปเทพบิดร)

พระกศปนี้ บางแห่งเรียกว่า *พระกัศยปมุนี* ในสมัยไตรเพทถือกันว่า เป็นพระผู้สร้างองค์หนึ่ง จึงได้นามว่า*พระประชาบดี*[๑] และเพราะเหตุที่เป็นผู้ให้กำเนิดเทวดา มนุษย์ และสรรพสัตว์ ทั้งแทตย์, ทานพ, นาค, ครุฑ ปีศาจ ด้วยแล้ว จึงได้พระนามอีกว่า พระเทพบิดร หรือโลกบิดร, มหาบิดร เป็นต้น *พระกศป*มีที่สถิตย์ ณ *เหมกูฏบรรพต* นอกจากนี้ยังสมมติกันว่า *พระกศป*[๒] เป็นผู้แต่งโศลกต่าง ๆ ในฤคเวทเป็นอันมาก และแต่งพระเวทอื่นบางตอนอีกด้วย ทั้งว่ากันว่า พระมุนีองค์นี้ได้เป็นพระอาจารย์สอนศิลปศาสตร์แก่*ปรศุราม* (รามสูร) และ *พระรามจันทร*ด้วย.

---

๑. ตามรูปศัพท์ว่าเป็นใหญ่ในประชา คือมีความหมายว่า เป็นผู้สร้างใน มนูสำหิตาใช้เรียก *พรหมธาดา* และ *พระมนูสวายมภู* แต่ในพระเวทเคยใช้เป็นนามเรียก *พระอินทร, พระอาทิตย์, พระจันทร* และเทวดาอื่น ๆ อีกบางองค์ด้วย ในมานวธรรมศาสตร์นั้นหมายถึง *ทศฤษี* ซึ่งได้ระบุนามไว้ในหน้า ๖๕ ของหนังสือนี้แล้ว.

๒. อันคำว่า *กศป, กัศป กัสสปนี้* ย่อมมีความหมายอย่างเดียวกัน ว่าโดยนามหรือ สรรพนามแล้ว แปลได้ว่า เป็นผู้มีฟันดำ แต่คำนี้ในสมัยต่อมา มีพราหมณ์บ้าง ฤษีบ้าง พวกวรรณอื่น ๆ บ้าง พอใจใช้ชื่อนี้กันมีอีกมาก แม้ทางพระพุทธศาสนา *พระพุทธเจ้า* องค์ที่ ๓ ของเราก็ยังมีนามอย่างนี้ ตลอดจน *พระพุทธสาวก* องค์ที่เป็นประธานในการทำสังคายนาครั้งแรก ก็ชื่อนี้.

ใน รามายนะ ก็ดี มหาภารตะ ก็ดี และ ปุราณะ ก็ดี ได้กล่าวไว้ว่า *พระกศป* เป็นโอรส *พระมารีจิมุนี*[๑] ผู้เป็นมานัสบุตรแห่ง*พระพรหมา* กับ *นางสภูติ* (เหมาะเจาะ) ผู้เป็นธิดา*พระทักษะ*แล.

บางคนมีมติว่า *พระกศป*เป็นชาวคอเคสัส หรือ ชาวกัศมีร อยู่แถบทะเลคัสเบียน มีอัครมเหสีชื่อ *พระอทิติ* มเหสีฝ่ายซ้ายชื่อ *นางทิติ* และมีชายาอีก ๑๒ องค์ (บางแห่งว่า ๑๓ องค์) ซึ่งเป็นธิดา*พระทักษประชาบดี* *พระกศป*มีโอรสเป็นอันมาก เช่น พวกอาทิตย์ทั้ง ๘[๒] และพระวามน (คือนารายณ์อวตารปางที่ ๕) เป็นโอรสอันเกิดแต่ *พระอทิติ* ครุฑเกิดจาก*นางวินตา* นาคกับอรุณ[๓] เกิดจาก*นางกัทรุ* มารุต (ลม), แทตย์[๔] เกิดจาก*นางทิติ* ทานพ เกิดจาก

---

๑. ถ้าเป็นมารีจิ ก็เป็นชื่อของ *พระกศป*เอง โดยมีความหมายว่าเกิดจาก *มารีจิ* บางแห่งว่า *พระกศป* เป็นมานัสบุตรของ *พระพรหมา*เอง.

๒. นามอาทิตย์ ให้ดูประวัติ *พระสุริยาทิตย์*

๓. หมายถึงแสงตะวันเมื่อแรกขึ้น คือ สีแดงเรื่อ ในปุราณะกล่าวว่า เป็นสารถีของ *พระสุริยาทิตย์* แต่ในยุคไตรเพท เรียกแสงตะวันแรกขึ้นว่า อุษา และว่าอุษานี้เป็นธิดา *พระทโยส* คือฟ้า และว่า เป็น *ภคินี* แห่ง *พระอาทิตย์* ส่วนเกียรติคุณของอุษาว่ากันว่า มีความเมตตากรุณาแก่มนุษย์มาก มีดวงพักตร์อันยิ้มอยู่เป็นนิจ เธอเป็นอมฤต ไม่ตายไม่แก่ จึงได้นามว่า *เยาวนเทวี*.

๔. เป็นอสูรจำพวกหนึ่ง รวม ๆ กันอยู่กับทานพ มักเป็นปรปักษ์กับเทวดา มีการทำลายพิธีและรบกันอยู่เสมอ ๆ

นางทนุ (บางแห่งว่า นางทนุ เป็นบุตรีพระกศป) ปีศาจ[๑] เกิดจาก *นางโกรธวศา* (ขี้โกรธ) เป็นต้น.

พระกศปนี้ ตามคัมภีร์คัดบถพราหมณะ จัดเข้าไว้ในพวกสัปตฤษี[๒] ด้วยองค์หนึ่ง ฉะนั้น รูปของ*พระกศป* หรือ*พระกัศยป* จึงควรเขียนให้เครื่องทรงเป็นอย่างเทพฤษี[๓] คือ มุ่นเกศ หรือ โพกผ้า เป็น รูปชฎา นุ่งห่มด้วยโขมพัตถ์ (ผ้าขาว) มีประคำคล้องคอ มีสร้อยนวม และทองกร ถือไม้เท้าหรือมีไม้เท้าวางไว้ ผิวกายขาว.

---

๑. ถือกันว่าเป็นผี มีฐานะต่ำกว่ารากษสและอสูร บางตำหรับว่าพระพรหมาสร้างขึ้นพร้อมกับพวกอสูร ในมนูสํหิตาว่า เกิดแต่ *พระประชาบดี* องค์หนึ่ง ปุราณะว่า *พระกศป.*

๒. ฤษี ๗ ตนที่ว่านี้ คือ ๑. *โคดม* ๒. *ภรัทวาช* ๓. *วิศวามิตร* ๔. *ชมทัคนี* ๕. *วสิษฐ์* ๖. *กศป* ๗. *อัตริ* แต่ในมหาภารตะมีชื่อผิดไปอีกอย่างหนึ่ง คือ ๑. *มรีจิ* ๒. *อัตริ* ๓. *อังคีรส* ๔. *ปุลัสตยะ* ๕. *ปุลหะ* ๖. *กรตุ* ๗. *วสิษฐ์* ในมานวธรรมศาสตร์เรียกว่า *ทศฤษี* เติมชื่อจากคัมภีร์มหาภารตะเข้าอีก๓ตน คือ ๑. *ประเจตัส หรือ ทักษะ* ๒. *ภฤคุ* ๓. *นารท* สัปตฤษีนี้ จัดไว้ว่าเป็นดาว ๗ ดวงที่ปรากฏในฟ้ากพ้า คือ ที่เราเรียกกันว่า ดาวจรเข้ พวกฝรั่งเรียกว่า ดาวหมีใหญ่ ตรงกับภาษาสันสกฤตที่เรียกดาวจรเข้ว่า ดาวฤกษ์ ดาวฤกษ์ก็แปลว่า หมีเหมือนฝรั่ง

๓. ฤษี ว่าโดยศัพท์ดูเหมือนจะแปลกันว่า เป็นผู้มีปัญญาอันได้มาจาก *พระเป็นเจ้า* โดยชาติถือว่า เป็นพราหมณ์ชั้นสูง บางตำหรับจัดรับฤษีไว้ ๔ ชั้น คือ ๑. *ราชรรษี (เจ้าฤษี)*, ๒. *พรหมณรรษี (พรหมฤษี)*, ๓. *เทวรรษี (เทพฤษี)* ๔.*มหรรษี (มหาฤษี)* ฤษีทั้ง ๔ นี้ใครจะเป็นได้ถึงชั้นไร ก็แล้วแต่ผลอันจะบังเกิดจากภูมิธรรม หรือ การบำเพ็ญตบะกรรม.

ส่วนทางจีนดูเหมือนจะเรียกฤษีว่า *เซียนเหย่งหรือเซียนเต๋า* มีความหมายว่าผู้ไม่ตาย และบางตำหรับจัดแบ่งฤษีไว้ ๕ จำพวก คือ ๑. *เถียนเซียน* ดูเหมือนจะเป็น *เทพฤษี* อาศัยอยู่รอบเขาพระสุเมรุ, ๒. *เซียนเซียน* เขาจัดว่าเป็น *บุรุษฤษี* เร่ร่อนอยู่ในอากาศ, ๓. *เหย่งเซียน* นี้คือ *นรฤษี* อาศัยอยู่ในหมู่คน, ๔. *ตี้เซียน* หมายถึงภูมิฤษี อยู่ตามในถ้ำต่าง ๆ, ๕. *กุ้ยเซียน* นี่เป็นเปรตฤษี ไม่มีที่อยู่เป็นแห่งเร่ร่อนอยู่ทำนองอสุรกาย

อนึ่ง คำที่เรียกฤษีมีอยู่อีกหลายคำ ควรจะบอกความหมายเสียในที่นี้ คือ *สิทธา* หมายถึงฤษีที่ทรงคุณธรรมอย่างมั่นคง นัยว่า ผู้ที่ทรงคุณธรรมชั้นนี้ มีที่สถิตย์เป็นวิมานอยู่ระหว่างพื้นดินกับพระอาทิตย์ เห็นจะเป็นบนภูเขา *โยคี* หมายถึงผู้สำเร็จหรือกำลังศึกษาในทางโยคกรรม มักใช้เรียกพราหมณ์ ที่เที่ยวทรมานตนอยู่ในป่า *มุนี* หมายถึงพราหมณ์ที่มีความรู้ชั้นสูง ๆ เท่านน *ดาบส* หมายถึงผู้บำเพ็ญตบะเพื่อเผากิเลสมุ่งไปในทางทรมานกาย และจิต หวังผลใน โลกุตตรสุข *ชฎิล* นี่ก็เป็นคำเรียกฤษี แต่มีความหมายว่าเป็นนักพรตจำพวกหนึ่ง ที่มีผมมุ่นเป็นชฎา *นักสิทธิ์* คำนี้บางทีเอามาเรียกเป็นฤษีเหมือนกัน แต่นักสิทธิ์เป็นจำพวกครึ่งเทวดา ครึ่งมนุษย์ ทรงความบริสุทธิ์ยิ่งนัก มีที่สถิตย์ในอากาศ ระหว่างมนุษยโลก และ อาทิตยโลก นัยว่า มีจำนวนอยู่ถึง ๘๘,๐๐๐ ตน.

พระอทิติ (เทพมารดา)

อทิติ ตามรูปศัพท์ว่า ไม่มีที่สุด มุ่งความว่าสวรรค์ เพราะหาที่สุดไม่ได้ ภายหลังมาสมมุตให้เป็นรูปกเทพอันมีนามว่า *อทิติ* และว่าเป็นพระอัครมเหสี*พระกัศยปเทพบิดร* จึงเลยได้นามตามพระสวามี ว่าเป็น*เทพมารดา*บ้าง *โลกมารดา*บ้าง ในวิษณุปุราณะกล่าวว่า *พระอทิติ* เป็นธิดา*พระทักษประชาบดี* (บางแห่งว่าเป็นมารดาพระทักษะ) และเป็นชนนี *พระวิษณุ*เมื่อคราวอวตารเป็น*พระวามน* (คนเตี้ย) ทั้งเป็นชนนีพวกอาทิตย์ทั้งแปด[๑] คือ ๑ วรุณาทิตย์ ๒. มิตราทิตย์ ๓. อริยมนาทิตย์ ๔. ภคาทิตย์ ๕. องศาทิตย์ ๖. อินทราทิตย์[๒] ๗. ธาตราทิตย์ ๘. สุริยาทิตย์[๓] ส่วนที่สถิตนั้น คงอยู่ร่วมกับพระเทพสวามี คือภูเขาเหมกูฏ.

ตามในเรื่องกฤษณาวตารว่าได้*พระอทิติ*เคยแบ่งภาคไปเป็น*นางเทวกี* คือ ชนนีของพระกฤษณ์ครั้งหนึ่ง.

รูปโฉมของพระอทิตินี้ ควรเขียนเป็นรูปเทพนารีมีรัดเกล้าอัน

---

๑. ดูประวัติ *พระสุริยาทิตย์.*

๒. คือ *พระอินทร* ดูประวัติพระอินทร

๓. คือ *พระอาทิตย์* หรือที่เรียกว่า ดวงตะวัน

งามประดับอาภรณ์แต่เพียงสร้อยนวมกับทองกร ทรงโขมพัตถ์ภูษา ผิวกายขาวผ่อง นั่งอยู่บนแท่นศิลา หมายถึงภูผา*เหมกูฏ*[๑]

ในมัสยะปุราณะได้กล่าวถึง *พระอทิติ* ว่า เมื่อครั้งเทวดาและอสูรกวนน้ำอมฤตนั้น มีตุ้มหูเกิดขึ้นมาคู่หนึ่ง *พระอินทร* จึงนำไปถวาย *พระอทิติ* ต่อมามีเรื่องตุ้มหูคู่นี้ปรากฏในบรรดาคัมภีร์ปุราณะหลายเรื่องว่าตุ้มหูคู่นี้ได้ถูกขโมยไปไว้ในนคร *ปราคชโยติษะ* โดยอสูรชื่อ *นรกะ* แต่ในที่สุด *พระกฤษณะ* ก็ได้ไปนำมาถวายคืน *พระอทิติ* ซึ่งในขณะนั้นกำลังอยู่ในภาค *นางเทวกี* เป็นมารดา *พระกฤษณะ*

---

๑. ตามรูปศัพท์แปลว่า ยอดทอง อยู่เหนือภูเขาหิมาลัย เป็นภูเขาใหญ่บันแดนทางเหนือว่าเป็นแดนของพวก *กิมบุรุษ* กิมบุรุษนี้เห็นจะหมายถึงพวกกินนร ถ้าเป็นอิตถีเพศ ก็เรียกว่า *กินนรี* ที่พวกเราเข้าใจกันว่า เป็นครึ่งมนุษย์ ครึ่งนก คือ ไม่เหมือนมนุษย์และไม่เหมือนนก ฉะนั้น ในรูปศัพท์จึงแปลได้ว่า คนอะไรไม่รู้ คือ กิ–อะไร นร–คน ดังนี้.

พระอุมา

พระอุมา

พระอุมา หรือนัยหนึ่งเรียก*บรรพตี*หรือ*บารพตี*และ*พระมหาเทวี* บางแห่งเรียก*เหมวดี, ชคันมาต, ทุรคา* (ผู้เข้าถึงมิได้), *กาลี* และ*สยามา* (ดำ), *จัณฑี, จัณฑิกา* (ดุ), *ไภรพี* (น่ากลัว) แต่นามทั้งปวงนี้ก็เปรียบนามของพระอุมาองค์เดียว เป็นมเหสีพระอิศวร และเป็นธิดา*พระหิมวัต* (เขาหิมาลัย) กับ*นางเมนา*หรือ*เมนกา* บางตำหรับว่า*พระอิศวร*สร้าง*พระอุมา*ขึ้นเอง โดยเอาพระหัตถ์ขวาลูบพระอุระของพระองค์แล้ว ก็บังเกิดเป็นองค์*พระอุมา*ขึ้น และถือกันว่าเป็นศักติของ*พระอิศวร* ฉะนั้นจึงมีเครื่องหมายพระโยนีอยู่ด้วยกันกับศิวลึงค์ พระอุมามีโอรสกับพระอิศวร ๒ องค์ คือ *พระคเณศ* หรือที่เรียกกันว่า*วิฆเนศ* (หัวเป็นช้าง) ๑ *พระขันทกุมาร (สกันท)* ๑.

*พระอุมา*นี้ โดยมากมักทำไว้เพียง ๓ ภาค ในภาค ๑ ใจดีที่เรียกว่า*พระอุมา* หรือ *พระมหาเทวี* มีรูปเป็นนางงามผิวเนื้อเหลืองกระจ่างสะอาดหมดจด บางแห่งเขียนเป็น ๔ กร อีกภาค ๑ ดุและน่ากลัวที่เรียกว่า*พระนางกาลี*หรือ*นางภัทรกาลี* มีลักษณะกายอ้วนล่ำแข็งแรงผิวเนื้อดำหน้าดุสยายผมประบ่า มี ๑๐ แขน (บางแห่งว่ามี ๔ แขน) ถืออาวุธครบทุกมือ เช่น มือ ๑ ถือดาบ มือ ๑ ยกขึ้นประทานพร และอีกมือ ๑ ยกขึ้นต้อนรับผู้ที่บูชาเป็นต้น มีโลหิตหยดตามปากและตัว อาภรณ์แล้วไปด้วยมือคน ตัดสด ๆ มาร้อยประดับ และมีงูเป็นสังวาล

บางมือก็ถือกะโหลกหรือหัวยักษ์ตัดใหม่ ๆ บางทีก็ถือตรีประตัก บางทีก็เขียนเป็นรูปยืนเหยียบมหิษาอสูร ส่วนในภาคที่เป็น*ทุรคา*[๑] อีกภาคหนึ่ง ก็นับว่าเป็นภาคที่ดุร้าย รูปร่างน่าเกลียดน่ากลัว ใช้ศพเป็นตุ้มหู สร้อยคอแล้วไปด้วยกะโหลกผี มีซี่โครงคนผูกต่อกันแทนเข็มขัด มีผมอันยาวประลงถึงส้น นัยน์ตาทั้ง ๒ โปนแดงเป็นสายเลือด แลบลิ้นยาวออกมาจดทรวงอก นมก็ยานยาวถึงสะเอว เล็บมือเล็บเท้ายาวแหลมคมดุจเล็บสิงห์ นางมีอาวุธประจำหัตถ์ถึง ๑๒ อย่าง คือ จักร, ธนู, ตรี, ศูล, ขรรค์, หอก, กะบอง, ลูกธนู, ประตัก, โล่ห์, ขวาน, ระฆัง แต่บางตำหรับก็ว่า*พระทุรคา*มีลักษณะสีกายเหลือง รูปร่างงดงามอย่างภาค*อุมา* แต่ใช้เสือเป็นพาหนะ.

ในภาคที่ดุ (*กาลี*) มีผู้กลัวและบูชามาก *พระกาลี*โปรดเห็นเลือดและคนตาย เหตุนี้จึงมีการฆ่าคนบูชายัญ[๒] และบางพวกก็ทำร้ายร่างกายตนเองให้โลหิตออกเพื่อเป็นการบูชา[๓] และบางคราวใช้วิธีอีกอย่างหนึ่งที่จะให้*พระกาลี*ลืมการอยากเห็นคนตายและโลหิตคน จึงทำ

---

๑. นามว่าทุรคานี้ มีขึ้นในครั้งเมื่อเธอปราบอสูรตนหนึ่ง ชื่อ *ทุรคะ* ซึ่งเป็นผู้กระทำให้โลกได้รับความเดือดร้อน.

๒. บัดนี้รัฐบาลอังกฤษห้ามไม่ให้ทำพิธีนี้เสียแล้ว

๓. พวกแขกเจ้าเซ็นที่เอามีดกรีดศีรษะโดยหวังบุญ น่าจะเนื่องจากพิธีนี้บ้างกระมัง

พิธีอีกชะนิดหนึ่งเรียกว่าตันตระ คือทำให้พระเทวีมัวเพลิดเพลินแต่ในการสร้าง[๑]

*พระอุมา*ปางที่เป็น*กาลี*นี้ดุร้ายนัก เคยมีเรื่องเล่าว่าแม้แต่*พระอิศวร*เทพสวามียังต้องยอมกลัว เช่น ครั้งหนึ่งนางมีประสงค์จะปราบอสูรทารุณตนหนึ่ง อสูรตนนั้นมีฤทธิ์มาก เมื่อพระนางฆ่ามันทีไรโลหิตตกถึงแผ่นดิน มันก็เกิดขึ้นมาใหม่ตั้งพัน เพื่อแก้ข้อนี้พระนางจึงต้องคอยสูบกินโลหิตอสูรตนนั้น มิให้ตกลงยังพื้นพระธรณีพร้อมกับการสังหาร พระนางจึงเอาชนะได้ รูปในภาคนี้จึงมักเขียนในท่าที่มีมือถือเศียรอสูร และเมื่อพระนางได้สังหารอสูรตนนั้นสมประสงค์แล้วด้วยความร่าเริงบันเทิงใจเธอก็แผลงฤทธิ์เป็นการฉลอง ในที่สุดก็ยกเท้าขึ้นจะกระทืบโลก เทวดาและมนุษย์ก็จะถึงซึ่งความพินาศสิ้น จึงพากันไปทูล*พระอิศวร* แต่*พระอิศวร*ก็ไม่กล้าจะไปห้ามพระนางได้ แต่ก็รู้อยู่ว่า พระนางย่อมมีความเคารพต่อ*พระอิศวร*ผู้เป็นเทพสวามี *พระอิศวร*จึงลงไปนอนแทนพื้นโลกในขณะที่พระนางจะกระทืบเท้าลง จึงแลเห็น*พระอิศวร*ลงไปนอนอยู่แทบเท้าของพระนาง ๆ ก็เลยต้องงดไม่กล้ากระทืบลง โลกจึงคงเป็นอยู่ได้จนทุกวันนี้ เทวดาและมนุษย์ก็ได้รับความผาสุขด้วยอุบายของ*พระอิศวร* ฉะนี้

---

๑. คือการเสพเมถุนนี้ ก็คล้ายพิธีเข้ากะฎีของแขกจำพวกหนึ่ง ซึ่งเคยกล่าวกันมาว่าเพื่อการหาบุญของเขา มีวันหนึ่งทั้งหญิงทั้งชายเข้าไปประชุมในกะฎี (โบสถ์แขก) มืดๆ แล้ว ต่างก็คลำหากัน ถ้าถูกคู่ฝ่ายหนึ่งเป็นหญิง และฝ่ายหนึ่งเป็นชาย ก็ต้องเสพเมถุนธรรมกัน นัยว่า ถ้าจับได้พี่น้องหรือพ่อแม่ยิ่งได้บุญมาก (อุจาดและลามกเต็มทน) แต่พิธีเช่นนี้ทราบว่า รัฐบาลอังกฤษก็ ได้ห้ามแล้วเหมือนกัน

ในตอนนี้มักจะเขียนรูป*พระนางกาลี*เป็น ๔ มือ ถือคทายอดเป็นกะโหลกหัวคน อีกมือหนึ่งถือเศียรอสูร ผมยาวประบ่า ยื่นแลบลิ้นมีโลหิตหยดตามปากและเปรอะตามมือ ผู้ที่นับถือมักเรียกนามว่า *พระแม่เจ้ากาลี*[๑]

อนึ่ง น่าจะเล่าถึงประวัติอดีตชาติของ*พระอุมา* ย้อนถอยหลังขึ้นไปอีกสักหน่อยว่า พระอุมาได้เคยถือกำเนิดเป็น*พระสตี*ธิดา*พระทักษะประชาบดี* และเป็นมเหสีของ*มุนีภพ*คือ*พระอิศวร*นั้นเอง ครั้งนั้น*พระทักษะ*กระทำพิธียัญญกรรมเป็นการใหญ่ ได้เชิญพวกลูกเขยทั้งหมดมาในงานนั้น เว้นแต่พระอิศวรผู้เป็นสวามีของ*พระสตี* *พระสตี*จึงได้ไปต่อว่าพระทักษะผู้เป็นบิดา ๆ กลับกล่าววาจาสบประมาท*พระอิศวร*ว่าประพฤติตนเลวทรามต่าง ๆ ไม่สมควรจะเชิญมาในยัญญกรรมของเธอ พระสตีน้อยพระหฤทัยจึงทำลายชนมชีพเสีย แล้วก็ไปเกิดเป็นธิดา*พระหิมวัต*กับ*นางเมนกา* มีนามว่า*พระอุมา*หรือ*บรรพตี* เมื่อ*พระอิศวร*ทราบว่า*พระสตี*ทำลายชนมชีพด้วยเหตุ*พระทักษะ*สบประมาทเธอเช่นนั้น ก็ทรงพิโรธ จึงไปทำลายพิธียัญญกรรมและทำโทษ*พระทักษะ*แล้ว[๒] *พระอิศวร*เองมีความโทมนัสระลึกถึง*พระสตี* จึงออกประพฤติ

---

๑. ในรูปที่ทำเป็นแลบลิ้นนั้น เป็นภาคหนึ่งของอาการอาย หรืออาการตกใจ ที่ได้เห็น*พระอิศวร* ลงไปนอนแทนพื้นโลก ที่เทวาลัยในเมืองมิรซาปุระริมแม่น้ำคงคาเชิงภูเขาวินธัยนั้น มีการบูชาพระนางกาลีถึงขนาดที่เรียกกันว่า เลือดไม่แห้ง.

๒. ภาคนี้ พระอิศวรมีนามว่า *วีรภัทร* ดูประวัติพระอิศวร.

พรตไปสำนักอยู่ยังเชิงเขาหิมาลัย ขณะนั้นมีแทตย์ตนหนึ่งชื่อ *ตารกะ* (รามเกียรติ์เรียก*ตรีปุรัม*เป็นแทตย์) บำเพ็ญตบะมีอานุภาพมาก ทวยเทพวิตกว่าจะรังแกโลก จึงได้จัด*พระกามเทพ*[๑] เอาปุษปศรไปยิง*พระอิศวร*เพื่อให้บังเกิดความรักกับ*พระอุมา* สำหรับจะได้เกิดโอรสเพื่อปราบท้าว*ตารากาสูร* ก็เป็นการสมหวังของทวยเทพ *พระอุมา*ก็ได้*พระอิศวร*เป็นเทพสวามีแต่นั้นมา แล้วจึงเกิดกุมารองค์หนึ่งชื่อ*พระขันท* (*สกันท*) พระขันทได้ฆ่า*ตารากาสูร*ตายตามความปรารถนาของทวยเทพ.

---

๑. ดูประวัติ*พระกามเทพ.*

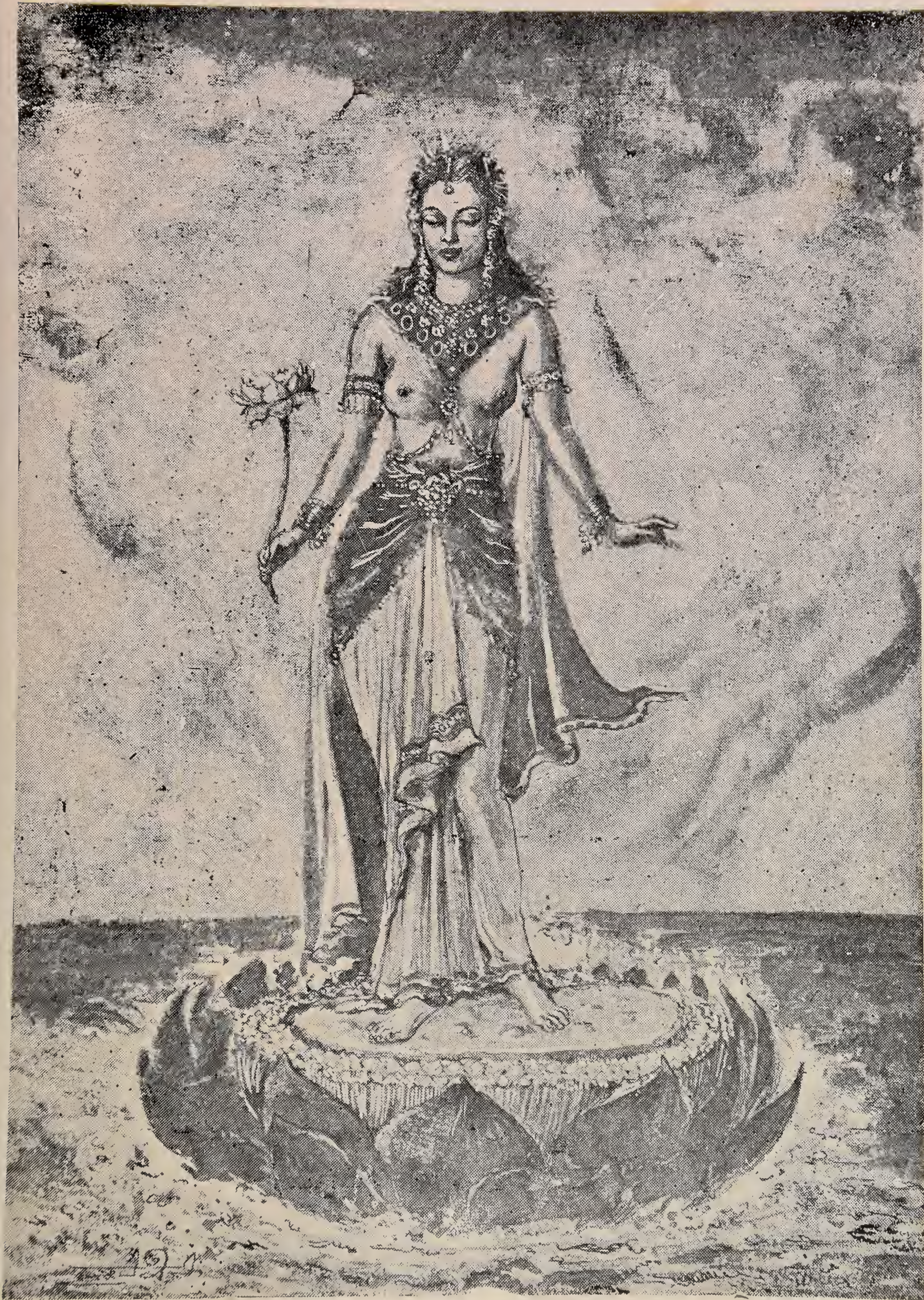
พระลักษมี

พระลักษมี ในไตตีรียสันหิตาว่าเป็นมเหสีพระนารายณ์ นามของพระลักษมีเรียกกันหลายชื่อ ซึ่งบางคนอาจเข้าใจว่าพระนารายณ์มีเมียหลายคนก็ได้ แต่ที่แท้ก็คือเป็นนามของพระลักษมีองค์เดียว เช่นเรียกว่า *พระศรี, ภควดี, ปัทมา, ชลธิชา, โลกมาตา* เป็นต้น

*พระลักษมี*มีกำเนิดจากฟองน้ำ ในคราวเทวดาและอสูรกวนเกษียรสมุทรทำน้ำอมฤต[๑] จึงได้นามว่า*ชลธิชา* (เกิดแต่น้ำ) หรือ *กษีราพธิตนยา* (ลูกสาวแห่งทะเลน้ำนม) ในขณะที่ผุดขึ้นมานั้นนั่งมาในดอกบัวและมือถือดอกบัวด้วย จึงมีอีกนามหนึ่งว่า*ปัทมา*หรือ *กมลา* แต่ในอภิธานฮินดู (Hindu Classical Dictionary by J. Dowson

---

๑. น้ำอมฤตเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่ผู้ใดได้ดื่มแล้วก็ไม่มีตาย มีเรื่องย่อ ๆ ตามรามายณะว่า เมื่อ *พระฤษีทุรวาส* สาปให้ *พระอินทร* และบริวารจะต้องแพ้แก่ศัตรูแล้ว พวกเทวดาก็พากันวิตก จึงพากันไปเฝ้าพระเป็นเจ้า ตกลงให้ทำน้ำอมฤต เพราะว่าถ้าไม่ตายแล้ว ถึงแพ้ก็เหมือนไม่แพ้ พระเป็นเจ้า (*พิษณุ*) ก็เข้าช่วยอำนวยการ คือ เอา *เขามันทระ* เป็นไม้กวน เอา *พระยาวาสุกรี* (นาค) เป็นเชือกพันเข้ารอบเขานั้นแล้ว เทวดากับอสูรเข้าชักสายเชือกนั้น ฝ่ายละข้าง เทวดาดึงข้างหัว อสูรดึงข้างหาง เขามันทระก็หมุนไปมาในเกษียรสมุทร อย่างชักสว่านเรานี่แหละ *พระนารายณ์* กลัวว่าโลกจะทะลุ จึงอวตารเป็นเต่าไปรองรับไว้ ปางนี้เรียกว่า *กูรมาวตาร* หรือ *กัจฉปาวตาร* เมื่อการกวนน้ำทะเลสำเร็จแล้ว ก็บังเกิดน้ำ

พระลักษมี

Page 176) ว่าในคำภีร์วิษณุปุราณะกลับว่า *พระลักษมี*เป็นธิดาของ*พระฤษีภฤคุกับนางขยาติ* และยังกล่าวต่อไปอีกว่า*พระลักษมี*เป็นมารดา*พระกามเทพ*ด้วย

พระลักษมี มีคุณสมบัติเป็นอย่างเอก และถือกันว่าเป็นเทพ-นารีผู้อำนวยโชค มีน้ำพระหทัยเมตตาปราณีอยู่เป็นนิจ ทั้งว่าเป็นตัวอย่างแห่งนางที่งามตลอดถึงรูปและกิริยามารยาท มีวาจาอันยวนเสน่ห์และไพเราะ ทั้งถือกันว่าเป็นผู้นำมาซึ่งความเจริญทุกประการ จึงเรียกว่า *พระภควดี* นับกันว่าเป็นผู้อุปถัมภ์บรรดาสตรีทุกชั้น ส่วนรูปมักเขียนเป็นสตรีที่งามยิ่ง มี ๒ กรอย่างธรรมดา (บางแห่งก็ว่ามี ๔ กร) สีกายเป็นสีทอง เสื้อทรงสีเหลือง นั่งหรือยืนบนดอกบัวและมือถือดอกบัว

อนึ่ง*พระลักษมี*มักจะเป็นคู่สังวาสกับ*พระนารายณ์*เสมอ ๆ เช่น*พระนารายณ์*อวตารเป็น*พระราม* *พระลักษมี*ก็ตามไปเกิดเป็น*สีดา* ในปาง*กฤษณาวตาร*ก็ไปเป็น*นางรุกมิณี*, ปาง*ปรศุรามาวตาร*เป็น*นางธรณี*, ปาง*วามนาวตาร*เป็น*นางกมลา*เป็นต้น

อมฤต พวกเทวดาแย่งกินได้ด้วยอุบาย ส่วนพวกอสูรมัวหลงกลไม่ได้กินก็เกิดการรบกัน พวกเทวดาไม่รู้จักตายก็ย่อมชนะอสูรได้ เพราะเหตุนี้จึงเป็นมูลให้เทวดาไม่มีการตายอยู่จนทุกวันนี้ ซึ่งถ้าจะนึกถึงความเป็นกลางแล้ว อสูรก็ควรมีส่วนได้ดื่มบ้างเหมือนกัน เพราะได้ช่วยกันออกเรี่ยวออกแรงเท่ากัน ครั้นได้ผลสิ พวกเทวดาพากันโกงเสียฉิบ

พระสรัสวดี

*พระสรัสวดี*เป็นชายาของ*พระพรหมา* นามของ*พระสรัสวดี*บางทีก็เรียกว่า *พระพราหมี* และถือกันว่าเป็นเจ้าแม่–ผู้อุปถัมภ์การศึกษา มีพระสิริรูปโสภา สีกายขาวผ่อง มีอาภรณ์แก้วขาว (เพชร) สวมรัดเกล้าน้อย ๆ อย่างงาม มี ๔ กร หัตถ์หนึ่งถือพิณ[๑] หัตถ์หนึ่งถือดอกบัว หัตถ์หนึ่งถือถ้วยน้ำ[๒] หัตถ์หนึ่งถือคัมภีร์ แต่ภาพเขียนบางแห่งเคยเห็นถือแต่อย่างเดียวหรือ ๒ อย่างก็มี มักประทับบนแท่นดอกบัวหรือประทับบนหลังนกยูง บางทีก็ว่าใช้หงส์เป็นพาหนะ

*พระสรัสวดี*นี้ในมหาภารตะถือกันว่าเป็นผู้ให้กำเนิดน้ำอันบริสุทธิ์[๓] สำหรับทำความชุ่มชื่น เพื่อความผาสุกหรือความสมบูรณ์ของพันธุ์รุกขชาติและสรรพสัตว์ กำเนิดของ*พระสรัสวดี*นั้น ในสมัยปุราณะว่าเมื่อ*พระพรหมา*ได้เกิดมาแล้ว มีประสงค์จะสร้างสัตว์, มนุษย์, เทวดา, อสูร และสรรพพืชพันธุ์ใด ๆ ในโลก จึงได้สร้างนางขึ้นองค์หนึ่ง มีนามว่า*ศตะรูปา*[๔] ก็คือองค์*พระสรัสวดี*นี้แหละ ต่อแต่นั้นมา*พระพรหมา*และ*พระสรัสวดี*ก็ได้ช่วยกันสร้างสรรพสิ่งทั้งปวงให้เกิดขึ้น

---

๑. เพราะถือกันว่า เป็นเจ้าแม่แห่งการดนตรี ขับร้อง

๒. เพราะถือกันว่า เป็นเจ้าแม่แห่งน้ำ

๓. ดูกำเนิดแม่พระคงคา หน้า ๗๘

๔. *พระสรัสวดี*นี้ในมหาภารตะเรียกอีกนามหนึ่งว่า *วาจ* ซึ่งหมายถึงมีวาจาไพเราะและในปางที่*พระพรหมา* แบ่งพระองค์ออกเป็นชายครึ่งหนึ่ง หญิงครึ่งหนึ่ง ส่วนที่เป็นหญิงคือ *พระศตะรูปา* ส่วนที่เป็นชายมีนามว่า *วิราช*

พระสรัสวดี

ในโลกตามความปรารถนา และว่ากันว่า*พระสรัสวดี*เป็นผู้เริ่มคิดตั้งอักษรเทวนาครี[๑] และภาษาสันกฤต[๒] ทั้งพอพระหทัยอุปถัมภ์ในทางอักษรศาสตร์, วิทยาศาสตร์ด้วย

ในบางตำหรับกล่าวว่า *พระสรัสวดี*เคยเป็นมเหสีของ*พระพิษณุ* ร่วมพระสวามีกับ*พระลักษมี*และ*พระคงคา* มีนัยต่อมาว่า *พระสรัสวดี*ถือตัวว่าเป็นผู้มีวิชาความรู้ไม่ยอมหย่อนแต้มมเหสีอื่น ข้าง*พระพิษณุ*เห็นที่จะไม่ได้การ จึงได้ตกลงคิดแยก*พระสรัสวดี*ประทานให้ไปเป็นชายา*พระพรหม*าและแยก*พระคงคา*ให้เป็นชายา*พระศิวะ* (อิศวร) องค์*พระพิษณุ*จึงเหลือไว้แต่*พระลักษมี*องค์เดียว[๓]

---

๑. กำเนิดของอักษร*เทวนาครี* นี้เนื่องจากอักษร *เฟนิเซียน* ภายหลังเมื่อได้มีการเปลี่ยนแปลงอักษรเฟนิเซียนกันบ้างแล้ว จึงได้นามว่า อักษร*พราหมี* ซึ่งตรงกับพระนามของ *พระสรัสวดี* อักษรชนิดนี้นักโบราณคดีได้เคยพบหลักศิลาจารึกของ *พระเจ้าอโศก* ซึ่งได้จารึกไว้เมื่อ พุทธศตวรรษที่ ๓ แต่ต่อ ๆ มาพวกอินเดียต่างพวกก็ต่างคิดเปลี่ยนแปลงตัวอักษรไปทีละเล็กละน้อย กระทั่งรูปของตัวอักษรได้แตกต่างกันเป็น ๒ ภาค คือภาคหนือของอินเดียใช้เขียนอักษรบนกระดาษตัวอักษรเป็นเหลี่ยม ๆ ซึ่งเรียกว่า*อักษรเทวนาครี* ส่วนอินเดียภาคใต้ใช้จารึกลงบนใบลานมีตัวอักษรกลม ๆ เรียกว่า *อักษรคฤนถ์* หรือ *ครันถ์* ซึ่งตัวอักษรคฤนถ์นี้แหละได้กลายมาเป็นอักษรขอมและไทยเราบัดนี้

๒. เป็นภาษาพราหมณ์เก่าในอินเดีย ซึ่งแปลว่า ได้จัดเข้าระเบียบเรียบร้อยดีแล้ว และถือกันว่าเป็นสำเนียงอันไพเราะ ไม่ยุ่งเหยิงเลอะเทอะอย่างจำพวก *ปรากฤต*

๓. *พระพิษณุ* (นารายณ์) แม้จะมีฤทธิ์เดชปราบใคร ๆ ได้ทั่วจักรวาล แต่ก็ยังปราบเมียตัวไม่ได้ ที่รีบแยกให้ไป เหลือไว้แต่*พระลักษมี*องค์เดียวนี้ กลับมาตรงกับความนิยมสมัยใหม่ ๆ (ฝรั่ง)

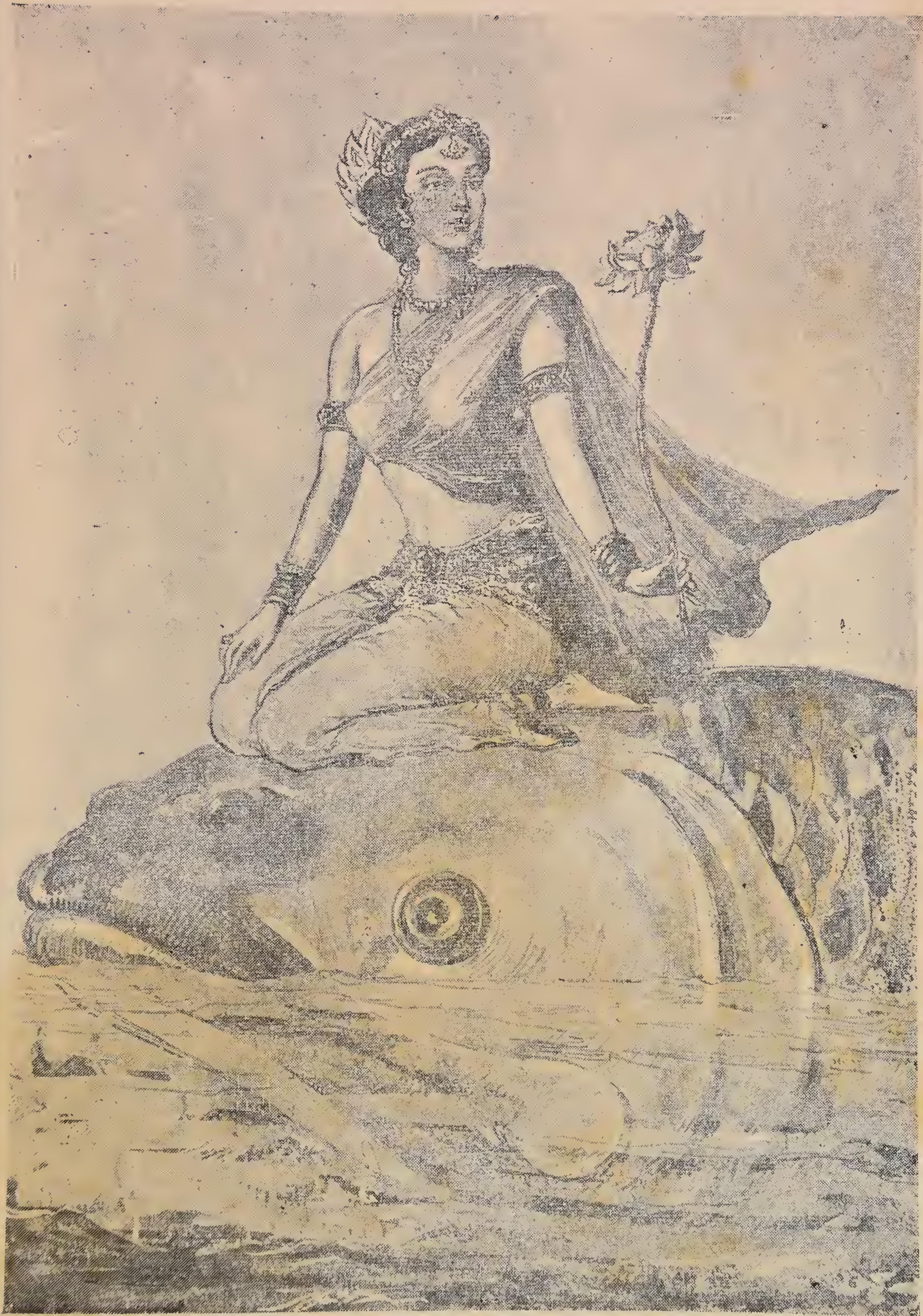
พระคงคา (น้ำ)

พระคงคานี้ ตามพระเวทว่า เป็นธิดาองค์แรกของ*พระหิมวัต* หรือ *หิมพานต์* กับ *นางเมนา* และเป็นเชษฐภคินี ของ *พระอุมา* พระสวามีของ*พระคงคา* ก็คือ*พระศิวะ (อิศวร)*[๑] ฉะนั้น *พระคงคา*กับ *พระอุมา* จึงเป็นผู้ร่วมชนก, ชนนี สวามีองค์เดียวกัน *พระคงคา*มีนามเป็นมาก แต่ที่ใช้อยู่บ่อย ๆ นั้น เรียกตามเรื่องที่มีขึ้น เช่น ชาหนวี[๒]

---

๑. มีเรื่องเล่าว่า ในชั้นแรก*พระคงคา* เป็นมเหสีของ *พระพิษณุ* ภายหลังเกิดหยุกหยิกกันอย่างไร ระหว่างมเหสีด้วยกันที่ *พระพิษณุ* จะปราบไม่ลง จึงได้ประทาน *พระคงคา* ให้ไปเป็นชายา *พระศิวะ* แต่ในอภิธานฮินดู (Hindu Classical Dictionary by J. Dowson. Page 108.) ว่า*พระคงคา* เป็นมเหสีท้าว *ศานตนุ* ซึ่งเป็นราชาของชนชาว*ลูนาร์* (Lunar) ในอภิธานอินเดีย-อังกฤษ (Anglo...Indian Dictionary Page 183-61) ว่า ชาว*ลูน่าร์* อยู่ในแว่นแคว้น *พาราณสี* (Benares) ฉะนั้น*ท้าวศานตนุ*ก็คงเป็นกษัตริย์ครองนครพาราณสีนั้นเอง และปรากฏว่า*พระคงคา*ได้มีโอรสกับกษัตริย์พระองค์นี้ด้วย ชื่อ *ภิษมะ* หรือ *คงเคยะ* (Bhishama or Gangeya)

๒. *พระคงคา* ถูกสมมุติให้เป็นธิดาพระฤษี *ชาหนุ* จึงได้นามว่า *ชาหนวี* ปรากฏตามกำเนิดของ*พระคงคา*ว่า ในคราวที่ลงมาจากสวรรค์ได้ไหลตามรอยรถ *พระภคีรถ*ผ่านเข้าไปในมณฑลพิธีพระ*ชาหนุ* พระดาบสโกรธเลยกลืนพระคงคาเข้าไปทั้งหมดภายหลังได้รับความวิงวอนกันอย่างไร พระดาบสจึงปล่อย *พระคงคา* ให้ออกทางช่องหู เหตุที่พระคงคาต้องเข้าไปอยู่ในท้องและไหลออกจากหูพระดาบสนี้แหละเขาจึงสมมุติให้เป็นเสมือนธิดาพระดาบส.

พระคงคา

ภาคีรถี[๑] *สาคร*[๒] บางตำหรับเรียกว่า *พระตรีเวณี*[๓] ตามรูปที่เขียนมาจากอินเดีย เขียนเป็นรูปนางงาม มี ๓ เศียร ทุกเศียรมีรัดเกล้าน้อยๆ มีกร ๖ กร บางทีถือคัมภีร์บ้าง ดอกบัวบ้าง นั่งบนหลังปลาเป็นพาหนะ สีกายขาว มีรัศมีขาว

*พระคงคา*นี้ แต่เดิมถือกันว่า มีอยู่แต่บนสวรรค์เท่านั้น พึ่งจะลงมาสู่มนุษยโลกในครั้งที่*ท้าวภคีรถ*สำเร็จการพิธีอัญเชิญเท่านั้น ดังมีเรื่องกำเนิด*พระคงคา*พอจะเล่าย่อ ๆ ให้ฟัง คือ ในครั้งต้นกฤดายุค กุมารหกหมื่นของ*ท้าวสัคร* (กษัตริย์สุริยวงศ์ ครองนครอโยธยา) ต้องตายโดยฤทธิ์ของ *พระกบิล* (นารายณ์แปลง) เมื่อคราวไปตามม้าสำคัญของ*ท้าวสัคร* จำเป็นที่จะต้องชำระด้วยน้ำ*พระคงคา* จึงจะพ้นบาปไปสวรรค์ได้ *ท้าวสัคร*จึงตั้งพิธีอันเชิญแม่*พระคงคา* แต่ไม่เป็นผลสมความปรารถนา ท้าวสัครก็หาได้ละความเพียรไม่ ได้กระทำพิธี

---

๑. มีความหมายว่า เกิดแต่*ภคีรถ* เพราะการที่พระคงคาจะลงมาสู่มนุษยโลกได้ก็ด้วย*ท้าวภคีรถ*ตั้งพิธีบำเพ็ญตบะกรรมอัญเชิญอย่างเคร่ง พระเป็นเจ้าจึงโปรดให้พระคงคาลงมาตามความปรารถนาของ*ภคีรถ*

๒. นี้ก็หมายความว่าเกิดแต่ *สัคร* เพราะในการอัญเชิญ*พระคงคา*ลงมาในโลกนั้น *ท้าวสัคร* เป็นผู้เริ่มความปรารถนา และตั้งต้นทำมาก่อนใคร ๆ แต่หาสำเร็จไม่ กระนั้น ลูก, หลาน, เหลน, หลือ ก็พยายามทำกันต่อ ๆ มา จนถึง *ท้าวภคีรถ*ผู้เป็นหลือของท้าวสัคร จึงสำเร็จได้ พระคงคาจึงได้นามว่า สาคร อันเป็นนามของ*ท้าวสัคร* ผู้เริ่มทำพิธีครั้งแรก.

๓. เป็นชื่อของ*ประยาค* คือที่แม่น้ำคงคา, ยมุนา และสรัสวดีมาบรรจบกัน

นั้นอยู่จนสิ้นพระชนม์ชีพ ทายาทคือ *ท้าวอังศุมัต*ผู้เป็นหลาน*ท้าวสัคร* และ*ท้าวทิลีปะ*ผู้เป็นเหลนจนถึง*ท้าวภคีรถ*ผู้เป็นหลือของ*ท้าวสัคร* ก็ได้รับทำพิธีอัญเชิญแม่*พระคงคา*ต่อ ๆ กันมา พึ่งสำเร็จความปรารถนาเมื่อตอน *ท้าวภคีรถ* แม่*พระคงคา*จึงได้มาสู่ยังมนุษยโลกโดยไหลไปทางสระวินทุ แล้วแยกออกเป็น ๗ สาขาไหลไปทางตะวันออก ๓ สาขา คือ แม่น้ำ นลินี, หลาทินี, ปาพนี ส่วนทางตะวันตกนั้นไหลไปเป็นแม่น้ำจักษุ ๑ แม่น้ำสีดา ๑ แม่น้ำสินธุ ๑ รวม ๓ สาขา สายกลางนั้นไหลตามรอยรถ *ท้าวภคีรถ* ที่เรียกกันว่า ลำ*แม่พระคงคามหานที* นับว่าเป็นแม่น้ำที่ศักดิ์สิทธิ์ใช้ล้างบาปได้ นิยมกันว่า ต้นน้ำไหลลงมาจากสวรรค์ เมื่อ*พระคงคา*ได้ไหลไปชำระอัฐิกุมาร[๑] ของท้าวสัครแล้ว

---

๑. โอรส ๖ หมื่นของ*ท้าวสัคร* ที่ต้องเสียชนม์ชีพนั้น มีเรื่องว่า *ท้าวสัคร* ตั้งพิธีอัศวเมธ *พระอินทร์*แปลงเป็นรากษส ลักเอาม้าสำคัญขององค์พิธีนั้นไป*ท้าวสัคร*ใช้ให้กุมารทั้ง ๖ หมื่นไปตามหาม้าบนพื้นโลกก็ไม่พบ จึงขุดลงไปหาม้าในแผ่นดินลึกกว่า ๖ หมื่นโยชน์ก็ยังไม่หยุด เทวดาและสัตว์ได้รับความเดือดร้อนเพราะเกรงว่าโลกจะทลาย จึงได้ไปทูล *พระนารายณ์* พระนารายณ์ได้แปลงเป็น *พระกบิล* ลงไปนั่งบำเพ็ญตบะอยู่ใต้แผ่นดินนั้น กุมาร ๖ หมื่นขุดต่อไป ก็เห็น*พระกบิล*นั่งอยู่ใกล้กับม้าสำคัญที่หาย จึงคิดว่าผู้นี้แหละเป็นผู้ขโมยม้าสำคัญของพระบิดา จึงตรงเข้าไปจะประหาร *พระกบิล*จึงได้บรรดาลด้วยฤทธิ์เป็นเพลิงไหม้กุมารทั้ง ๖ หมื่นตายหมด และเพราะเหตุที่กุมารต้องตายลงด้วยฤทธิ์*พระนารายณ์*นี้ จึงจำเป็นในทางพระเวทว่า จะต้องใช้น้ำ *แม่พระคงคา*มาชำระอัฐิ จึงจะหมดบาป ไปบังเกิดในสวรรค์ได้ *ท้าวสัคร* จึงต้องบำเพ็ญตบะกรรมเพื่ออัญเชิญ*แม่พระคงคา*มาจากสวรรค์เพราะเหตุนี้

กุมารทั้ง ๖ หมื่นก็ได้ไปสู่สวรรค์ ส่วนแอ่งน้ำที่ไปรวมอยู่เป็นอันมากนั้นมีนามว่า สาคร (มหาสมุทร)

อันเทวดาที่เกี่ยวแก่น้ำหรือทะเลนี้ ทางลัทธิชินโต ของญี่ปุ่นกล่าวว่า เจ้าพ่อ*อิสานะยิโนมิโกโตะ* ได้ทรงเอาน้ำมาล้างพระนาสิกก็บรรดาลให้เกิดเป็นองค์ *สุสาโนโอะ โนมิโกโตะ*[๑] เจ้าพ่อโปรดมากจึงทรงตั้งให้เป็นเทพเจ้าแห่งมหาสมุทรและทะเล ซึ่งหน้าที่อย่างนี้ทางลัทธิพราหมณ์ เขามอบไว้ในแม่*พระคงคา* ซึ่งเป็นสตรีเพศ แต่ทางลัทธิของญี่ปุ่นเขาว่าเป็นบุรุษเพศ นัยว่าเป็นผู้ซุกซนมาก คือ มีความคนองตีฟองคลื่นเครงอยู่เป็นนิจ ซึ่งอาจเป็นอันตรายแก่ปวงมนุษย์ผู้ที่มีกิจธุระทางทะเล

ครั้งหนึ่งที่เทพเจ้าแห่งทะเล (*สุสาโนโอะ*) จะต้องจากแดนสวรรค์มาสู่มนุษยโลกนั้น มีเรื่องเล่าย่อ ๆ ว่า เธอไปเยี่ยมเจ้าแม่สุริยะ ซึ่งนับว่าเป็นพี่บนวิมาน นัยว่าได้พัดพาเอาหรากม้าเน่า ลอยเข้าไปถึงเฉพาะหน้าเจ้าแม่สุริยะกริ้ว เจ้าแม่สุริยะหรือทนความเหม็นไม่ได้ จึงเข้าวิมานปิดประตูลั่นดานหมด เป็นเหตุให้โลกไม่มีแสงตะวันส่องเกิดเดือดร้อนกันทั่วไป ภายหลังจึงต้องตั้งพิธีพลีกรรมกันขนานใหญ่เจ้าแม่สุริยะจึงเปิดวิมาน ส่องแสงสว่างมายังโลกตามเดิม ส่วน

---

๑. เป็นน้องของ *อามาเตสุโอมิกามิ* (เจ้าแม่สุริยะ) และ *ซุนิโยมิ โนมิโกโตะ* (เจ้าแม่จันทร) คือทั้งสามองค์ เกิดขึ้นจากการเสกสร้างของเทพบุตร อิสานายิ โนมิโกโตะ

เทพเจ้าทั้งหลายจึงลงทัณฑ์แก่ *สุสาโนโอะ* *โนมิโกโตะ*หลายอย่าง แล้วก็ขับจากสวรรค์ลงมาอยู่ที่ตำบลโตริกามิ ว่าอยู่ทางต้นน้ำ ฮิโน-กาวา แห่งมณฑลอิสุโม ในทุกวันนี้

ต่อมา *สุสาโนโอะ*มาได้กับ*นางกูชินาดาฮิเม* แล้วฆ่ามังกร ๘ หัว ๘ หางตาย ได้ดาบวิเศษในท้องมังกร ๑ เล่ม[๑] แล้วสร้างวังที่อยู่ใน มณฑล อิสุโม เกิดบุตรธิดาสืบสกุลวงศ์ กูนิซูจามิ ต่อ ๆ มา.

---

๑. ดาบเล่มนี้ เทพเจ้าแห่งมหาสมุทรได้ถวายแก่เจ้าพี่ คือ *เจ้าแม่สุริยะ* แล้วเจ้าแม่สุริยา ได้ให้แก่ตระกูล*มิกาโด* พระราชาธิราชแห่งประเทศญี่ปุ่น ยังปรากฏอยู่ทุกวันนี้

พระวิฆเนศวร

พระคเณศ หรือ วิฆเนศวร (คเณศฺวร)

*พระวิฆเนศวร*นี้ ตามความนิยมแห่งไสยศาสตร์ว่า เป็นเจ้าแห่งความรู้ ตามรูปศัพท์ของสันสกฤตอ่านว่า *วิฆฺเนศฺวร* มีความหมายว่า เป็นหัวหน้านำคณะข้ามความขัดข้อง หรือบางทีก็มีนามเรียกว่า *สิทธิบดี* (เป็นใหญ่เหนือความขัดข้อง) บางพวกก็เรียกว่า *คณปุงควะ* (เหมือนโคผู้นำฝูงโค) และเรียกชื่ออื่น ๆ อีกหลายชื่อ เป็นต้นว่า *อขุรถ* (ขี่หนู) *คชมุข, กรีมุข,* (หน้าเป็นช้าง), *เอกทนต์* (งาเดียว), *ลัมพกรรณ* (หูยาน), *ลัมโพทร* (ท้องยาน), *ทวิเทห* (ตัวสองลอน) ตามตำหรับว่า *พระวิฆเนศวร* เป็นโอรส*พระอิศวร กับ พระอุมา* และบางตำหรับก็ว่าเป็นโอรส*พระอุมา*องค์เดียว คือ เกิดจากเหงื่อไคลของ*พระอุมา* และกล่าวกันอีกว่า *พระคเณศ* เป็นผู้เขียนคัมภีร์มหาภารตะ จากวาจาของพระฤษี *วยาส* และนับถือกันว่า เป็นเทพเจ้าเหนือการรจนาหนังสือใด ๆ ด้วย.

ลักษณะของ*พระวิฆเนศวร* รูปกายเป็นมนุษย์ อ้วนเตี้ย ท้องพลุ้ย หูยาน มีเศียรเป็นช้าง มีงาข้างเดียว (ถูกขวาน*ปรศุราม* หักเสียงา ๑) สีกายแดง (บางแห่งว่า ผิวเหลือง นุ่งห่มแดง) มี ๔ กร ถือบาศ (บ่วง) และขอ (ขอช้าง) บางแห่งเคยเห็นภาพเขียนถือวัชระบ้าง, จักรบ้าง, สังข์บ้าง, คทาบ้าง, ดอกบัวบ้าง เทพศัสตรา

เหล่านี้ นัยว่าได้ประทานมาจาก *พระอิศวร*ผู้เป็นพ่อ พาหนะสำหรับขี่ใช้หนู[๑] และดูเหมือนจะมีหนูเป็นบริวาร หรือ เป็นผู้รับใช้สอย.

อนึ่ง มีเรื่องเล่ากันถึงเหตุที่*พระวิฆเนศวร*มีเศียรเป็นช้างว่าสมัยกาลครั้งหนึ่ง *พระอิศวร* จะทำการเกศากันต์*พระวิฆเณศวร* แต่*พระนารายณ์*ยังมิได้เสด็จมาในเทพชุมนุมนั้น *พระอิศวร*จึงได้ใช้ให้*พระวิศวกรรม*ไปเชิญเสด็จ ซึ่งในขณะนั้น*พระนารายณ์*กำลังบรรทมอยู่ *พระวิศวกรรม*จึงต้องทำพิธีปลุก คือ เป่าสังข์เป็นบทสรรเสริญครั้น*พระนารายณ์*ตื่นบรรทม *พระวิศวกรรม*ทูลว่า *พระอิศวร*เป็นเจ้าให้มาเชิญเสด็จไปในงานมงคลเกศากันต์*พระวิฆเนศวร* ตอนนี้จะเป็นความเผลอของพระองค์หรืออย่างไร *พระนารายณ์*จึงบริภาษขึ้นว่า ลูกหัวขาดนี่แหละกวนนัก (บางทีจะอยากนอนให้มาก หรือกำลังง่วงนอนกระมัง) แล้ว*พระนารายณ์*ก็เสด็จไปยังเขาไกลาสอันเป็นที่สถิตของ*พระอิศวร*นั้น.

นัยว่าเมื่อ*พระนารายณ์*รับสั่งขึ้นเช่นนั้น ในทันใด เศียรของ*พระวิฆเนศวร* ก็ขาดออกจากกายไป จึงเป็นการโกลาหลกันใหญ่*พระอิศวร*จึงใช้ให้*พระวิศวกรรม*ไปเที่ยวหาเศียรนั้น *พระวิศวกรรม*ไปเที่ยวหาจนทั่วทุก ๆ โลก ก็ไม่พบเศียร *พระวิฆเนศวร* ครั้นเมื่อจะกลับจึงมาพบช้างตัวหนึ่ง นอนหันหัวไปทางทิศตะวันตก *พระวิศวกรรม*ก็เลยตัดเอาหัวช้างนั้นมาถวาย*พระอิศวร* พระอิศวรกับทวยเทพก็

---

๑. หนูแต่ก่อนตัวจะโตเท่าไหน พระคเณศจึงใช้ขี่ได้.

ช่วยกันเอาหัวช้างนั้น ต่อกับองค์*พระวิฆเนศวร* แต่นั้นมา *พระวิฆเนศวร*จึงมีเศียรเป็นช้าง[๑]

ส่วนการนอนหันหัวไปทางทิศตะวันตก ซึ่งพวกเราบางคนถือกันว่า เป็นเสนียดอัปมงคลนั้น ก็อาจเนื่องมาจากช้างตัวนี้ที่นอนผิดทิศ จึงได้ถูกตัดหัวนี้กระมัง

อนึ่งเรื่อง*พระคเณศ*เศียรขาดนี้ มีที่มาหลายแห่ง ล้วนแต่สรุปลงด้วยเอาหัวช้างมาต่อทั้งสิ้น เช่นคัมภีร์หนึ่งกล่าวว่า *พระปารพตี* หรือ*อุมา* ต้องการจะอวดพระกุมาร*คเณศ*แก่*พระเสาร์* (*ศนิ*) ลืมไปว่าสายเนตรของ*พระเสาร์*ย่อมเผาผลาญทุกสิ่งทุกอย่าง พอ*พระเสาร์*มองดูไปที่พระกุมาร เศียรของ*พระคเณศ*ก็ไหม้ขาดลงสิ้น *พระปารพตี*จึงต้องไปหาหัวช้างมาต่อให้ อีกเรื่องหนึ่งว่า*พระอุมา*กำลังอาบน้ำอยู่ในที่รโหฐาน ให้*พระคเณศ*เฝ้าต้นทาง *พระศิวะ*ต้องการจะผ่านเข้าไป แต่*พระคเณศ*ไม่ยอม *พระศิวะ*จึงตัดหัว*พระคเณศ*เสีย บางแห่งก็ว่า*พระอุมา*ต้องการให้*พระคเณศ*มีรูปร่างเช่นนี้ เพื่อความพอพระทัย แต่*พระกัศยป*โกรธ*พระอิศวร*ว่าฆ่า*พระอาทิตย์*ผู้บุตร จึงแช่งให้*พระคเณศ*ลูก*พระอิศวร*หัวขาด จนถึงกับต้องเอา*หัวช้างเอราวัณ*ของ*พระอินทร*มาต่อแทน

---

๑. เอาหัวช้างมาต่อหัวคน ตรงหัวประจบที่ขาดตอนคอ จะต่อกันสนิทได้อย่างไร หรือ*พระคเณศ*ตัวโตเท่าช้าง ไม่ก็ช้างแต่ก่อนตัวคงเท่าคนกระมัง ซ้ำร้ายไปขี่หนูเข้าด้วย จึงทำให้น่าคิดว่า ผู้สร้างเรื่องจะลืมนึกถึงเหตุผลกระมัง

พระขันทกุมาร

พระขันทกุมาร–(*สกนฺท*) นี้ ในไตรเพทว่าเปนโอรส *พระอิศวร* กับ *พระอุมา* นามของ *พระขันทกุมาร* เรียกกันหลายอย่าง เช่น *มหาเสนา* เพราะถือกันว่าเปนเทพเสนาบดี และเปนเทพเจ้าแห่งการสงคราม, *สิทธเสน* (ผู้นำสิทธา), *ยุทธรงค์* (รบเก่ง), *มยุรอาสน์*–*มยุรรถ* (ขี่นกยูง) *มยุรเกตุ* (นกยูง เปนธง) บางทีก็เรียกตามรูปของเรื่อง เช่น *ทวาทศากษ์* (๑๒ ตา), *ฤชุกาย* (รูปตรง); *ทวาทศกร* (๑๒ แขน) เปนต้น มีชายาชื่อ *เกามารี* หรือ *เสนา*.

มีอาวุธประจำกรหลายอย่าง คือ หอก[๑] ธนูและศร มีนกยูงชื่อ *ปรวาณี* เปนพาหนะ รูปพระขันทกุมารนั้นว่ามีเศียร ๖ เศียร[๒] ๑๒ กร มีทรวดทรงแห่งร่างกายเปนอันงาม สีกายเปนสีนวลขาว เพราะเหตุที่ยังถือว่าเปนกุมาร จึงควรเขียนพอให้มีเค้าว่ายังเปนเด็กอยู่.

อนึ่ง ตามกำเนิดของ *พระขันทกุมาร* นั้นว่า ทวยเทพได้รับความเดือดร้อนเพราะท้าว *ตารกาสุร* ผู้ครองนคร *ตรีปุระ*[๓] บำเพ็ญตบะ มีอานุภาพมาก ทวยเทพวิตกว่าจะรังแกเทพดาและมนุษยโลก

---

๑. หอกนี้ *พระวิศวกรรม* สร้างขึ้นจากผิวกายของ *พระสุริยาทิตย์* แล้วมอบให้แก่ *พระขันทกุมาร*.

๒. เพราะ *พระกฤตติกา* (ดาวลูกไก่) เอาไปเลี้ยงไว้ จึงมีเศียร ๖ เศียร และได้นามว่า *กรรตติเกยะ*

๓. เปน *แทตย์* ซึ่งในรามเกียรติ์ของเราเรียกว่า *ท้าวตรีปุรัม*.

พระขันธกุมาร

เทพเจ้าทั้งหลายเห็นว่า ผู้ใดจะปราบได้ยาก นอกจากผู้เป็นเหล่ากอ *พระศิวะ* และ*พระมหาเทวี* (*อุมา*) แต่ในขณะนั้น *พระอุมา*ได้มาบังเกิดเป็นธิดา *พระหิมวัต* และ*พระอิศวร*ก็กำลังไปบำเพ็ญตบะกรรมอยู่ยังเขาหิมาลัย โดยมีความโทมนัสระลึกถึง *นางสตี* ผู้เป็นชายาได้มาสูญชนม์ชีพไป ทวยเทพเห็นเป็นโอกาสเหมาะ จึงได้จัดให้*พระ-กามเทพ*[๑] เอาบุษปศรไปยิง *พระอิศวร* เพื่อให้บังเกิดความรักกับ *พระอุมา* ก็เป็นการสมหวังทุกประการ ที่สุดจึงเกิดโอรสด้วยกันองค์หนึ่ง ได้นามว่า *สกันท*[๒] คือ *พระขันทกุมาร*นี้ แล้ว*พระขันทกุมาร*ก็ได้สังหาร *ตารกาสูร* สมความปรารถนาของทวยเทพนั้น เทวดา, มนุษย์ และ โลกก็ได้อยู่กันเป็นผาสุกมาจนบัดนี้.

---

๑. ดูประวัติ *พระกามเทพ.*

๒. *สกันท*นี้ คือองค์เดียวกับ*พระกรรตติเกยะ* หรือ*พระอังคาร*นั่นเอง บางตำหรับก็กล่าวว่าเกิดจาก*พระคงคา* เป็นมารดา เพราะเมื่อ *พระศิวะ* หว่านเมล็ดพืชลงไปในไฟ *พระคงคา*มารับไว้ เกิดเป็น *พระกรรตติเกยะ*ขึ้น ดังนั้นจึงมีชื่อว่า *อัคนิภู* และ *คงคาชะ*

พระอัคนี

พระอัคนีนี้ ที่เราเรียกกันว่า *พระเพลิง* หรือไฟ ในสมัยไตรเพท เป็นเทพเจ้าที่สำคัญองค์หนึ่ง ซึ่งพวกพราหมณ์นิยมนับถือว่ามีมหิทธิฤทธิ์ อาจอำนวยผลแก่ผู้ที่กระทำการอ้อนวอนและสวดขับกล่อมสรรเสริญพระองค์ และมักทำกันอยู่แทบทุกพิธีมงคลการ ในพระเวทว่า *พระอัคนี*เป็นโลกบาล ทิศอาคเนย์ และเป็นเทพเจ้าผู้กระทำให้เทวดาและมนุษย์ได้ติดต่อกัน และเป็นทิพยสักขีในการกระทำบาปบุญคุณโทษของมนุษย์ด้วย ที่สถิตย์แบ่งเป็น ๓ ภาค คือ ๑. อยู่บนสวรรค์มีลักษณะเป็นดวงตะวัน (พระอาทิตย์)[๑] ๒. ในอากาศเป็นสายฟ้า หรือนัยหนึ่งเรียกว่า วิทยุ คือ เป็นไฟฟ้าซึ่งอยู่ทั่วไปในอากาศ[๒] ๓. เป็นไฟอยู่ในพื้นโลก ซึ่งพวกเราใช้จุดหุงข้าวต้มแกงนี้ ก็เป็นภาคของ *พระอัคนี* เหมือนกัน บางพวกเรียกในทางภาษามคธว่า *อัคคี.*

พระอัคนีนี้ ได้เคยเห็นรูปมักเขียนเป็น บุรุษ ๒ หน้า ๔ กร มีลิ้น ๗ ลิ้น มีควันเป็นมงกุฎ เสื้อทรงใช้สีม่วง สีกายเป็นสีไฟ ถ้า

---

๑. ในโบราณกาลมาเขารู้แล้วว่า *พระอาทิตย์* คือ ไฟก้อนใหญ่ซึ่งตรงกับปัจจุบันสมัยในทางวิทยาศาสตร์ก็ว่าเช่นนั้น (ดูประวัติ *พระสุริยาทิตย์*)

๒. จะเห็นได้ว่า ไฟฟ้าของเราในปัจจุบันนี้ ไม่ใช่พวกบรรพบุรุษของเราจะโง่ ที่แท้เขารู้มาก่อนเราว่า ไฟฟ้ามีในอากาศเสียนมนานมาแล้ว และก็เป็นเครื่องน่าคิดอยู่บ้างว่า ในสมัยโน้นวิทยาการอาจเจริญสูงสุดมาแล้วก็เป็นได้.

พระอัคนี

ทรงรถใช้เทียมด้วย ม้าสีแดง มีแกะเป็นพาหนะ[๑] มีชายาชื่อ *นางสวาหา* ซึ่งมีรูปเป็นครุฑตัวเมีย บางทีเรียกว่า *ครุฑี* หรือ *สุบรรณี* ในรามเกียรติ์ว่า *พระอัคนี*[๒] เป็นบิดา*นิลนนท์* ทหารของพระราม อาวุธมีหลายอย่าง คือศร ชื่อ*อาคเนยาสตร์* ได้ชุบขึ้นในเวลาบูชาไฟ และโตมรก็ประกอบขึ้นด้วยเปลวเพลิง ทั้งยังมีดอกบัวและอื่น ๆ อีกเป็นอันมาก นามของ*พระอัคนี* บางคราวก็เรียกว่า *โตมรธร* (ผู้ถือโตมร), *หุตาศ* หรือ *หุตภุช* (ผู้ชอบเครื่องสังเวย), *อพฺชหัสถ์* (มือถือดอกบัว), *สัปตชิหว* (มี ๗ ลิ้น), *ธูมเกตุ* (ผู้มีควันเป็นธง), *โรหิตาศวะ* (มีม้าแดง), *ฉาครถ* (ผู้ขี่แกะ),

การที่*พระอัคนี*จะได้รับความยกย่องว่าเป็นเทพเจ้าสำคัญขึ้นนี้ ตามประวัติการในชั้นแรก ในดินแดนอินเดีย ซึ่งเขาเรียกว่า *ภารตวรรษ* มีพวกคนดำอยู่ก่อน ซึ่งเขาขนานนามว่า ทัสยุ หรือ ทาส ซึ่งในประเทศสยาม ตอนใต้ของเราก็มี และเราเรียกว่าเงาะป่า (นายคะนังในรัชกาลที่ ๕ ได้ทรงเลี้ยงไว้) คนพวกนั้นนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ เช่น ต้นไม้, ภูเขา, ถือป่าต่าง ๆ ว่าอาจเป็นที่พึ่งได้ และกระทำการไหว้ลม, ไหว้น้ำ, ไหว้ดวงตะวัน ซึ่งเขาคิดไม่เห็นว่าเป็นอะไร จึงมีความเชื่อว่า พวกเหล่านี้ต้องมีอะไรเป็นสิ่งที่บันดาล มันจึงเชื่อว่าต้องมีผีหรือเทวดา ครั้นเมื่อจะทำให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้ชอบใจ จึงต้องหาเนื้อสัตว์มาบวงสรวง จะวางไว้เฉย ๆ ก็ไม่หมด จึงโยนลงไป

---

๑. บางตำหรับว่า *ระมาด* (แรด) เป็นพาหนะ.

๒. ที่สถิตย์ของ *พระอัคนี* ชื่อ *ปุระชโยติส* บางพวกก็ถือว่าพระอัคนีเป็นพวกกรัพยาท (ชอบกินเนื้อสด)

ในไฟ ๆ ก็ไหม้หมดไป เขาถือว่าผีหรือเทวดาได้กินเครื่องสังเวยของเขาแล้ว นี่แหละจึงถือว่าไฟเป็นเหมือนทูตของผี ซึ่งอยู่ประจำเมืองมนุษย์ ครั้นต่อมา พวกอริยกะได้เข้ามาแย่งถิ่นพวก ทัสยุ ได้แล้ว เห็นลัทธิถือไฟของพวกคนดำ ก็นึกว่าชอบกลอยู่ เพราะเขาเองก็ถือดวงตะวัน ซึ่งเรียกว่า สวิตฤ หรือ สวิตระอยู่แล้ว นับว่าเป็นการอัศจรรย์ ซึ่งมาพ้องกันเข้า เพราะเหตุนี้จึงเป็นมูลให้เกิดการนับถือไฟมาแต่ปฐมกาล แต่จะมาปรากฏว่า เป็นตัวเป็นตนขึ้นสมัยใด ยังหาพบที่มาไม่ ให้ดูในประวัติของพระอาทิตย์ต่อไป.

พระอัคนี เป็นเทพชั้นประมุขในสมัยพระเวท ยังปรากฏบทขับร้องสรรเสริญเธออยู่เป็นอันมาก เธอเป็นหนึ่งในมหาเทพสมัยนั้น คือ *พระอัคนี พระพายุ* (อินทร) และ *สุริยะ* ทุกองค์ล้วนทรงศักดิ์เท่ากัน เพราะเป็นสัญลักษณ์แห่ง *พิภพ, อากาศ* และ *ฟ้า*

พระอัคนี นั้นถือกันว่าเป็นบุตรพระ*ฤษีอังคิรส*บ้าง เป็น *เจ้าแผ่นดินบิตฤ* หรือ *มเน* บ้าง, เป็น *มรุต* บ้าง, เป็นหลานของ *มุนีศัณฑิล* ซึ่งมีชื่อเสียงในสมัย*พระเจ้าตามัส* พระมนูองค์ที่ ๔ บ้าง ในวิษณุปุราณะเรียกเธอว่า *อภิมานี* เป็นบุตรหัวปีของ*พระพรหมา* เธอมีลูก ๓ คนชื่อ*ปาวก, ปวมาน* และ *ศุจิ*

---

๑. กำเนิดที่จะเกิดไฟนี้ดูความคิดของพราหมณ์ก็คงเข้าใจดีแล้ว เช่นในคำสรรเสริญ*พระอัคนี* มีอยู่ว่า "พระชนกและชนนีทั้ง ๒ เมื่อได้วิวาห์แล้ว ก็ได้บังเกิดซึ่งองค์*พระอัคนี*อันมีรัศมีรุ่งโรจน์ แล้วพระผู้เป็นองค์โอรสก็เสวยซึ่งพระชนกชนนีทั้ง ๒ เสียหมดสิ้น" นี้ถ้าจะว่าตามรูปเรื่อง ก็คือ เป็นลักษณะของไม้ ๒ อันถูกัน ซึ่งพราหมณ์คงถือว่า นั่นเป็นการวิวาห์ พอไม้ทั้ง ๒ เกิดร้อน ก็ลุกเป็นไฟ นั้นคือไม้ทั้งสองออกลูก ครั้นแล้วไฟก็ไหม้ไม้ทั้งสองนั้น นั่นที่ถือว่า ลูกกินพ่อ-แม่หมด จงพิจารณาดูความคิดของพราหมณ์ ที่ถือว่า "ไฟ" อันเป็นธรรมชาติมาเป็นเทพเจ้าของตน.

พระพายุ

พระพายุ (ลม)

นามของ*พระพายุ*นี้ ในพระเวทเรียก *วาตา* บางแห่งเรียกว่า *พระพาย*บ้าง, *มารุต*บ้าง, บางแห่งก็เรียกว่า *อนิล, คันธวหะ, ปวันวาต* ก็มีตามเรื่อง เนื่องสำเหตุมาแต่ *นางทิติ* มเหสีฝ่ายซ้ายของ *พระกัศยปเทพบิดร* ผู้เป็นมารดาของพวก*แทตย์* และ*อสูร*ที่แพ้เทวดาและพระ-อินทร คราวทำน้ำอมฤต นึกน้อยใจว่า มีลูกสู้พวกเทวดาไม่ได้ ใคร่เอาชนะ จึงไปเฝ้า*พระกัศยป* ทูลวิงวอนขอลูกชายใหม่ เพื่อให้เป็นศัตรูกับพระอินทรและพรรคเทวินทร

พระกัศยป บอกให้นางไปบำเพ็ญตบะร้อยปีจึงจะให้ลูกได้ *นางทิติ* ก็ไปยังตำบลกุศปลพ ตั้งความเพียรอย่างเคร่ง *พะอินทร*ทราบเหตุ จึงไปอยู่ปฏิบัติ*นางทิติ* นางทิติรักเหมือนบุตรของนาง ๆ จึงบอกแก่พระอินทรว่า ลูกที่ตั้งใจจะให้เป็นศัตรูต่อพระอินทรนั้น เมื่อคลอดมาแล้วจะให้เป็นมิตรอย่างสนิท แต่พระอินทรไม่ไว้ใจ คอยที่อยู่ ครั้น*นางทิติ* นอนผิดทิศ คือเอาหัวนอนเป็นปลายตีน *พระอินทร*ก็ได้ช่อง ปาฏิหาริย์เข้าไปในครรภ์นางเอาวัชระตัดลูกในท้องเป็น ๗ ภาค[๑] ครั้นนางตื่นขึ้นรู้สึกตัวว่าผิดไป จึงเลยมอบลูกทั้ง ๗ ให้เป็นบริวารของพระอินทร[๒] ขอให้ได้รักษามรุตทั้ง ๗ ฉะนั้นบุตรนางทั้ง ๗ จึงมีนามว่า มารุต พระอินทรจึงแบ่งหน้าที่ ๑. ให้เป็นลมตะวันออก ๒. เป็นลมตะวันตก

---

๑. ในรามายณะว่าตัด ๒ ครั้งๆแรก ๗ ภาค ภาคเหล่านี้พากันร้องไห้ไม่หยุด พระอินทรพิโรธจึงตัดอีกภาคละ ๗ รวมเป็น ๔๙ ภาคๆ เหล่านี้แหละที่เรียกว่า *มารุต* ซึ่งมาจากคำว่า *มาโรทิห์* หมายความว่า "ร้องไม่ออก"

๒. บางแห่งว่าได้เป็นสหายกับ *พระอินทร* ตามความปรารถนาของ *นางทิติ* และว่าเคยขี่รถร่วมกันก็มี.

๓. เป็นลมเหนือ ๔. เป็นลมใต้ ๕. เป็นลมพัดในเทวโลก ๖. เป็นลมพัดในพรหมโลก ๗. เป็นทิพยวายุ คือลมในอากาศ *พระพายุ* มีกำเนิดดังว่ามานี้

*พระพายุ*นี้ นับว่าเป็นเทวดาสำคัญองค์หนึ่ง ในทางไสยศาสตร์ถือว่า เป็นเทพเจ้าผู้ประสิทธิ์ประสาทการลม[๑] ได้รับหน้าที่เป็นโลกบาลทิศพายัพด้วย (ทิศเรียกตามนามเทวดา).

และในรามยณะ กล่าวว่า *พระพายุ*นี้เป็นบิดาของหนุมาน[๒] โดยนางอัญชนาเป็นมารดา ไม่ใช่นางสวาหะ และเคยมีเรื่องอีกครั้งหนึ่งว่า *พระพายุ* ได้เคยชักชวนธิดา*พระกุศนาภ*ทั้งร้อยเสพเมถุน แต่นางไม่ยอม *พระพายุ*เลยสาปให้นางทั้งร้อยนั้นกลายเป็น*นางค่อม* (*กันยากุพชะ*)

แต่ลักษณะกายของ*พระพายุ*นี้ ตามพระเวทว่า มีกายเป็นสีขาว เสื้อทรงสีน้ำเงิน มี ๔ กร กรขวาถือลูกศร กรซ้ายถือธง ทรงมงกุฎ พาหนะโดยเฉพาะมฤค หรือมีรถเป็นแก้วใช้เทียมด้วยม้าสีแดงหรือม่วง ถ้าการเขียนรูป ก็น่าจะเป็นรูปเทวดาผู้มีหน้าตาค่อนข้างดุ เพราะสืบกำเนิดมาจาก *นางทิติ* ผู้เป็นมารดาของแทตย์และอสูร แต่ควรมีอาภรณ์อย่าง*พระอินทร* เพราะเป็นลูกเมียน้อยเมียหลวงร่วมบิดาเดียวกัน สีกายไม่ควรจะขาวนัก ควรใช้เป็นสีเมฆหมอกหลัว ๆ ให้เข้าทำนองพายุจะเหมาะกว่าแขนขามีเพียง ๒ หรือจะให้มี ๔ กร ก็ไม่ผิด

---

๑. ในภาควัต ปุราณะ ว่า*ฤษีนารท* ได้ไปขอร้องให้ *พระพายุ* พัดยอดเขาพระสุเมรุให้พังลงเสีย *พระพายุ*ปฏิบัติตาม แต่ *พระยาครุฑ* ได้เอาปีกกางป้องกันไว้ได้แต่ต่อมา พอ*พระยาครุฑ*ไม่อยู่ *พระพายุ* ก็ทำลายยอดเขาพระสุเมรุเสียจนได้แล้วหอบเอาไปทิ้งไว้ ในทะเล ซึ่งกลายเป็น*เกาะลังกา*อยู่จนทุกวันนี้

๒. ได้เคยเห็นภาพบางแห่งเขียนเป็น ๒ กร อุ้มหนุมานไว้ด้วยหัตถ์ข้างขวา.

พระกามเทพ

พระกามเทพ

*พระกามเทพ*นี้ ในชั้นเดิมไม่ได้ถือกันว่าเป็น อัตตา คือ มีตัวมีตนเป็นแต่เพียงนามธรรมอันหนึ่ง ซึ่งมีหน้าที่บันดาลให้หญิงชายรักใคร่กันในทางประเวณี แต่ความหมายที่แท้ของเขานั้น หาได้มุ่งเฉพาะในการเสพเมถุนอย่างเดียวไม่ คือ กาม แปลว่าความใคร่–ใคร่ในสิ่งทั่วไป ซึ่งไม่ได้หมายว่า เป็นธรรมอันเกี่ยวแก่การลามกอย่างเดียว บางตำหรับก็กล่าวว่า*พระกามเทพ* ก็คือ *พระอัคนี* นั่นเอง.

ต่อมาในชั้น ไตตุติรียพรหุมณะ เลยเล่ากันขึ้นให้เป็นตัวเป็นตนโดยกล่าวว่า *พระกามเทพ*เป็นโอรส*พระยมเทพ* กับ *นางศรัทธา* นัยว่าเกิดในสกุล*สุรานคิ* แต่ในหริวํศว่าเป็นโอรส *พระลักษมี* บางแห่งก็ว่าเกิดแต่มโนพระ*พรหมา* บางแห่งว่ามีกำเนิดจากน้ำ บางแห่งก็ว่าเกิดขึ้นเอง (*อาตมภู*) ในบุราณะว่า *พระกามเทพ* มีชายาชื่อ *รติ* หรือ *เรวา* (หมายถึงความกำหนัด) บางแห่งว่า *พระกามเทพ* มีชายาอีกคนหนึ่งชื่อ *นันที* (เพลิน) และเกิดบุตรกับนางนี้ ชื่อ *หรรษ* (เริงใจ) มีนกแก้วเป็นพาหนะ มีธงพื้นแดงรูปมังกร เป็นเครื่องหมาย มือมักถือดอกไม้ มีอัปสรเป็นบริวาร[๑] หรือเป็น อธิบดีแห่งอัปสร มีธนูทำด้วยต้นอ้อย มีสายเป็นตัวผึ้งต่อๆ กันปลายลูกศรนั้น เป็นดอกไม้ (*ปุษปศร*) ส่วนรูปพระกามเทพนั้นมักทำเป็นรูปบุรุษหนุ่มมีโฉมอันงามเลิศ ถือ

---

๑. อัปสร ตามรูปศัพท์ว่า "ผู้กระดิกในน้ำ" มีกำเนิดขึ้นจากทะเลในคราวเดียวกับสุราสุรกวนเกษียรสมุทรทำน้ำอมฤต นัยว่า มีจำนวนหลายแสน เป็นสตรีที่มีรูปร่างงดงามประดับด้วยเครื่องอาภรณ์อย่างวิจิตร แต่ทั้งเทวดาและอสูรไม่มีใครยอมรับ

ปุษปศร ขึ้นกแก้ว และมีธงพื้นแดงลายรูปมังกร เป็นเครื่องหมาย ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น.

ในปุราณะ เคยมีเรื่องอันเกี่ยวกับ *พระกามเทพ*ว่า *พระสตี*ผู้เป็นธิดา *พระทักษะ* และเป็นมเหสีของ*มุนีภพ* (คือ*พระอิศวร*) ได้สิ้นพระชนม์ชีพลงโดยความโทมนัส เพราะ*พระทักษะ*บิดาของพระนางได้กล่าววาจาสบประมาท *พระอิศวร* ผู้เป็นพระสวามี ส่วน*พระอิศวร*เมื่อทราบว่า *พระสตี*สิ้นชีพลงเช่นนั้นแล้ว ก็มีความโกรธ*พระทักษะ* และได้ทำโทษ *พระทักษะ* จนเป็นที่พอพระหทัยแล้ว ด้วยเหตุความโทมนัสถึง*พระนางสตี* จึงได้เสด็จไปเข้าฌานประพฤติพระองค์เป็นสันยาสี (เที่ยวภิกขาจาร) ต่อมานางได้ไปถือกำเนิดใหม่เป็นธิดา*ท้าวหิมวัต* มีนามว่า *พระอุมา* หรือ *บรรพตี*พวกเทวดามีประสงค์จะให้*พระอุมา* ได้เป็นมเหสี*พระอิศวร* จึงได้ให้*พระกามเทพ* เป็นผู้จัดการ *พระกามเทพ* จึงให้วสันต์

ไปเป็นคู่ครอง นางงามทั้งนี้ จึงตกเป็นของกลาง ได้นามว่า *สุรางคณา* ซึ่งมีความหมายว่า เป็นนางบำเรอเทวดาทั่ว ๆ ไป และบางทีก็เรียกว่า *สมุทาตมชา* ซึ่งอาจแปลว่า เป็นผู้เต็มไปด้วยความมัวเมาเพลิดเพลิน ในหนังสือปุราณะแบ่ง*อัปสร*ไว้หลายคณา มีนามต่างๆกันใน วายุปุราณะ ว่ามี ๑๔ คณา หริวํศ ว่ามี ๗ คณา และแบ่งเป็น ๒ พวก คือ เป็น*ไทวิกะ* (นางฟ้า) และ*เลากิกะ* (นางดิน) นัยว่า นางฟ้า มี ๑๐ นางดินมี ๓๔ และว่า*อัปสร*มักถูกใช้ ไปทำลายพิธีผู้บำเพ็ญตบะ เช่น *นางเมนกา* ไปทำลายตบะกรรม ของพระวิศวามิตร เป็นต้น โดยปกติ อัปสร เป็นผู้ช่างยั่วยวน และจำแลงกายได้หลายอย่าง แต่ไม่รักใคร่ใครยั่งยืน ทั้งมีเสน่ห์ซึ่งทำให้ชายหลง ใน อถรรพเวทถึงต้องมีมนต์ หรือ อาถรรพ์ ไว้กันหรือแก้เสน่ห์ของอัปสร.

ผู้เป็นมิตรคู่ใจบันดาลดอกไม้ให้ออกเต็มต้นแล้วเชิญ *พระอุมา* ไปคอยอยู่ในที่อันควรแล้ว *พระกามเทพ*จึงยิง*พระอิศวร* ด้วยปุษปศร เมื่อ*พระอิศวร*ถูกศรเช่นนั้นก็ลืมพระเนตรที่ ๓ ขึ้น เลยบันดาลเกิดเป็นเพลิงไหม้*พระกามเทพ*สูญไปแต่นั้น *พระกามเทพ*จึงได้นามว่า*อนงค์* (ไม่มีตัว) ต่อมา *พระอิศวร* ก็โปรดให้*พระกามเทพ*เกิดใหม่เป็น *พระปรัทยุมน์* ซึ่งเป็นโอรส *พระกฤษณ์* กับ*นางรุกมินี* ต่อมา *พระปรัทยุมน์* มีโอรสชื่อ *อนิรุทธ์* (*อนิรุท*) นี่จะเห็นได้ว่า *พระกามเทพ* ก็คือ ตัวแม่สื่อ.

นามของ *พระกามเทพ* นั้นเรียกกันมากมาย คือ เรียกตามเรื่องหรือตามความเกิด หรือตามสิ่งที่ถือ เช่น *ปุษปศร* (ถือศรดอกไม้), *มกรเกตุ* (มีธงเป็นมังกร), *ปุษปเกตุ* (ถือดอกไม้), *มาโนช* (เกิดแต่ใจ) *อภิรูป* (งาม), *ทีปกะ* (ผู้จุดไฟ), *กลาเกลี* (สนุกและวุ่นมาก), *มาร* (ผู้ผลาญ), *มายี* (ผู้ลอง), *รัตนารีจ* (มักมากในราคะ), *ศมานตก* (ผู้ล้างความสงบ), เป็นต้น[๑]

---

๑. ในอภิธานฮินดู (Hindu Classical Dictionary by J. Dowson Page147.) บรรยายนามของพระกามเทพไว้เป็นอันมาก ที่ยกมากล่าวในที่นี้เพียงตัวอย่างเท่านั้น.

พระทักษะ

พระทักษะ นี้ เป็นเทวดาสำคัญองค์หนึ่ง เธอเป็นบุตรของพระพรหมา (*มานสาบุตร*-บุตรเกิดแต่ใจ)[๑] มีชายาชื่อ *นางประสูติ* *พระทักษะ*มีธิดากับ *นางประสูติ*ถึง ๒๔ นาง คือ ๑. *นางศรัทธา* (เชื่อ), ๒. *นางลักษมี* (สมบัติ), ๓. *นางธฤติ* (หนักแน่น), ๔ *นางดุษฎี* (ยินยอม), ๕. *นางปุษฎี* (จำเริญ), ๖. *นางเมธา* (เชาวน์ไว), ๗. *นางกิริยา* (ทำ, จงรัก) ๘. *นางพุทธิ* (ฉลาด), ๙. *นางลัชชา* (เส่นหา), ๑๐. *นางวปุ* (ตัว) ๑๑. *นางศานติ* (สงบ), ๑๒. *นางสิทธิ* (สำเร็จ), ๑๓. *นางเกียรติ* (ชมเชย), นางที่กล่าวมาทั้ง ๑๓ นี้ (มหาภารตะว่า ๑๐ นาง) เป็นชายาของ*พระธรรมราช* (*พระยม*) ๑๔. *นางขยาติ* (เลื่องลือ)เป็นชายาของ*มุนีภฤคุ*, ๑๕. *นางสตี* (จริง), เป็นชายาของ*มุนีภพ*, ๑๖. *นางสภูติ* (เหมาะมั่น) เป็นชายาของ*มุนีมรีจิ*, ๑๗. *นางสมฤดี* (สติ) เป็นชายาของ *มุนีอังคีรส*, ๑๘. *นางปรีติ* (อิ่มใจ) เป็นชายาของ*มุนีปุลัสตย*, ๑๙. *นางกษมา* (อดทน) เป็นชายาของ *มุนีปุลหะ*, ๒๐. *นางสันติ* (ถ่อม) เป็นชายาของ*มุรีกรตุ*, ๒๑. *นางอนสูยา* (กรุณา) เป็นชายาของ*มุนีอัตริ*, ๒๒. *นางอูรชา* (ซานซ่าน) เป็นชายาของ*มุนีวสิษฐ์*, ๒๓. *นางสวาหา* (บูชา) เป็นชายาของ*มุนีวหนิ*, ๒๔. *นางสวธา* (พลี) เป็นชายาของ*มุนีปิตฤ*

---

๑. ใน ฤคเวทว่า *พระทักษะ* เกิดจาก*พระอทิติ* และในคัมภีร์เดียวกันนี้ว่า *พระอทิติ* เกิดจาก*พระทักษะ* ส่วนใน ศัตบถพราหมณะว่า *พระทักษะ* เป็นโอรส*พระอทิติ*อยู่ ในจำพวก*พระอาทิตย์*ด้วยองค์หนึ่ง

พระยาครุฑ

นอกจากธิดาทั้ง ๒๔ นี้แล้ว ปรากฏว่า *พระทักษะ* ยังมีธิดาอีกชุดหนึ่ง ๒๗ องค์ ที่เรียกกันว่า *นักษัตร* มีนามตามลำดับดังนี้ คือ ๑ *อัสยุช* หรือ *อัศวินี* (ดาวม้าหรือดาวหางหนู), ๒. *ภรณี* (ดาวแม่ไก่), ๓. *กฤตติกา* (ดาวลูกไก่ หรือ ดาวธง) ๔. *โรหิณี* (ดาวจมูกม้า หรือ ดาวคางหนู) ๕. *มิคสิร* (ดาวหัวเนื้อ), ๖. *อัททา* หรือ *อารทรา* (ดาวฉัตร), ๗. *ปุนัพพสุ* (ดาวเรือ), ๘. *ปุษย* (ดาวปุยฝ้าย), ๙. *อสิเลส* (ดาวพ้อมหรือ ดาวเรือน,) ๑๐. *มาฆะ* (ดาววานร), ๑๑. *บุพพผัคคุณี* หรือ *บุพพผลคุณ* (ดาวเพดานหน้า หรือ ดาวแรตตัวผู้), ๑๒. *อุตตรผัคคุณี* หรือ *อุตตรผลคุณ* (ดาวเพดานหลัง หรือ ดาวแรตตัวเมีย), ๑๓. หัตถ์ (ดาวฝ่ามือ), ๑๔. จิตต (ดาวตาจระเข้ หรือ ต่อมน้ำ), ๑๕. *สาติ* หรือ *สวาดิ* (ดาวกะออม หรือ ดาวดวงแก้ว), ๑๖. *วิสาข* (ดาวหนองลาด–ดาวเหมือง–ดาวฆ้อง), ๑๗. *อนุราธ* (ดาวหงอนนาด-ดาวธนู), ๑๘. *เชฏฐ* (ดาวงาช้าง-ดาวคอนาค), ๑๙. *มูล* (ดาวช้างน้อย-ดาวสะดือนาค), ๒๐. *บุพพาสาฬหา* (ดาวปากนก-ดาวช้างตัวผู้ หรือ สัปคับ), ๒๑. *อุตตราสาฬหา* หรือ *อุตตราษาฒ* (ดาวครุฑ-ดาวช้างตัวเมีย ดาวแตรงอน), ๒๒. *สาวนะ, ศราพน* (ดาวหลักชัย-ดาวหามผี-ดาวโลง), ๒๓. *ธนิฏฐ* (ดาวกา-ดาวไซ), ๒๔. *ศตภิษก* (ดาวมังกร-ดาวทิมทอง) ๒๕. *ปุรวภัทร* (ดาวราชสีห์ตัวผู้ ดาวหัวทราย-ดาวเพดาน), ๒๖. *อุตตรภัทร* (ดาวราชสีห์ตัวเมีย-ดาวไม้เท้า-ดาวเพดาน), ๒๗. *เรวดี* (ดาวปลาตะเพียน-ดาวหญิงมีครรภ์) นักษัตร ทั้ง ๒๗ องค์นี้เป็นชายาของ *พระจันทร* ทั้งหมด มีเรื่องเล่าว่า *พระจันทร* รักใคร่นางโรหิณี มากกว่าชายาอื่น ๆ พวก

ชายาเหล่านั้นไปฟ้อง *พระทักษะ* ผู้บิดาๆ ไปต่อว่าก็ไม่ได้รับผลอันใด *พระทักษะ* โกรธจึงแช่งให้ *พระจันทร* เป็นหมัน และเป็นฝีในท้อง แต่ครั้นได้รับความวิงวอนจากบุตรี จึงผ่อนให้โรคนั้นเกิดเป็นพักๆ *พระจันทร* จึงไม่คงรูปปกติ คือ บางคราวมีเต็มดวง บางคราวก็ไม่เต็มดวง นี่แหละคือ โรคฝีในท้องของ *พระจันทร* ตามคำสาปแช่งของ *พระทักษะ* พ่อตา และ*พระทักษะ*ยังมีธิดาอีกชุดหนึ่ง ๑๓ องค์ ประทานให้เป็นชายาของพระกัศยป ให้ดู (Hindu Classical Dictionary by J. Dowson Page 76.)

อนึ่ง ในการที่*พระทักษะ*จะมีเศียรเป็นแพะนั้น มีในเรื่องรามายณะว่า ในสมัยหนึ่ง *พระทักษะ*ได้กระทำยัญญกรรมใหญ่ จึงเชิญบรรดาเขยทั้งหมดมาในพิธีนั้น เว้นแต่*พระอิศวร* (คือ มุนีภพ) ผู้เป็นสวามี *นางสตี* ซึ่งเป็นเขยเหมือนกัน *พระทักษะ*หาได้เชิญด้วยไม่ *นางสตี*น้อยใจจึงได้ไปต่อว่าบิดา *พระทักษะ* กลับกล่าวว่า*พระอิศวร* เป็นผู้ประพฤติเลวทราม ชอบสมาคมกับปีศาจ และแต่งตัวปอน ใช้สังวาลกบาลคนจะเชิญมาในเทพชุมนุมกระไรได้ *นางสตี* มีความโทมนัสถึงกลั้นใจตาย*พระอิศวร*[๑] ทราบความก็ทรงพิโรธ จึงได้ไปในที่ชุมนุมพิธีแห่ง

---

๑. เมื่อจะไปทำลายพิธี*พระทักษะ*นี้ *พระอิศวร*ได้แบ่งภาคของพระองค์ ซึ่งพลุ่งออกจากโอษฐ์ของเธอเอง ก็บังเกิดเป็นเทพองค์หนึ่ง มีนามว่า *วีรภัทร* มีรูปร่างน่ากลัวและดุร้ายนัก ให้ดูในประวัติ*พระอิศวร*.

นั้นแล้วยิงด้วยธนูศร[๑] ถูก*พระทักษะ*เศียรขาดไป และถูกเทวดาอื่น ๆ บาดเจ็บเป็นอันมาก บางตำหรับว่า *พระอิศวร* ตัดศีรษะ *พระทักษะ* แล้วโยนลงไปในไฟไหม้หมด ครั้น*พระอิศวร* ได้รับความวิงวอนขอโทษจากเทวดาผู้ใหญ่แล้ว จึงประทานพรให้เทวดาเหล่านั้นหายบาดเจ็บตามเดิม แต่*พระทักษะ* นั้น *พระอิศวร*เอาหัวแพะต่อให้แทนหัวเดิมที่ขาดไป สำหรับประจานว่า *พระทักษะ* โง่เหมือนแพะ แล้ว*พระอิศวร*ก็ไปบำเพ็ญฌานอยู่ ณ เขา*จักรวาล* ด้วยอาลัย*นางสตี* และ*นางสตี* ก็ไปถือกำเนิดใหม่เป็นธิดา*พระหิมวัต* มีนามว่า*พระอุมา* ภายหลังก็ได้เป็นมเหสีของ*พระอิศวร* (ดูประวัติ *พระอุมา*) ส่วนรูป *พระทักษะ* ถ้าจะเขียน ควรเขียนเป็นรูป*เทพฤษี* เศียรเป็นหัวแพะ สีกายน่าจะต้องเป็นสีแดงอย่าง*พระพรหมา* เพราะเธอเป็น*มานสาบุตร* ของ*พระพรหมา*

---

๑. *รัตนธนู* หรือที่เรียกว่า *ศร* คันนี้ ต่อมาพระอิศวรประทานแก่ทวยเทพฯ ได้นำมาให้ หรือฝากไว้แก่*ท้าวเทวราชสุริยวงศ์* (ท้าวนิมิลูกท้าวอิกษวากุ) ผู้เป็นมหาราชครองนครมิถิลา ซึ่งเป็นบรรพบุรุษของ*ท้าวชนก* ที่ *พระราม*ไปแข่งขันในการยกศร ชนะกษัตริย์อื่นๆ แล้วได้กับนางสีดานั้นคือ*ศร* คันนี้.

พระอัศวิน

พระอัศวิน ตามคัมภีร์มหาภารตะ ว่า เป็นเทวดาแฝด องค์หนึ่งมีนามว่า *พระนาสัตยอัศวิน* อีกองค์หนึ่งนามว่า *พระทัสรอัศวิน* เธอเป็นโอรสพระสุริยาทิตย์ กับ นางอัศวินี[๑] โดยหน้าที่ถือว่า เป็นผู้นำโภคทรัพย์มาให้แก่มนุษย์ และช่วยคุ้มภัยต่าง ๆ ตลอดถึงคุ้มการเจ็บไข้ เพราะเธอเป็นนายแพทย์ของสวรรค์ โดยปกติเธอขี่รถมาในฟากฟ้าก่อนเวลารุ่งอรุณทุก ๆ วัน.

พระอัศวินนี้ ไม่ใคร่จะมีเรื่องราวอะไรมากนัก เธอมีโอรสอันเกิดจากภาค*พระนาสัตยอัศวิน* กับนาง *นางมัทรี* ชื่อ *นกุล* และมีโอรสอีกองค์หนึ่งเกิดจากภาค*พระทัสรอัศวิน* กับ *นางมัทรี* เหมือนกับชื่อ *สหเทพ* โอรสทั้ง ๒ นี้ ก็เป็นแฝดอย่างบิดา[๒] ในรามเกียรติ์ว่า วานรผู้มีนามว่า *ทวิวิท* กับ *แมนทะ* ซึ่งเป็นทหารของ*พระราม* ก็เป็นบุตร*พระอัศวิน*ทั้งคู่

---

๑. คือ *นางสัญญา* มีเรื่องว่า นางได้หนี*พระสุริยาทิตย์*ผู้เป็นสามีไปบวชเป็นโยคินีอยู่ในป่า และแปลงร่างเป็นนางม้า มีนามว่า *อัศวินี* ฝ่าย*พระสุริยาทิตย์*ก็แปลงกายเป็นม้าตามไปเป็นผัวอีก ครั้งนี้เกิดลูกด้วยกัน คือ *พระอัศวิน*แฝดคู่ ๑ กับ *พระเวรันต์* ๑

๒. นามโอรสทั้ง ๒ เข้าใจกันว่า น่าจะเป็นมูลแห่งนาม *พระยาศรีสหเทพ* และ *พระยาราชนกูล* อันเป็นอำมาตย์ขึ้นอยู่ในกระทรวงมหาดไทย.

พระอัศวิน

ส่วน *นางมัทรี* ซึ่งเป็นมารดา *นกุล, สหเทพ*นั้น หาใช่เป็นชายาของ*พระอัศวิน*โดยตรงมิได้ นางเป็นชายาของ*ท้าวปาณฑุ* หากว่า *ท้าวปาณฑุ*ถูกสาป[๑] จากฤษีตนหนึ่ง ว่า ถ้าท้าวเธอมีการสมพาสขณะใด ภัยแห่งชีวิตก็มาถึงโดยพลัน ท้าวปาณฑุจึงได้ยอมให้ชายาทั้ง ๒ คือ *นางกุนตี*ด้วยอีกองค์หนึ่ง มีลูกกับเทวดาไว้ ผลก็เป็นไปตามนั้น คือ *นางกุนตี*มีลูกกับ*พระยม* มีนามว่า *ยุธิษเฐียร* ๑ กับ *พระพายุ* ชื่อ*ภีมเสน* ๑ กับพระอินทร์ชื่อ *อรชุน* ๑ ส่วน*นางมัทรี*มีลูกกับ*อัศวิน* ๒ องค์ ดังว่าไว้ข้างต้นนั้นแล้ว กษัตริย์ทั้ง ๕ นี้ ท้าว*ปาณฑุ*ยอมรับว่า เป็นบุตรของเธอ จึงมีนามว่า *ปาณฑพ*

ส่วนรูป *พระอัศวิน* ควรเขียนเป็นรูปเทวดาแฝด อย่าง ๒ คน ติดกัน นั่งบนรถเทียมด้วยม้าคู่[๒] มีหน้าเป็นม้าสีกายแดงเรื่อ มีสร้อยนวมและทองกร

---

๑. *ท้าวปาณฑุ*เสด็จล่าสัตว์ได้ยิงศรไปถูกเนื้อตัวหนึ่ง ซึ่งกำลังกระทำการสมพาสกับนางเนื้อ แต่เนื้อทั้ง ๒ นี้เป็นฤษีแปลงกายมาเที่ยวด้วยความบันเทิง ก่อนที่ฤษีจะตายได้สาปไว้ว่า ให้*ท้าวปาณฑุ*ต้องตายด้วยการ*เสพเมถุน* *ท้าวปาณฑุ*กลัว จึงไม่กล้ากระทำการสังวาสด้วยมเหสี และกลับอนุญาตให้มเหสีและชายาเรียกเทวดามาเป็นผัวได้ แต่ภายหลัง*ท้าวปาณฑุ*ลืมคำสาป เสพเมถุนด้วย *นางมัทรี* ก็ถึงซึ่งความดับชีพโดยคำสาปนั้น.

๒. ในอภิธานฮินดู (Hindu Classical Dictionary by J. Dowson หน้า 29.) ว่าเป็นรถทองเทียมด้วยม้าหรือนก.

พระยาครุฑ

พระยาครุฑ หรือ *พญาครุฑ* ตามตำนาน *อุปาอุติกะว่า* มีรูปเป็นครึ่งนกครึ่งมนุษย์ และ กึ่งเทวดา มีลักษณะดังนี้ คือ หัว, ปีก, เล็บ, ปาก เหมือนนกอินทรี ตัวและแขนขาเป็นคน หน้าขาว ปีกแดง ตัวเป็นสีทอง *พระยาครุฑ*เป็นโอรส *พระกัศยปเทพบิดร* กับ *นางวินตา* *พระยาครุฑ* มีภริยาชื่อ *อุนนติ* หรือ*วินายกา* และมีบุตร ชื่อ *สัมปาติ* ซึ่งได้เป็นผู้ชี้ทางให้หนุมานไปลงกา แต่ในรามเกียรติ์ เรียกว่า สัมพาที และยังมีน้องของ *สัมปาติ* อีก ๑ ชื่อ *ชฎายุ* ใน*อมรโกศ* ปรถมกาณฑ กล่าวชื่อ *พระยาครุฑ*ไว้เป็นอันมาก เช่น *ครุตมาน*–สัตว์มีปีก *ครุฑ* บินอย่างหนัก, *กาศยปี* และ *เวนไตย*-เหล่ากอ*กัศยป* และ *นางวินตา*, *ขเคศวร*–เจ้าแห่งนก, *นาคานตก*–ผู้ทำที่สุดแห่งนาค คือ กินนาค, *วิษณุรถ–ดั่งรถพระวิษณุ*, *สุบรรณ*–มีวรรณเป็นสีทอง, *สุเรนทรชิต*-ผู้ชนะ *พระอินทร* และยังมีชื่ออื่นๆ เป็นอันมาก โดยสมมติขึ้นจากฤทธิ์จากเดช จากเหตุการณ์ หรือความเป็นอยู่แห่ง *พระยาครุฑ*

พระยาครุฑ มีที่อยู่เป็นวิมานอันสวยงาม เรียกว่า *ฉิมพลี* นัยว่าอยู่บนต้นไม้งิ้ว ใกล้ฝั่งมหาสมุทรทางทิศทักษิณของมัธยมประเทศ.

พระยาครุฑ

*พระยาครุฑ*นี้ว่ากันว่า เมื่อเกิดมามีรัศมีโชติช่วง จนพวกเทวดาหลงเข้าใจผิด ถึงกระทำการบูชา โดยคิดว่าเป็น*พระอัคนี* *พระยาครุฑ*มีมหิทธิฤทธิ์มาก ไม่ยอมหย่อนแต้มให้ใคร แม้แต่*พระวิษณุ* ซึ่งนับว่าเป็นมหาเทพผู้มีเดชานุภาพยิ่งใหญ่ *พระยาครุฑ*ก็หากลัวไม่ แม้*พระยาครุฑ*จะได้เป็นพาหนะสำหรับขี่ก็ตาม แต่*พระยาครุฑ*ก็ไม่ได้เป็นอย่างทาส *พระยาครุฑ*เป็นเพียงสหายกับ*พระวิษณุ*เท่านั้น ปรากฏเรื่องว่าในคราวที่*พระยาครุฑ*ลอบเข้าไปกินน้ำอมฤต และจะนำเอาไปถ่ายความเป็นไทแห่งมารดาตน ที่ต้องตกไปเป็นทาส *นางกัทรุ* มารดา*พระยานาค* *พระวิษณุ*จับได้[๑] ถึงรบกัน ที่สุดไม่แพ้ไม่ชนะกัน ตกลงยอมเป็นมิตรไมตรีกัน มีข้อสัญญากันว่า ในเวลานั่งปกติ *พระยาครุฑ*จะต้องนั่งสูงกว่า*พระวิษณุ* แต่เวลาไปไหน ๆ *พระยาครุฑ*จะต้องเป็นพาหนะให้*พระวิษณุ*ขี่ ดังนี้.

---

๑. บางแห่งว่า*พระอินทร*เป็นผู้เห็น ได้เกิดรบกันกับ*พระยาครุฑ* แต่*พระอินทร*แพ้*พระยาครุฑ* จึงมีนามว่า *สุเรนทรชิต*

ส่วนในเรื่องที่*นางวินตา* มารดา*พระยาครุฑ* ตกไปเป็นทาส *นางกัทรุ* มารดา*พระยานาค*นั้น มีเรื่องว่า นางทั้ง ๒ ถามกันถึงสีม้าของ *พระสุริยาทิตย์* ฝ่ายข้าง *นางกัทรุ* ว่าเป็นสีดำ *นางวินตา* ว่าสีแดง ถึงท้าพนันว่า ใครแพ้ต้องเป็นทาสกัน ฝ่าย*นางกัทรุ* จึงใช้ *พระยานาค*ผู้เป็นลูก ให้ไปพ่นพิษสีม้า *พระสุริยาทิตย์* ให้เป็นสีดำ *นางกัทรุ* ก็ชนะได้ด้วยอุบายดังนี้ *นางวินตา* มารดาพระยาครุฑ จึงต้องตกเป็นทาส*นางกัทรุ*มารดา*พระยานาค* เรื่องนี้จึงเป็นมูลให้ *พระยานาค*เป็นสัตรูกัน.

พระยานาค

*นาค*นี้มักจะเรียกกันว่า *พระยานาค* หรือ *พญานาค*ของพวก*นาค* และยังมีชื่อที่เรียกกันเป็นอย่างอื่นก็มาก เช่น *ภุชงค์*, *วาสุกิ* หรือ *วาสุกรี*, *นาคี*, *นาคา*, *อนันตนาค* หรือ *เศษนาค* เป็นต้น ตามความหมายที่เข้าใจกันมาว่า นาคตัวยาว ๆ อย่างงู ในบาลีลิปิกรม ว่า มีหน้าเป็นคน หางเป็นงู เป็นพวกกึ่งเทวดา เมืองที่อยู่เรียกว่า *ปาตาล* หรือบาดาล ซึ่งก็เข้าใจกันว่า อยู่ใต้แผ่นดินที่เราอยู่กันเดี๋ยวนี้

ตามตำนานอุปปาติกะว่า *พระยานาค*เป็นโอรส*พระกัศยปเทพบิดร* และ*นางกัทรุ*เป็นมารดา ส่วนเมืองที่อยู่ที่เรียกว่าบาดาลนั้น ตามวิษณุปุราณะ และปัทมปุราณะว่า มีถึง ๗ ชั้น เรียงลำดับซ้อน ๆ กันลงไป คือ ๑. *อตล* มีผู้ครองชื่อ*มหามายะ* ๒. *วิตล* ผู้ครองชื่อ *หาตเกศวร* ๓. *สุตล* ผู้ครองชื่อ*ท้าวพลี* ๔. *ตลาตล* ผู้ครองชื่อ *มายะ* ๕. *มหาตล* ว่าเป็นที่อยู่ของพวก*นาค* ๖. *รสาตล* เป็นที่อยู่ของพวก*แทตย์* และ *ทานพ* ๗. *ปาตาล*นี้แหละ ที่เราเรียกกันว่า บาดาล เป็นที่อยู่ของ*วาสุกินาคราช* ปรากฏตามคัมภีร์ว่า เมืองบาดาลนี้ในชั้นสูง ๆ มีความสนุกสนานปานกับเมือง*สวรรค์* และก็หาใช่ว่า จะอยู่แต่*นาค*พวกเดียวก็หาไม่ ยังมีพวกแทตย์และทานพ อันเป็นเหล่ากอของ*พระกัศยป*กับ*นางทิติ*ได้เป็นผู้ครองอยู่ก็หลายชั้น พวก*นาค*แท้ ๆ คงได้อยู่ในชั้น ๕ กับชั้น ๗ เท่านั้น

พระยานาค

นาค ปรากฏในที่หลายแห่งว่า ตัวยาวอย่างงู มีหงอนเป็นอันงาม แม้แต่ในปทานุกรมก็ยังแปลไว้ว่างูหงอน ในรามายณะ *พระยานาค* เคยทำตัวเป็นบัลลังก์ให้*พระวิษณุ* บรรทมอยู่ในเกษียรสมุทร ในปาง *มัสยาวตาร พระยานาค* เคยเป็นเชือกผูกเรือ ของ *ท้าวสัตยพรต* หรือ *พระมนู* ไว้กับกระโดงปลาใหญ่ (นารายณ์) เมื่อคราวน้ำท่วมโลก ในปาง*กูรมาวตาร* *พระยานาค* ก็ต้องไปเป็นเชือกพันกับภูเขา*มันทระ* สำหรับ*เทวดา*และ*อสูร*ดึงไปดึงมาเพื่อให้ภูเขานั้นหมุน หวังผลในการทำน้ำอมฤต

ส่วนในปาง *พุทธาวตาร* หรือในสมัย *พระสมณโคดมบรมพุทธะ* ก็มีเรื่อง*นาค*มาเกี่ยวข้องเป็นหลายคราว เช่น ครั้งหนึ่งเมื่อพระพุทธองค์ทรงลอยถาดทอง อัน*นางสุชาดา*ถวายพร้อมด้วย*มธุปายาส* ณ แม่น้ำ*เนรัญชรา* ก็ว่าถาดนั้นได้จมลงไปอยู่เมือง*นาค* *พระยากาลภุชคินทร์* ซึ่งเป็นผู้ครองได้ยินเสียงถาดกระทบกันก็ตื่นนอนขึ้นครั้งหนึ่ง๑ และครั้งที่สองเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จประทับเสวยวิมุติสุขอยู่ภายใต้ไม้*มุจลินท์* (ไม้จิก) *พระยานาค*ชื่อ*มุจลินท์* ก็ได้มาขดตัวเป็นแท่น แล้วเพิกพังพานบังแดดบังฝนถวาย ซึ่งพระพุทธรูปปางนี้เรียกกันว่า *พระนาคปรก*และครั้งที่สามต่อมาอีกว่ากันว่า มี*นาค*แปลงตัวมาบวชในพระ

---

๑. เป็นความเข้าใจของผู้แต่งว่า เมืองของพระยานาคอยู่ใต้น้ำ และเธอช่างนอนมากเทียวหนอ คือ ตื่นหนึ่งก็พระพุทธเจ้าตรัสองค์หนึ่ง เห็นจะพอเป็นที่ ๒ ของ*พระพรหม*าได้ เพราะนั่นเธอนอนตื่นละกัลป์

พุทธศาสนา พระท่านเหยียดเอาว่าเป็นเดียรฉานห้ามการอุปสมบท[๑] และในอดีตกาลซึ่งทศชาดก *ปางภูริทัตต์*ก็ว่า องค์พระโพธิสัตว์ ของเรายังได้เคยถือกำเนิดเป็น*นาค*ชื่อ *ทัตตกุมาร*[๒] มีเรื่องว่าได้ขึ้นมาบำเพ็ญศีลบนฝั่งน้ำยมนา[๓] แล้วถูก*อาลัมพายน์*หมองูจับเอาตัวไป.

ใช่แต่เท่านั้น *พระยานาค* ยังเคยเป็นสังวาลของ *พระอิศวร* และเคยเป็นลูกศรของ *อินทชิต* ที่แผลงไปมัดพวก *พระราม* ลักษณะทั้งหลายที่สาธกมานี้ ดูล้วนแต่ว่านาคมีตัวยาว ๆ อย่างงูทั้งนั้น จะไม่ให้เข้าใจว่าเป็นงูอย่างไร เมืองที่อยู่เล่า ก็จัดไว้ใต้แผ่นดิน ใต้น้ำ ในเวลาขึ้นลงก็ว่าชำแรกแทรกดิน ถ้าจะไม่ให้นาคเป็นอย่างงู ก็คงเห็นว่า จะมุดลงหรือแทรกขึ้นไปมาในดินไม่ได้

แต่น่าจะลองนึกกันดูใหม่อีกทีว่า บิดามารดาของพระยานาค คือ *พระกัศยป* และ *นางกัทรุ* มีรูปร่างเป็นมนุษย์หรือเทวดา จะออกลูกมาเป็นงูได้อย่างไร คำว่า นาค เล่า ในบาลีลิปิกรม และ ปทานุกรม ก็แปลไว้ว่า "ประเสริฐ" ถ้าเราจะคิดว่า ผู้ที่มีกำเนิดเป็นนาค

---

๑. ได้นึกขำอยู่แล้ว เมื่อได้ยินพระท่านถามผู้ที่ขอบวชว่า "เธอใช่มนุษย์หรือ ?" พระอุปัชฌายอาจารย์ผู้ที่จะให้อุปสมบทกรรม จะขาดความสามารถถึงกับดูไม่รู้ว่าคนหรือสัตว์นั้น น่าจะเป็นไปไม่ได้กระมัง.

๒. บิดาชื่อ *ธตรฐ* เป็นพระยานาค มารดาชื่อ *สมุทชา* เป็นมนุษย์ คือ เป็นธิดา *ท้าวพรหมทัต* กรุงพาราณสี

๓. ดูเนื้อเรื่องก็ทำนองว่า มีเมืองอยู่ใต้น้ำ จึงได้มาจำศีลบนฝั่ง.

เขาหมายความของเขาว่า เป็นชาติประเสริฐ อย่างเรามีความหมายคำว่า ไทย ว่าไม่เป็นข้าใคร หรือเป็นอิสระ จะได้บ้างกระมัง เมื่อเช่นนี้แล้ว ก็น่าจะเห็นว่านาค ก็เป็นมนุษย์ชาติหนึ่ง อย่างเรานี่แหละ ส่วนเมืองที่อยู่ น่าจะอยู่ในที่ลุ่ม ถ้าจะให้เดา ก็ขอเดาเอาว่า เมืองอะไรจำไม่ได้อยู่ในแคว้นฮอลันดา บัดนี้ ที่ต้องทำกำแพงกันน้ำทะเลไว้หาไม่น้ำทะเลก็ท่วมเมือง เมืองชนิดนี้ ถ้าจะบัญญัติให้เป็นเมืองบาดาลดูก็เหมาะ เพราะอยู่ใต้ระดับน้ำทะเล สมกับที่ว่าถาดทองของพระ-พุทธเจ้า จมน้ำไปอยู่เมือง*นาค* และ*ภูริทัตต์*ขึ้นมาจำศีลบนฝั่งน้ำ ทั้งนี้อาศัยที่นาคมีการติดต่อกับมนุษย์และ*เทวดา*อยู่เสมอ ก็ย่อมต้องไป ๆ มา ๆ บ่อย ๆ การขึ้นลงที่ต้องแทรกแผ่นดินนั้น เหตุผลที่ไม่งามยังมีเป็นอันมาก อีกประการหนึ่ง สมเด็จกรมพระยาวชิรญาณ ฯ ได้เคยทรงไว้ในพระพุทธประวัติ โดยเข้าพระหทัยว่า *นาค*ไม่ใช่งู และคงจะเป็นพวกที่นับถือเทวรูปนาคปรก ได้แก่พวก*ชฎิลกัสสป* ๓ พี่น้อง บางท่านเห็นว่า นาคนี้น่าจะได้แก่พวกที่อยู่ในแหลมมลายู คือจำพวกที่ดำน้ำอดทน และว่ายน้ำเก่งที่สุด ถึงกับปรากฏว่า เอาสตางค์โยนลงไปในน้ำ พวกนี้สามารถที่จะว่ายและดำไปหยิบสตางค์ชูให้ดูได้ก่อนที่สตางค์จะจมลงถึงท้องทะเล คนพวกนี้กระมัง ณ บัดนี้ ก็ยังมีอยู่ในมณฑลนครศรีธรรมราช, มณฑลปัตตานี ที่เขาเรียกกันว่าชาวน้ำ

ส่วนภาพและ รูปแกะ, รูปหล่อ, รูปปั้น ที่ได้เคยเห็นมา มีทั้งเป็นงูและเป็นคน แล้วแต่เรื่องที่จะมาประกอบ ในคราวเป็นคนก็ทำเป็นคน ในคราวเป็นงู ก็ทำเป็นงู เมื่อไม่สู้ช้านี้ สมเด็จพระมงกุฎเกล้า ฯ จะทรงเข้าพระราชหฤทัยอย่างไรก็ตาม ได้โปรดเกล้า ฯ ให้ช่างหล่อรูป*พระยานาค*เป็นรูปมนุษย์ ถวายไว้ตามวัดหลวงหลายวัด รูปนี้ มีพังพานเป็นศีรษะงูขึ้นไปปรกอยู่บนเศียรของรูปนั้น คล้ายใส่หมวกอนึ่งในพงศาวดารเขมรกล่าวว่า ในราวพุทธศตวรรษที่ ๖ *พระทอง*เป็นโอรสกษัตริย์เขมร ก็เคยได้กับธิดาพระยานาค มีนามว่า *นางทาวดี* ถึงมีโอรส[๑] ด้วยกัน ชื่อ*พระเกตุมาลา* และได้สืบกษัตริย์ครองประเทศเขมรกันต่อ ๆ มาอีก ๓ ชั่วกษัตริย์ กระทั่งถึง*สมเด็จพระอุทัยราช*ก็ยังมีมเหสีเป็นนาคอีก คราวนี้ออกลูกครั้งแรกเป็นไข่ เอาไปทิ้ง คือฝังทรายไว้ ถึงคราวนายคงเคราซึ่งเป็นส่วยน้ำ นำน้ำใน*ทะเลชุบศร*เมืองลพบุรีไปส่ง ได้พบไข่นี้ฟักเป็นคน จึงเก็บมาเลี้ยงไว้ ให้ชื่อว่า *นายร่วง* แต่*นางนาค*ตนนี้ ออกลูกครั้งที่ ๒ หาตกเป็นฟองไม่[๒] เป็น

---

๑. นางนาคตนนี้ ในเนื้อเรื่องก็ว่า มีเมืองอยู่ใต้ท้องทะเล หากลนหาเรื่อง พากันมาเที่ยวเล่นชายฝั่ง เจอะกับ*พระทอง* เข้าก็เกิดรักกัน ขอให้สังเกตว่า เขาคู่นี้ภัสดาเป็นมนุษย์ ภริยาเป็นนาค ออกลูกมาเป็นมนุษย์ตามเพศพ่อ ผิดกับเรื่อง*ภูริทัตต*นั่น บิดาเป็นนาค มารดาเป็นมนุษย์ ออกลูกมาเป็นนาค ตามเพศพ่อเหมือนกัน.

๒. นี่มันอย่างไรกัน ออกลูกสองหนไม่เหมือนกัน ผัวก็คนเดียวกัน ในพงศาวดารอ้างศักราชไว้บ้าง แต่สอบดูใช้ไม่ได้ทีเดียว ที่นำมากล่าวนี้ ก็เท่ากับเป็นนิยายแปลก ๆ เท่านั้น.

มนุษย์ทีเดียว โอรสผู้นี้ภายหลังมีนามว่า*พระเจ้าปทุมสุริยวงศ์* ได้เป็นกษัตริย์เขมร ที่มีเดชานุภาพมาก

สรุปความตอนหลังนี้ น่าจะเห็นว่า นาคมีลักษณะเป็นคนมากกว่าเป็นงู เพราะมีการสมรสพัวพันอยู่กับมนุษย์และยักษ์มาแต่ไหน ๆ แล้ว จึงขอยุติเป็นครั้งสุดท้าย ให้เขียนรูปพระยานาคเป็นลักษณะอย่างมนุษย์ มีหมวก หรือ มาลาปรก เป็นศีรษะนาค แบบเดียวกับที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า ฯ ทรงหล่อไว้.

พิมพ์ที่โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ พระนคร
น.ส. อรุณี อินทรสุขศรี บช.บ., พณ.บ., ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ๒๕๑๑

อนุสรณ์

ในงานพระราชทานเพลิงศพ

นายสัคค์ ศรีเพ็ญ

ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส

วันจันทร์ ที่ ๖ พฤษภาคม ๒๕๑๑